

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Zuzana Kiliánová

**Peněžitý trest a obecně prospěšné práce jako alternativy k nepodmíněnému
trestu odnětí svobody**

Diplomová práce

Olomouc 2010

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Peněžitý trest a obecně prospěšné práce jako alternativy k nepodmíněnému trestu odnětí svobody vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.“

V Olomouci 23. března 2010

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala vedoucímu mé diplomové práce JUDr. Filipu Ščerbovi, Ph.D. za jeho cenné rady, užitečné připomínky a podněty, které mi při zpracování této práce velice pomohly.

Obsah

Seznam zkratk.....	5
Úvod.....	6
1 Obecný úvod k alternativám k trestu odnětí svobody.....	8
1.1 Alternativní řešení trestních věcí.....	8
1.2 Krátkodobé tresty odnětí svobody.....	8
1.3 Druhy alternativních trestů.....	10
1.4 Iniciativa Rady Evropy.....	10
2 Trest obecně prospěšných prací.....	12
2.1 Obecná charakteristika a vývoj v Evropě.....	12
2.2 Vývoj právní úpravy.....	13
2.3 Vymezení okruhu trestných činů.....	14
2.4 Druh práce.....	17
2.5 Okruh subjektů, u kterých lze trest vykonávat.....	20
2.6 Výměra.....	22
2.7 Přiměřená omezení a přiměřené povinnosti.....	23
2.8 Problematika souhlasu pachatele	25
3 Přeměna trestu OPP na trest odnětí svobody.....	29
3.1 Důvody přeměny.....	29
3.2 Lhůta jednoho roku a stanovená doba.....	31
3.3 Vliv zahájeného řízení o přeměně na pokračování ve výkonu.....	32
3.4 Započítání vykonaného trestu OPP do přeměněného TOS.....	33
3.5 Přepočtová klauzule.....	33
3.6 Prodloužení doby výkonu trestu.....	34
3.7 Postup orgánů při přeměně.....	35
4 Výkon trestu dle trestního řádu.....	36
4.1 Subjekty.....	36
4.2 Výkon trestu.....	37
4.2.1 Nařízení výkonu trestu.....	37
4.2.2 Odklad a přerušení výkonu trestu, upuštění od výkonu.....	39
4.3 Kontrolní systém.....	41
5 Příčiny a řešení problémů trestu OPP.....	42

6 Peněžitý trest	43
6.1 Obecná charakteristika.....	43
6.2 Podmínky uložení.....	43
6.3 Vymezení okruhu trestných činů.....	45
6.4 Výměra.....	47
6.4.1 Denní pokuty.....	47
6.4.2 Výměra.....	47
6.5 Splátky.....	49
6.6 Náhradní trest odnětí svobody.....	50
6.7 Fikce neodsouzení.....	53
7 Výkon peněžitého trestu	54
7.1 Nařízení výkonu	54
7.2 Odklad výkonu, povolení splátek.....	55
7.3 Upuštění od výkonu	56
7.4 Odvrácení výkonu.....	56
8 Negativa peněžitého trestu.....	57
9 Mladiství pachatelé.....	58
9.1 Trestní opatření OPP.....	58
9.2 Peněžitě opatření.....	59
10 Srovnání se slovenskou právní úpravou.....	61
10.1 Trest povinné práce.....	61
10.2 Peněžitý trest.....	63
11 Statistické údaje o ukládání trestu OPP a peněžitého trestu.....	64
Závěr.....	66
Seznam použitých zdrojů.....	69
Shrnutí.....	73
Seznam klíčových slov.....	75
Přílohy.....	76

Seznam zkratk

OPP	obecně prospěšné práce
PMS	Probační a mediační služba České republiky
Sb. rozh. tr.	Judikát uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, část trestní.
slov. tr. zák.	Slovenský zákon č. 300/2005 Z.z., trestný zákon, v znení neskorších predpisov.
TOS	trest odnětí svobody
tr. řád	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.
tr. zák.	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
ZSM	Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).

Úvod

Tato diplomová práce je zaměřena na analýzu trestu obecně prospěšných prací a peněžitého trestu. Uvedené téma jsem si zvolila z důvodu zájmu o problematiku alternativních trestů. Tyto tresty jsou podle mého názoru mnohem výhodnější (pro celou společnost i pachatele), než nákladné a často neefektivní krátkodobé tresty odnětí svobody. Je zřejmé, že trest obecně prospěšných prací i peněžitý trest nejsou bez chyb, ale přináší i řadu problémů, na které bych ráda upozornila a pokusila se navrhnout jejich řešení.

Trest obecně prospěšných prací byl sice do systému trestního práva zařazen již před patnácti lety a peněžitý trest ještě mnohem dříve, ale jedná se o témata stále aktuální. O tom svědčí i mnoho změn, které přinesl nový trestní zákoník. Jelikož jsem tuto diplomovou práci psala na přelomu let 2009 a 2010, tedy za účinnosti dvou různých trestních zákonů, nemohla jsem se vyhnout srovnání současné právní úpravy, platné od 1. ledna 2010, s tou minulou. Srovnání prochází celou touto prací a je jejím nosným bodem, ale samozřejmě zde nalezneme i úvahy směřující do budoucna. O peněžitém trestu a zejména o trestu obecně prospěšných prací bylo již mnohé napsáno. Mým hlavním cílem je podat co možná nejucelenější výklad o těchto alternativních trestech a poukázat na změny, kterými tyto tresty od svého zavedení prošly, provést jejich zhodnocení a formulovat podněty ke zdokonalení právní úpravy.

V úvodní části diplomové práce jsem se stručně věnovala obecné charakteristice alternativních řešení trestních věcí, se zaměřením na krátkodobé tresty odnětí svobody, které mají být alternativními tresty nahrazovány. Po exkurzu o iniciativách Rady Evropy, týkajících se komunitních trestů, je po zbytek diplomové práce hlavní pozornost zaměřena na trest obecně prospěšné práce a následně na trest peněžitý. Druhá kapitola pojednává o obecné charakteristice trestu obecně prospěšných prací a jeho historickém vývoji v Evropě a České republice, následuje samotný rozbor platné právní úpravy. Poměrně podrobně se věnuji vymezení okruhu trestných činů, za jejichž spáchání lze tento trest uložit, možnému druhu práce, okruhu subjektů, u kterých lze trest vykonávat, výměře, přiměřeným omezením a přiměřeným povinností a stále mnoho diskutované problematice souhlasu pachatele s uložením trestu. Rozsáhlá část práce pojednává o výkonu trestu obecně prospěšných prací, jak vyplývá z trestního zákoníku (otázka přeměny trestu v nepodmíněný trest odnětí svobody), a rovněž z trestního řádu (otázka subjektů, které se podílí na výkonu, Probační a mediační služba, jejíž role je u výkonu alternativních trestů nezastupitelná, nařízení výkonu, jeho odklad a přerušení). Okrajově se věnuji i kontrolnímu systému, který je pro úspěšný výkon

trestu nezbytný. Na závěr trestu obecně prospěšných prací se zaměřím na příčiny problémů jeho výkonu, kde jsem nastíním i jejich možná řešení. Od šesté kapitoly je práce zaměřena na peněžitý trest. Po obecné charakteristice následuje stanovení podmínek uložení a okruhu trestných činů, za jejichž spáchání je možné tento alternativní trest uložit. Další podkapitola je věnována výměře, s důrazem na nově zavedený systém denních pokut u dospělých pachatelů. Samostatné kapitoly se zabývají výkonem peněžitého trestu dle trestního řádu a negativy peněžitého trestu.

Za užitečné jsem rovněž pokládala komparaci obou alternativních trestů se slovenskou právní úpravou, která je našemu pojetí trestního práva nejbližší. Srovnání jsem se nevyhnula ani v následující pasáži o mladistvých pachatelích, kde jsem poukázala na rozdíly v právní úpravě oproti dospělým pachatelům. Do své práce jsem zahrnula i statistické údaje o ukládání trestu obecně prospěšných prací a peněžitého trestu v porovnání s ukládáním nepodmíněného trestu odnětí svobody a provedla jejich vyhodnocení. Celá práce vyústila ve zhodnocení příčin problémů těchto trestů a ve formulaci podnětů k jejímu zdokonalení. Pro větší přehlednost zejména statistických údajů, je text doplněn i o přílohy.

Ráda bych zmínila prameny, ze kterých jsem čerpala. Základem jsou bezpochyby právní předpisy. Vycházím ze současné, účinné právní úpravy (zejména ze zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v.z.p.p. a zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád, v.z.p.p.), avšak nezbytnou součástí práce je i její srovnání s právní úpravou alternativních trestů, která byla obsažena v minulém trestním zákoně č. 140/1961 Sb., v.z.p.p. Pro vytvoření si vlastního názoru na některé sporné otázky a zasvěcení do vývoje právní úpravy byly nepostradatelným podkladem odborné publikace a velké množství odborných článků. Jako další prameny bych uvedla internetové stránky, metodická doporučení a v neposlední řadě judikaturu.

1 Obecný úvod k alternativám k trestu odnětí svobody

1.1 Alternativní řešení trestních věcí

V druhé polovině 20. století se začaly hledat nové formy spravedlnosti, které by doplnily některé tradiční, avšak nepružné postupy v trestním řízení. Účelem alternativních řešení je snaha individualizovat trestní postih, pozitivně motivovat pachatele, zapojit do řešení trestních věcí i poškozené, řešit přetížení soudů a kapacitu věznic, najít účinné formy prevence kriminality a zlevnit trestní řízení při zachování vysokých nároků na správnost a spravedlivost soudního rozhodování.¹

O využití alternativ se opírá nový koncept tzv. obnovující justice (restorative justice), představující protiklad k tradičně represivnímu pojetí tzv. odplatné neboli trestající justice (retributive justice). U tzv. trestající justice je primární obětí trestného činu stát, konkrétní oběť má spíše pasivní postavení, hlavní pozornost se soustřeďuje na obviněného. V rámci obnovující justice je naopak zohledňována satisfakce oběti, důraz se klade na odstranění konfliktu mezi obviněným a obětí, do procesu se zapojuje i sociální společenství lidí, kterých se zločin (zprostředkovaně) dotkl. Pachatel si musí uvědomit skutečné důsledky a příčiny svého chování, nejen formálně převzít trestněprávní odpovědnost. Zdůrazňuje se individuální přístup k řešení trestné činnosti.² Pokud k těmto cílům přidáme urychlení, zjednodušení a zhospodárnění trestního řízení, prevenci kriminality a další faktory, dostaneme smysl alternativních způsobů řešení trestních věcí.³

1.2 Krátkodobé tresty odnětí svobody

Jedním z hlavních cílů alternativních trestů je přispět ke snížení počtu ukládaných nepodmíněných TOS. Jejich neefektivnost se projevuje zejména u krátkodobých trestů.⁴ Nepodmíněný TOS je nejpřísnějším druhem trestu, jelikož obecně je lidská svoboda považována za nejcennější statek.⁵ Z tohoto důvodu by měl být nepodmíněný TOS chápán jako ultima ratio a ukládán pouze ve třech kategoriích případů - je-li pachatel nebezpečný, spáchal-li zvlášť závažný trestný čin nebo jedná-li se o výkon TOS jako náhradního trestu.⁶

1 SOTOLÁŘ, Alexandr, PÚRY, František, ŠÁMAL, Pavel. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2000, s. 3.

2 Tamtéž s. 7-12.

3 Tamtéž s. 18.

4 HÁKOVÁ, Lucie, KOTULAN, Petr, ROZUM, Jan. Několik poznámek k trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*, 2005, roč. 10, č. 4, s. 13.

5 DIBLÍKOVÁ, Simona, KARABEC, Zdeněk, MACHÁČKOVÁ, Radka. Krátkodobé tresty odnětí svobody. *Právní praxe*, 2000, roč. 48, č. 7, s. 432-433.

6 NOVOTNÝ, Oto. Alternativy uvěznění (K problematice reformy trestněprávních sankcí v ČR). *Právní praxe*,

Alternativní tresty místo svobody postihují spíše volný čas či peníze. Naše trestní právo nechápe trest jako odplatu, nýbrž jako prostředek ochrany společnosti, odsouzenému musí být způsobena co nejmenší možná újma, která je ještě schopna splnit účel trestu.⁷

Obecně sebou pobyt ve vězení přináší kromě celospolečenské finanční zátěže i řadu dalších negativních faktorů jako přerušení pozitivních sociálních vazeb, odloučení od rodiny, přerušení zaměstnání a ztížení možnosti najít si po návratu z výkonu trestu nové, negativní vliv vězeňského prostředí, vysoké náklady atd. Některé zahraniční průzkumy dále uvádí, že odsouzení ke krátkodobým trestům se dopouští recidivy asi třikrát častěji než odsouzení k peněžitým trestům. Z hlediska individuální prevence jsou nejvíce zpochybňovány tresty odnětí svobody do jednoho roku. Pod pojem krátkodobého trestu si přitom můžeme představit nepodmíněné TOS do tří, šesti, devíti nebo maximálně dvanácti měsíců. Dle názorů některých odborníků je minimální výměra nepodmíněného trestu, který ještě splňuje účel trestu, šest měsíců, jiní (například ředitelé věznic) preferují výměru ještě vyšší, aby bylo možné provést resocializační či jiný program.⁸

Tyto závěry svědčí o tom, že negativní vliv krátkodobých trestů převažuje nad sociální reintegrací pachatelů.⁹ Z těchto důvodů se jeví jako opodstatněný současný mezinárodní kriminálněpolitický trend spočívající v přesunu od nepodmíněného trestu odnětí svobody k alternativním sankcím.¹⁰ Nahrazování krátkodobých TOS jinými alternativami vychází jak z potřeb ekonomických (růst nákladů na vězeňství) i penologických (kritika neefektivnosti krátkodobých trestů).¹¹ Vyhrocenou situaci ve věznicích by mohlo vyřešit častější využívání alternativních trestů, kterými jsou typicky peněžitý trest a trest OPP.¹² Nutným předpokladem je ale vhodná legislativní úprava a její zavedení do praxe.¹³

Trest odnětí svobody má sice řadu negativ, jak z pohledu pachatele (stigmatizace, recidiva), tak z ekonomického hlediska, ale nelze ho zcela zavrhnout, jelikož pro pachatele závažné trestné činnosti (zejména násilné) to je jediný přijatelný druh trestu.¹⁴ V těchto

1993, roč. 40, č. 2, s. 67.

7 DIBLÍKOVÁ, Simona, KARABEC, Zdeněk, MACHÁČKOVÁ, Radka. Krátkodobé tresty odnětí svobody. *Právní praxe*, 2000, roč. 48, č. 7, s. 432-433.

8 Tamtéž 432-438.

9 Tamtéž s. 438.

10 NOVOTNÝ, Oto. Alternativy uvěznění (K problematice reformy trestněprávních sankcí v ČR). *Právní praxe*, 1993, roč. 40, č. 2, s. 69.

11 DIBLÍKOVÁ, Simona, KARABEC, Zdeněk, MACHÁČKOVÁ, Radka. Krátkodobé tresty odnětí svobody. *Právní praxe*, 2000, roč. 48, č. 7, s. 441.

12 KACAFÍRKOVÁ, Marcela. Obecně prospěšné práce. *Právo a rodina*, 2001, č. 4, s. 9.

13 DIBLÍKOVÁ, Simona, KARABEC, Zdeněk, MACHÁČKOVÁ, Radka. Krátkodobé tresty odnětí svobody. *Právní praxe*, 2000, roč. 48, č. 7, s. 441.

14 ZEŽULOVÁ, Jana, KABÁTOVÁ, Ivana. Několik poznámek k alternativnímu trestu obecně prospěšných

případech splňují krátkodobé TOS účel trestu lépe než alternativní tresty.¹⁵

1.3 Druhy alternativních trestů

Pojem „alternativa“ můžeme použít v mnoha významech. Alternativní řešení trestních věcí v České republice probíhá v rámci systému trestního práva i mimo tento systém (zde zařadíme zejména mediaci). V systému trestního práva můžeme alternativy členit na hmotněprávní (alternativní tresty a alternativy k potrestání) a procesněprávní (odklony v trestním řízení).¹⁶ Ze všech zmíněných kategorií nás v rámci této práce zajímají především alternativní tresty jako alternativa v systému trestního práva hmotného, mezi které patří i obecně prospěšné práce a peněžitý trest.

Název „alternativní“ pramení z toho, že soud má při ukládání trestu možnost uložit odsouzenému nepodmíněný TOS, anebo (alternativně) trest, který bude vykonáván na svobodě.¹⁷ Alternativní tresty ale nejsou považovány za alternativní sankce ve smyslu podřazenosti vězeňským trestům. Jsou uznávány jako skutečný trest a „alternativou“ je spíše TOS, který by měl být uložen, není-li možné využít jiného trestu či opatření ambulantní povahy.¹⁸

Trestní zákoník v § 52 obsahuje výčet trestů, které lze odsouzenému uložit. Taxativní výčet trestních opatření, které lze uložit mladistvému, obsahuje § 24 odst. 1 ZSM. Na důkaz rozšiřování možností alternativních trestů nový trestní zákoník zavádí dva nové druhy alternativních trestů – trest domácího vězení (§ 60-61 tr. zák.) a trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce (§ 76-77 tr. zák.). U některých (již existujících) alternativních trestů dochází k modifikacím právní úpravy za účelem dosažení efektivnějšího využití těchto trestů. Jedná se zejména o změny u trestu peněžitého a trestu obecně prospěšných prací.

1.4 Iniciativa Rady Evropy

Alternativním trestům se věnuje i několik rezolucí OSN a Rady Evropy, které vyjadřují cíl snižovat počty TOS. Tyto mezinárodní dokumenty definují alternativní trest jako

prací. *Trestní právo*, 1997, roč. 2, č. 6, s. 9.

15 DIBLÍKOVÁ, Simona, KARABEC, Zdeněk, MACHÁČKOVÁ, Radka. Krátkodobé tresty odnětí svobody.

Právní praxe, 2000, roč. 48, č. 7, s. 436.

16 SOTOLÁŘ, Alexandr, PÚRY, František, ŠÁMAL, Pavel. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2000, s. 15-16.

17 JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 356.

18 KALMHOUT, M. Anton, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka. Realizace alternativních trestů, některé zkušenosti západoevropských zemí. *Právní rozhledy*, 1997, roč. 5, č. 12, s. 626.

trest, který není spojen s odnětím svobody a který je soudce oprávněn uložit v případech, ve kterých by jinak byl pachatel odsouzen k trestu odnětí svobody. Alternativní trest nesmí zahrnovat ztrátu osobní svobody a nelze jej chápat jako vylepšení podmínek výkonu TOS. Délka jeho trvání musí být úměrná spáchanému činu a TOS, který by byl uložen.¹⁹

Nyní bych zmínila dva dokumenty, které se věnují trestům vykonávaným ve společenství - tzv. komunitním trestům, mezi které patří kromě OPP a peněžitého trestu, například i podmíněné odsouzení k TOS s dohledem.²⁰ První z dokumentů je Doporučení č. R(92)16 k Evropským pravidlům v oblasti komunitních sankcí a opatření. Podle něho sankce a opatření mají být pro pachatele co nejsmysluplnější a přispívat k jeho osobnímu a společenskému vývoji. Úkoly, uložené odsouzenému v rámci trestu OPP, nesmí být bezúčelné, pracovní podmínky musí být v souladu s legislativou v oblasti zdravotní péče a bezpečnosti práce, odsouzený musí být pojištěn pro případ nehody i zákonné odpovědnosti za škodu, náklady na výkon sankce přitom zásadně nenese pachatel. Zajímavé je také pravidlo, dle kterého nevykonání komunitní sankce nebo opatření by nemělo automaticky vést k uložení nepodmíněného TOS.²¹ Výsledkem kontroly uplatňování těchto Evropských pravidel bylo Doporučení č. Rec(2000)22²², které v příloze č. 2 obsahuje doprovodné zásady pro dosažení účinnějšího využití komunitních sankcí a opatření.²³

Bylo by vhodné, aby naše právní úprava byla v souladu s těmito i jinými dokumenty, které byly k problematice trestů v Evropě přijaty, ale ve skutečnosti tomu tak vždy není.

19 KUČHTA, Josef, VÁLKOVÁ, Helena, a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2005, s. 214.

20 Tamtéž s. 237.

21 Tamtéž s. 218-221.

22 Doporučení č. Rec(2000)22 Výboru ministrů členským státům ke zdokonalování implementace Evropských pravidel v oblasti komunitních sankcí a opatření.

23 KUČHTA, Josef, VÁLKOVÁ, Helena, a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2005, s. 220.

2 Trest obecně prospěšných prací

2.1 Obecná charakteristika a vývoj v Evropě

Obecně prospěšné práce jsou typickým, ale zároveň i moderním alternativním trestem.²⁴ Mezi příčiny jeho vzniku řadíme nárůst kriminality v druhé polovině 20. století, který sebou přinesl enormní zvýšení krátkodobých trestů a s tím spojené přetížení všech článků trestního soudnictví. Proto zesílily názory, že je třeba ve větší míře aplikovat sankce nespojené v odnětím svobody.²⁵

Většina evropských zemí Českou republiku v zavedení trestu OPP předešla, přestože byl tento trest považován za jednu z nejslibnějších alternativ k TOS.²⁶ Počátky tohoto alternativního trestu spadají do roku 1972, kdy byly „Community service“ zavedeny ve Velké Británii speciálním zákonem o trestním soudnictví (Criminal Justice Act). Trest OPP byl zaveden zprvu v rámci trestního práva určeného mladistvým pachatelům, počátkem 70. let se však uplatnil i u dospělých.²⁷ V současnosti je obecně prospěšná práce součástí systému trestů všech členských států EU. Všem právním úpravám je společné, že pachatel musí bezplatně odpracovat určitý počet hodin ve prospěch společnosti.²⁸ Svou podstatou se jedná o určitý druh legální nucené práce, která je prováděna k obecnému prospěchu širšího okruhu lidí.²⁹

Ve většině států jsou OPP chápány jako alternativa TOS, často jsou ale i součástí mediace nebo narovnání.³⁰ OPP lze také uložit jako ambulantní sankci, kterou je podmíněna úspěšnost podmíněného odsouzení nebo podmíněného zastavení trestního stíhání. Objevuje se též jako alternativa náhradního TOS za nedobytý peněžitý trest nebo samostatně ukládané výchovné opatření.³¹ Trest OPP může být uložen jako trest samostatný (hlavní) nebo vedle jiného trestu, s výjimkou TOS.³² Mezi některými autory vznikl spor o to, zda je zakázána

24 JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 92.

25 BARBOŘÍK, Michal. Trest obecně prospěšných prací - aktuální problémy a jejich řešení. *Trestní právo*, 2006, roč. 11, č. 5, s. 5.

26 KALMHOUT, M. Anton, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka. Realizace alternativních trestů, některé zkušenosti západoevropských zemí. *Právní rozhledy*, 1997, roč. 5, č. 12, s. 620.

27 SUCHÝ, Oldřich, VÁLKOVÁ, Helena. Obecně prospěšné práce jako alternativa trestu odnětí svobody v mezinárodním srovnání. *Právní rozhledy*, 1996, roč. 4, č. 4, s. 151.

28 KUČHTA, Josef, VÁLKOVÁ, Helena, a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2005, s. 223.

29 JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 377.

30 ZEŽULOVÁ, Jana, KABÁTOVÁ, Ivana. Několik poznámek k alternativnímu trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*, 1997, roč. 2, č. 6, s. 10.

31 KUČHTA, Josef, VÁLKOVÁ, Helena, a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2005, s. 224.

32 ZEŽULOVÁ, Jana, KABÁTOVÁ, Ivana. Několik poznámek k alternativnímu trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*, 1997, roč. 2, č. 6, s. 10.

kumulace jen s nepodmíněným TOS nebo i s podmíněným. Osobně se přikláním k názoru, že není možné současné uložení ani s podmíněným trestem, jelikož zákon v § 53 odst. 1 nerozlišuje, o jaký trest odnětí svobody jde. Opačné názory se opírají např. o tvrzení, že podmíněné odsouzení je také alternativou nepodmíněného TOS a kumulace alternativ odnětí svobody může být v zájmu dosažení účelu trestu.³³

Trest OPP představuje jednu z forem zacházení s pachateli méně závažných trestných činů, na které není třeba působit TOS. Trest OPP se nachází z pohledu své citelnosti mezi přísnějším trestem domácího vězení a mírnějším trestem peněžitým.³⁴ Ze systematického zařazení lze také dovodit, že trest OPP je závažnější než trest zákazu činnosti, propadnutí věci nebo propadnutí majetku. Obecně však nelze říci, zda je závažnější trest OPP nebo podmíněné odsouzení. Posuzování závažnosti by záleželo na konkrétní výměře trestů a dopadu na odsouzeného (č. 56/1997 Sb. rozh. tr.). Někteří autoři se přiklání k názoru, že trest OPP je více punitivní než je podmíněné odsouzení (zejména jestli není spojeno s omezeními a povinnostmi).³⁵

2.2 Vývoj právní úpravy

Novela trestního zákona č. 152/1995 Sb. s účinností od 1. ledna 1996 obohatila stávající systém trestů o nový druh alternativního trestu, což bylo zcela v souladu s mezinárodním trendem projevujícím se v postupném nahrazování nepodmíněného TOS alternativami.³⁶ Institut OPP byl u nás celostátně zaveden na základě využití poznatků států, které tento druh trestu zavedly před námi, ale bez praktického ověření. Nebyla provedena dostatečná příprava personálních, organizačních a jiných podmínek pro fungování.³⁷ Je proto přirozené, že po několika letech po zavedení trestu OPP do našeho právního řádu se objevila potřeba institut pozměnit, aby lépe vyhovoval podmínkám praxe. Přestože novela č. 265/2001 Sb. ponechala beze změn pouze tři odstavce předchozí právní úpravy³⁸, nepřinesla tak výraznou změnu jako nový trestní zákoník. Novela například pozměnila formulaci alternativního charakteru trestu OPP (již jsou alternativou ke kterémukoliv trestu), provedla

33 ZEŽULOVÁ, Jana, KABÁTOVÁ, Ivana. Několik poznámek k alternativnímu trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*, 1997, roč. 2, č. 6, s. 12.

34 KUČHTA, Josef, VÁLKOVÁ, Helena, a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2005, s. 238.

35 SUCHÝ, Oldřich, VÁLKOVÁ, Helena. Obecně prospěšné práce jako alternativa trestu odnětí svobody v mezinárodním srovnání. *Právní rozhledy*, 1996, roč. 4, č. 4, s. 151.

36 VANDUCHOVÁ, Marie. K novému trestu obecně prospěšných prací. *Právní praxe*, 1996, roč. 44, č. 7, s. 397.

37 HÁKOVÁ, Lucie, KOTULAN, Petr, ROZUM, Jan. Několik poznámek k trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*, 2005, roč. 10, č. 4, s. 9.

38 § 45 odst. 2, § 45a odst. 4, 5 zák. č. 40/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

rozsáhlý demonstrativní výčet institucí, u kterých může odsouzený práce vykonávat,³⁹ vložila ustanovení, co se nezapočítá do lhůty jednoho roku, ve které je odsouzený povinen trest vykonat.⁴⁰ Poměrně výraznou změnou bylo i zavedení povinnosti soudu přihlídnout ke stanovisku (stále se nejedná o souhlas) pachatele a k možnosti uložení tohoto trestu. Jak již byla naznačeno, nový trestní zákoník přinesl další, poměrně výrazné změny. Jelikož se nejedná o pouhou novelizaci, došlo na prvním místě k přečíslování paragrafů. Do 31.12.2009 byl trest OPP upraven v § 45 a § 45a zák. č. 40/1961 Sb., v.z.p.p., v novém trestním zákoníku nalezneme právní úpravu tohoto institutu v § 62-65 tr. zák. Na první pohled zjistíme, že nová právní úprava je rozsáhlejší, při bližším zkoumání nalezneme mnoho nových prvků. Jejich podrobnému rozboru se věnuje značná část této práce.

2.3 Vymezení okruhu trestných činů

V § 62 odst. 1 tr. zák. je stanoveno, že soud může uložit trest OPP, odsuzuje-li pachatele za přečin. Jako samostatný trest může být trest OPP uložen, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba. Podle naší právní úpravy se tedy OPP neukládají místo TOS stanoveného konkrétní výměrou, nýbrž za přečiny.⁴¹ V § 14 odst. 2 tr. zák. jsou přečiny definovány jako všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví TOS s horní hranicí trestní sazby do pěti let. Dle důvodové zprávy se možnost uložení trestu omezuje na přečiny, u nichž pro jejich povahu (obecně menší společenskou škodlivost) se jeví tento druh trestu vhodnějším (a ve výsledku i účinnějším), než možnost jeho ukládání obecně u všech trestných činů, jejichž okruh by byl vymezen, tak jak tomu bylo v dosud v platné úpravě, horní hranicí trestní sazby. Takto nově vymezené podmínky dovolila zaváděná bipartice trestných činů na zločiny a přečiny.⁴² Dle mého názoru ale bipartici není vhodné uplatňovat u všech institutů. Právě u trestu OPP mohla zůstat spíše horní hranice, kterou by bylo vhodné oproti minulé právní úpravě jen snížit.

Předcházející právní úprava umožňovala uložit trest OPP za trestný čin, na který zákon stanovil TOS, jehož horní hranice nepřevyšovala pět let.⁴³ Jelikož bylo toto znění často kritizováno, pokusím se nyní zhodnotit, jak se nové právní úpravě podařilo vytykané

39 § 45 odst. 3 zák. č. 40/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

40 § 45a odst. 3. zák. č. 40/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

41 VANDUCHOVÁ, Marie. K novému trestu obecně prospěšných prací. *Právní praxe*, 1996, roč. 44, č. 7, s.399.

42 Důvodová zpráva k § 62 zák. č. 40/2009 Sb.

43 § 45 odst. 1 zák. č. 40/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

nedostatky odstranit. Prvním z důvodů kritiky bylo, že vymezený okruh trestných činů, za které bylo možné trest OPP uložit, byl považován za příliš široký. Zahrnoval i takové skutkové podstaty, u kterých by tento trest neměl přicházet v úvahu.⁴⁴ Rozhodla jsem se vybrat některé z trestných činů, za jejichž spáchání bylo možné před 1. lednem 2010 uložit trest OPP, a srovnat, zda je uložení tohoto druhu trestu přípustné i podle současné právní úpravy. Trest OPP může soud (i přes kritiku některých odborníků) stále uložit například za vyhrožování s cílem působit na orgán veřejné moci se zbraní (§ 324 odst. 2 tr. zák.), za trestný čin násilí proti úřední osobě (§ 325 odst. 1 tr. zák.), týraní svěřené osoby (§ 198 odst. 1 tr. zák.), vydírání (§ 175 odst. 1 tr. zák.) nebo mučení a jiné nelidské a kruté zacházení (§ 149 odst. 1 tr. zák.). To, že soudy pachatelům těchto závažných trestných činů trest OPP skutečně uloží, dosvědčuje i statistika (v roce 2008 byly OPP uloženy i 37 pachatelům trestného činu vydírání). Z výše uvedeného vyplývá, že i v novém trestním zákoníku je vymezení okruhu trestných činů poměrně široké. Přípustnost uložení trestu OPP je proto u mnoha přečinů sporná (např. znásilnění - § 185 odst. 1 tr. zák.). V těchto případech musí soud se značnou pečlivostí posuzovat, zda je vzhledem k povaze a závažnosti přečinu a k osobě a poměrům pachatele, uložení trestu OPP přijatelné.⁴⁵ Za spáchání některých trestných činů sice nově není možné trest OPP uložit, ale je to z důvodů zvýšení horní hranice TOS těchto trestných činů (např. nedovolené ozbrojování v organizované skupině - § 279 odst. 4., těžké ublížení na zdraví - § 145 odst. 1, rvačka, při které je způsobena jinému smrt - § 158 odst. 3 tr. zák.).

Druhým důvodem, proč byla hranice pěti let považována za příliš vysokou byl fakt, že při přeměně byl za účinnosti minulé právní úpravy maximální TOS jen 200 dnů. Situace se příliš nezměnila ani za účinnosti nového trestního zákoníku, kdy je nejvyšší možný náhradní TOS ve výši 300 dnů opět pod dolní hranicí trestní výměry.

Mnohým autorům se nejevilo zcela správné ani to, že v dřívější úpravě byla hranice stanovena shodně pro úmyslné a nedbalostní zavinění. To se dnes sice změnilo, ale dle mého názoru ne zcela vhodným způsobem. Z definice přečinu vyplývá, že trest OPP lze uložit pachatelům jakéhokoliv nedbalostního trestného činu, třeba i velmi závažného (např. trest obecného ohrožení z nedbalosti dle § 273 odst. 4, za který zákon stanoví odnětí svobody od tří do deseti let).⁴⁶ Z tohoto důvodu se domnívám, že bylo vhodnější odlišně upravit hranici pro

44 JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákon a trestní řád*. 26. vydání. Praha: Linde Praha, 2008, s. 69.

45 JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 92.

46 Tamtéž s. 92.

úmyslné a nedbalostní trestné činy, ale i u nedbalostních stanovit horní hranici trestní sazby.

Trest OPP je přípustný v zásadě za jakýkoliv trestný čin bez ohledu na způsob spáchání, druh a rozsah následku. Pokud se ale při spáchání trestného činu objeví znak, který naplňuje použití přísnější kvalifikace trestného činu (např. značná škoda, značný prospěch, spáchání v organizované skupině, způsobení těžké újmy na zdraví nebo smrti atd.),⁴⁷ není podle mého názoru vhodné ukládat trest OPP, což ostatně vyplývá i z důvodové zprávy. Například v případech spáchání trestného činu v organizované skupině není trest OPP dostatečný a nepůsobí na pachatele stejně jako výkon trestu odnětí svobody.

Aktuální má být ukládání tohoto druhu trestu zejména za projevy vandalství, výtržnictví a méně závažné majetkové kriminality.⁴⁸ Trest OPP však připadá v úvahu za spáchání i mnoha jiných trestných činů a nemyslím si, že by bylo přínosné provádět jejich rozsáhlý výčet. Nyní se zaměřím na trestné činy, jejichž pachatelé byli odsouzeni k výkonu trestu OPP v roce 2008 nejčastěji. Z celkového počtu 11.193 byly OPP ukládány nejčastěji pachatelům trestného činu krádeže (v 2855 případech) a řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění (v 2525 případech). Následovaly trestné činy ohrožení pod vlivem návykové látky, zanedbání povinné výživy, výtržnictví, úvěrového podvodu, maření výkonu úředního rozhodnutí, porušování domovní svobody, ublížení za zdraví, podvodu, zpronevěry a další. V *příloze č. 1* jsou v tabulce uvedeny všechny trestné činy, za které byl trest OPP uložen ve více než stech případech. Statistika v roce 2008 je plně v souladu s důvodovou zprávou, jelikož nejvíce byl trest OPP ukládán pachatelům trestných činů proti majetku (4346 uložených trestů OPP). Ve větší míře byl tento trest ukládán už jen za trestné činy obecně nebezpečné (v počtu 2645), za trestné činy hrubě narušující občanské soužití a trestné činy proti rodině a mládeži. Pro srovnání jsem se rozhodla zjistit, jak vypadlo pořadí trestných činů o pět let dříve, tedy v roce 2003 (*příloha č. 2*). Z celkové počtu 13.592 uložených trestů OPP byl každý třetí trest OPP uložen za trestný čin krádeže (v 4734 případech), mnohem častěji než o pět let později byly zastoupeny trestné činy maření výkonu úředního rozhodnutí, zanedbání povinné výživy, podvodu, porušování domovní svobody, ublížení na zdraví, výtržnictví a zpronevěry, což je ale dáno i tím, že v roce 2003 byl trest OPP uložen u většího počtu pachatelů. Přibližně stejně často byly OPP ukládány za úvěrový podvod, neoprávněné

47 HANÁK, Václav. Sazba trestu obecně prospěšných prací a jeho přeměna v trest odnětí svobody. *Právní praxe*, 1998, roč. 46, č. 4, s. 232.

48 Důvodová zpráva k novele č. 152/1995 Sb. trestního zákona č. 140/1961 Sb..

užívání cizí věci a poškozování cizí věci. Naopak v menší míře byl trest OPP ukládán za trestný čin ohrožení pod vlivem návykové látky. V roce 2003 byl dokonce ve 122 případech nařízen výkon OPP i za útok na veřejného činitele. Rozdíly ve skladbě trestných činů v letech 2003 a 2008 jsou patrné, ovšem ne markantní.

Jak již bylo zmíněno, předcházející právní úprava byla z mnoha důvodů kritizována. Před platností nového trestního zákoníku se uvažovalo i o konstrukci, že trest OPP by mohl být ukládán za trestné činy, za které zákon stanoví TOS, jehož horní hranice nepřevyšuje tři roky, jak je stanovena pro většinu trestných činů v základní skutkové podstatě.⁴⁹ Toto řešení mělo za cíl omezit okruh trestných činů a přiblížit se evropským právním úpravám. V mnoha státech Evropské unie lze tento trest totiž uložit samostatně pouze za bagatelní trestné činy, kde by jinak soud ukládal TOS do jednoho roku, např. v Portugalsku, pokud by eventuální TOS nepřevýšil tři měsíce, v Nizozemí šest měsíců.⁵⁰ Nový trestní zákoník však zvolil jinou a podle mého názoru ne zcela vhodnou konstrukci, jelikož k omezení okruhu trestných činů, za které lze trest OPP uložit, ve větší míře nedošlo a trest OPP je stále možné uložit i pachatelům takových trestných činů, u kterých by neměl přicházet v úvahu.

2.4 Druh práce

Někdy bývají vyslovovány pochybnosti, zda práci (i když v daném případě práci obecně prospěšnou) lze považovat za trest, když obecně je právo pracovat považováno za součást sociálních práv. K tomuto názoru je třeba poznamenat, že újmou při výkonu OPP je zejména zásah do volného času a skutečnost, že za vykonanou práci nenáleží pachateli odměna. Sama práce představuje zejména výchovný prvek, má sloužit k začlenění pachatele do společnosti a přinést mu morální užitek.⁵¹ Proto by měly být ukládány práce, které podpoří pachatelovu sebedůvěru a sociální odpovědnost, jako například práce pro Červený kříž, v dopravních hlídkách, v úrazových nemocnicích, na ekologických projektech aj.⁵²

Rozsah prací, které je možné vykonávat, se od zavedení institutu měnil. Nejprve mohl

49 HANÁK, Václav. Sazba trestu obecně prospěšných prací a jeho přeměna v trest odnětí svobody. *Právní praxe*, 1998, roč. 46, č. 4, s. 235.

50 HOSTAŠ, Jan. Několik poznámek k trestu obecně prospěšných prací. *Právní rozhledy*, 1999, roč. 7, č. 7, s. 425.

51 VANDUCHOVÁ, Marie. K novému trestu obecně prospěšných prací. *Právní praxe*, 1996, roč. 44, č. 7, s. 397.

52 NOVOTNÝ, Oto. Alternativy uvěznění (K problematice reformy trestněprávních sankcí v ČR). *Právní praxe*, 1993, roč. 40, č. 2, s. 71.

pachatele vykonávat jen údržbové a úklidové práce ve prospěch obcí. Novelou z roku 2001 byla sice zavedena možnost výkonu prací i ve prospěch jiných obecně prospěšných institucí, ale do účinnosti nového trestního zákoníku se druh práce de facto nezměnil. Podle mého názoru (za předpokladu striktního dodržování předchozího znění zákona) mohlo být pachateli vlastně jedno, zda vykonává práce jako údržba veřejných prostranství, úklid a údržba veřejných budov, úklid a údržba komunikací a jiné obdobné činnosti ve prospěch obcí nebo ve prospěch jiných institucí. Zákonodárce si tento nedostatek uvědomil a v ustanovení § 62 odst. 3 tr. zák. slovo „obdobných“ vypustil. Dle důvodové zprávy vypuštěním slova „obdobných“ byla otevřena možnost výkonu i kvalifikovaných prací, což povede k lepšímu využití potencialů odsouzených.

Výčet prací v § 62 odst. 3 tr. zák. je pouze demonstrativní, obce či instituce mohou specifikovat práce i jinak. V důvodové zprávě k vládnímu návrhu novely č. 152/1995 Sb. se uvádí, že okruh činností byl stanoven tak, aby bylo možno vhodně doplnit práce jinak vykonávané v pracovněprávním vztahu nebo zajistit výkon takových prací, které se z nějakého důvodu (nízký výdělek, neatraktivnost, atd.) v pracovním poměru zpravidla nevykonávají. Okruh pracovních činností je podmíněn základní podmínkou - obecnou prospěšností. Zákon obecnou prospěšnost blíže nedefinuje, je ale zřejmé, že musí jít o práce, jejichž výsledek přináší konkrétní prospěch většímu okruhu občanů.⁵³

Nová právní úprava přináší i výhodu pro zdravotně znevýhodněné osoby. Výhoda souvisí se zmíněnou možností výkonu i jiných než úklidových a údržbářských prací. Za současné právní úpravy je možné uložit trest OPP i zdravotně znevýhodněným osobám, u kterých by jinak tento trest nepřipadal v úvahu, jelikož nejsou schopné vykonávat manuální práci. Tyto osoby za minulé právní úpravy mnohdy neměly jinou možnost, než vykonat TOS. V zařízeních pro stejně zdravotně znevýhodněné občany však budou mnohem užitečnější. Soud je povinen přihlédnout ke zdravotnímu stavu, právní úprava však mlčí ohledně pracovní kvalifikace. Je to zřejmě proto, že v době zavedení institutu OPP do našeho právního řádu zákonodárce počítal pouze s výkonem málo kvalifikované manuální práce. Za účinnosti nového trestního zákoníku možnost výkonu kvalifikované práce stoupla na významu. Soud by proto měl zjišťovat pracovní kvalifikaci, neboť ta může mít význam při výběru konkrétního druhu práce. Pachatel dnes může vykonávat trest OPP v oboru, který je blízký jeho pracovní

53 KOTULAN, Petr. K pojmu obecné prospěšnosti při ukládání trestu obecně prospěšných prací. *Právní praxe*, 1998, roč. 46, č. 4, s. 222.

kvalifikaci. Za minulé právní úpravy mohl své odborné znalosti a dovednosti využít např. elektrikář, instalatér, zedník či pokrývač. Za účinnosti nového trestního zákoníku profesní znalosti bude moci využít i lékař, učitel, zdravotní sestra, právník a další osoby, jejichž povolání nezahrnuje manuální fyzickou práci. Pokud odsouzený může využít odborných znalostí a dovedností, nebude chápat trest pouze jako odplatu společnosti.⁵⁴ Výkon kvalifikované práce by měl přispět dle mého názoru k větší akceptaci trestu ze strany odsouzeného a přinese i větší pravděpodobnost toho, že trest bude včas a řádně vykonán. V praxi si umím představit častější využití kvalifikované práce u obecně prospěšných institucí.

Problémem je, jak konkrétně je vhodné práce specifikovat. Příliš obecné vyjádření jako například „v katastru obce“ nebo „dle pokynů“ není dle mého názoru vhodné. Praxe soudů, kdy není blíže konkretizován druh práce, dává sice obcím a institucím prostor reagovat na nově vzniklé potřeby, ale na druhou stranu může docházet ke zneužívání odsouzeného k pracím, které jsou pro něho nevhodné, např. ze zdravotních důvodů.⁵⁵ Odsouzený má navíc právo od počátku vědět, jak bude výkon trestu probíhat a s jakým pracovním začleněním může počítat.⁵⁶ Vzhledem k praktickým možnostem zadavatelů práce by ale druh práce neměl být vymezen ani příliš úzce, aby nedošlo v průběhu výkonu trestu k situaci, že zadavatel nebude schopen nabídnout uložené práce.⁵⁷ Příkladem vhodné formulace by mohlo být například „úklid veřejných prostranství“ nebo „údržba veřejných budov“.

Existuje také názor, že druh práce by neměl být vybírán s ohledem na odborné znalosti a dovednosti pachatele, ale s ohledem na činnost, která má bezprostřední souvislost s ohroženým či narušeným objektem trestného činu (např. „sprejer“ bude čistit pomalované domy či dopravní prostředky, fotbalový výtržník bude uklízet stadiony, atd.)⁵⁸ Tento názor se jeví jako racionální a myslím, že by našel zastánce i u velké části laické veřejnosti. Byl by aplikovatelný zejména u pachatelů trestného činu výtržnictví dle § 358 tr. zák., ale u mnoha jiných pachatelů (trestného činu krádeže, podvodu, zanedbání povinné výživy, zpronevěry, porušování domovní svobody) by nebylo možné nalézt vhodnou práci, která by přímo odčinila následky nezákonného jednání. Těchto případů bude v praxi zřejmě většina, proto je

54 HOSTAŠ, Jan. Několik poznámek k trestu obecně prospěšných prací. *Právní rozhledy*, 1999, roč. 7, č. 7, s. 426.

55 BARBOŘÍK, Michal. Trest obecně prospěšných prací - aktuální problémy a jejich řešení. *Trestní právo*, 2006, roč. 11, č. 5, s. 8.

56 Tamtéž s. 12.

57 Tamtéž s. 8.

58 HÁKOVÁ, Lucie, KOTULAN, Petr, ROZUM, Jan. Několik poznámek k trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*, 2005, roč. 10, č. 4, s. 13.

vhodnější vybírat druh práce s přihlédnutím k odborným znalostem a dovednostem pachatele.

Stanovení druhu je zejména po účinnosti nového trestního zákoníku značně ovlivněno subjektem, v jehož prospěch budou OPP práce vykonávány.⁵⁹ Například OPP vykonávaná ve zdravotnickém zařízení bude spočívat spíše v péči o pacienty než v úklidu zdravotnického zařízení atd. S otázkou konkrétního druhu práce souvisí i následující podkapitola.

2.5 Okruh subjektů, u kterých lze trest vykonávat

V době zavedení institutu OPP do českého právního řádu bylo možno dle dikce zákona vykonávat OPP jen ve prospěch obcí, až novela č. 265/2001 Sb. rozšířila výčet subjektů, v jejichž prospěch lze OPP vykonávat. Někteří autoři však byli již před účinností novely přesvědčeni, že trest OPP lze vykonávat i ve prospěch jiných subjektů. Pro tento závěr dle Jana Hostaše svědčila především v zákoně použitá spojka *nebo* (prospěch obce *nebo* obecný prospěch).⁶⁰ Jiní autoři naopak zastávali restriktivní výklad zákona. Právní názor, že je možno vykonávat OPP jen ve prospěch obcí opřeli o ustanovení trestního řádu (§ 336 odst. 2, §338 odst. 2 a § 340 odst.), dle kterých jsou k součinnosti se soudy a mezi sebou zavázány pouze okresní a obecní úřady.⁶¹ Tento názor, který zastávali i autoři komentáře k trestnímu zákonu,⁶² byl však podroben i kritice, jelikož v trestním řádu je přípustná analogie a tudíž nic nebrání výkladu, že lze vykonávat trest OPP i pro jiné subjekty.⁶³ Novela názorové rozpory vyřešila a nový trestní zákoník (§ 62 odst. 3 tr. zák.) ponechal výčet subjektů nezměněn, proto se podrobněji budu zabývat tím, jaké změny přinesla novela.

Jak již bylo řečeno, u obcí se OPP práce vykonávaly od počátku. Kde je OPP vykonávána nezávisí na velikosti obce, ale na tom, kde má odsouzený trvalé bydliště, aby nemusel dojíždět a nebyl pro něho výkon trestu z časového hlediska neúnosný. Z tohoto důvodu by měly být připraveny přijmout odsouzené a přidělovat jim práci i menší obce. Novela přiblížila naši právní úpravu k zahraničním, které neomezují výkon trestu jen ve prospěch územních samosprávných celků. Co se týče státních a jiných obecně prospěšných

59 JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, str. 377.

60 HOSTAŠ, Jan. Několik poznámek k trestu obecně prospěšných prací. *Právní rozhledy*, 1999, roč. 7, č. 7, s. 425.

61 KOTULAN, Petr. K pojmu obecné prospěšnosti při ukládání trestu obecně prospěšných prací. *Právní praxe*, 1998, roč. 46, č. 4, s. 223.

62 ŠÁMAL, Pavel, PÚRY, František, RIZMAN, Stanislav. *Trestní zákon. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 1995, s. 278.

63 HOSTAŠ, Jan. Několik poznámek k trestu obecně prospěšných prací. *Právní rozhledy*, 1999, roč. 7, č. 7, s. 425.

institucí, zákon je vymezuje tak, že konkretizuje oblasti činností, kterými se zabývají (věda, kultura, vzdělávání, školství, ochrana zdraví, požární ochrana, ochrana životního prostředí, podpora a ochrana mládeže, ochrana zvířat, humanitární, sociální, charitativní, náboženská, tělovýchovná a sportovní činnost).⁶⁴ Příkladem těchto institucí mohou být charitativní organizace, nadace a nadační fondy, dětské domovy, domovy důchodců, zájmové kroužky mládeže, sportovní kluby, ústavy sociální péče, nemocnice, léčebny dlouhodobě nemocných, dílny pro zdravotně postižené, Český červený kříž, knihovny, spolky na ochranu zvířat a mnoho dalších. I zde musí být splněna podmínka obecné prospěšnosti. Z tohoto důvodu se jeví problematickým výkon trestu OPP u soukromých firem, který se obecně nepřipouští. Zahraniční právní úpravy vycházejí z poměrně širokého okruhu činností, které lze vykonávat.⁶⁵ Např. v SRN předpisy jednotlivých spolkových zemí omezují okruh pracovních činností pouze na to, že práce nesmějí sloužit k úspoře stálého personálu a není možné vykonávat práce v privátních zařízeních a podnicích, které jsou zaměřeny na docílení zisku.⁶⁶ Dle mého názoru by měl být umožněn výkon OPP ve prospěch jednotlivců - osob zdravotně postižených či nemohoucích (za předpokladu jejich souhlasu), také na těchto pracích je dán obecný zájem.

Rozšíření okruhu subjektů posiluje vyhlídky na úspěch trestu OPP, jelikož umožní využívání trestu i v případech, kdy obce nedisponují dostatečnou nabídkou vhodných prací. Výkon práce není ani tolik ovlivněn sezónností jako u úklidových prací veřejných prostranstvích, které u obecních úřadů převládají. Práce ve větších pracovních skupinách by měla vést k větší odpovědnosti odsouzených a přináší větší zapojení veřejnosti do převýchovy. Nově se nabízí možnost pracovat na uzavřeném pracovišti nebo v rámci menší pracovní skupiny, tím lze snížit možnost zostuzení odsouzeného, které při práci na veřejných prostranstvích (zejména u některých profesních skupin) reálně hrozí. U institucí, které mají nepřetržitý provoz, jsou řešeny i některé problémy s výkonem trestu - je umožněn výkon i ve večerních hodinách, odpadá problém s odevzdáváním, úschovou pracovních pomůcek atd.⁶⁷

Na druhou stranu zajištění práce mimo působnost obecních úřadů sebou může přinášet i obavu z kriminálního chování odsouzených. Někteří odborníci protestovali proti tomu, aby

64 KUČHTA, Josef, VÁLKOVÁ, Helena, a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2005, s. 238.

65 HOSTAŠ, Jan. Několik poznámek k trestu obecně prospěšných prací. *Právní rozhledy*, 1999, roč. 7, č. 7, s. 425.

66 VANDUCHOVÁ, Marie. K novému trestu obecně prospěšných prací. *Právní praxe*, 1996, roč. 44, č. 7, s. 399.

67 KOTULAN, Petr. K pojmu obecné prospěšnosti při ukládání trestu obecně prospěšných prací. *Právní praxe*, 1998, roč. 46, č. 4, s. 225-226.

se výkon rozšiřoval například na zdravotnická zařízení nebo ústavy sociální péče, protože zde budou mít odsouzení větší možnost páchat další trestnou činnosti. Tato obava není odůvodněná, neboť (i podle důvodové zprávy) OPP přichází v úvahu zejména u méně závažné činnosti, a to převážně u prvopachatelů. Riziko opakování trestní činnosti by proto mělo být minimální. Pokud by byl přesto trest uložen nevhodnému pachateli, který se rozhodne opakovat trestnou činnost, je podle mého názoru téměř bezvýznamné, zda jsou práce vykonávány u obce nebo u jiných subjektů. Obavy z působení odsouzených na pracovištích mimo působnost obecních úřadů lze minimalizovat pečlivým výběrem odsouzených pro konkrétní druh práce a dodržováním propracovaného systému kontroly.⁶⁸ Komplikace mohou nastat při organizování výkonu OPP nebo úrazu odsouzeného. Některé instituce také nemají důvěru v kvalitu práce.⁶⁹ Nedůvěru lze překonávat informační činností, která by měla vést k posílení odpovědnosti za převýchovu pachatelů u širšího okruhu občanů.

2.6 Výměra

Dle § 63 odst. 1 tr. zák. trest OPP může soud uložit ve výměře od 50 do 300 hodin. V rámci tohoto rozpětí musí soud již ve výroku odsuzující rozsudku uvést, na jakou dobu (co do počtu hodin) se tento trest ukládá. Předpokládá se přitom ukládání na celé hodiny.⁷⁰ Při rozhodování o konkrétní délce trestu se soud řídí obecnými ustanoveními pro výměru trestu v § 39 tr. zák. a přihlédne rovněž ke zdravotní způsobilosti pachatele.⁷¹

Otázka výměry je často diskutovaným problémem, dle názorů některých odborníků je horní hranice zbytečně nízká, dle jiných je naopak nezbytné ji snížit. Nyní se blíže podíváme na oba protichůdné názory. Pro snížení horní hranice jsou hlavně probační pracovníci. Podle jejich názoru je zejména pro mladistvé nebo osoby s nižší inteligencí vysoká horní hranice demotivujícím faktorem a už předem může negativně ovlivnit přístup k výkonu trestu.⁷² Pokud je pro pachatele konec trestu těžko představitelný, může to vést i k nerespektování uložených podmínek výkonu, zhoršení pracovního tempa a k celkovému snížení akceptace trestu. Rovněž zákonodárce se přiklonil k názoru, že horní hranice 400 hodin, která byla

68 HOSTAŠ, Jan. Několik poznámek k trestu obecně prospěšných prací. *Právní rozhledy*, 1999, roč. 7, č. 7, s. 426.

69 ZEZULOVÁ, Jana, KABÁTOVÁ, Ivana. Několik poznámek k alternativnímu trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*, 1997, roč. 2, č. 6, s. 11.

70 SOTOLÁŘ, Alexandr, PÚRY, František, ŠÁMAL, Pavel. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2000, s. 321.

71 JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 378.

72 DRAŠTÍK, Antonín, HASCH, Karel, KABÁTOVÁ, Ivana. K výkonu trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*, 1999, roč. 4, č. 4, s. 21.

uvedena v předcházejícím trestním zákoně, je vysoká a je třeba ji přiblížit úpravám ve vyspělých západoevropských státech.⁷³ V zemích západní Evropy se vyskytuje sazba zpravidla daleko nižší, v rozmezí 40-240 hodin.⁷⁴ Například ve Finsku je trest ukládán v rozmezí 20-200 hodin, v Dánsku 30-240 hodin, ve Francii, Švédsku a Velké Británii shodně 40-240 hodin, v Belgii 20-300 hodin a v Portugalsku 36-380 hodin (dle stavu v roce 2005).⁷⁵

Opačný názor, tedy že horní hranice hodin je nízká, zastávají převážně někteří soudci a státní zástupci. Někteří z nich by dokonce zvýšili horní hranici až na 700 hodin s tím, že doba pro odpracování by se prodloužila na 2 roky.⁷⁶ Tyto názory vychází zejména z toho, že maximální přeměněný trest 300 dnů odnětí svobody je pro pachatele, kterým by jinak hrozil TOS 5 let (nebo i více v případě nedbalostních trestních činů), neúměrně nízký. Povaha trestu OPP však vylučuje takový přístup. Výchovný aspekt sankce totiž musí převážit nad aspektem putativním.⁷⁷ Dle mého názoru by bylo vhodnější spíše než zvyšovat horní hranici, znovu zvážit okruh trestných činů, u kterých by trest přicházel v úvahu, případně jiným způsobem upravit přepočtovou klauzuli při přeměně trestu. Zákonodárce změnou přepočtové klauzule úpravu zpřísnil a vyšel vstříc i zastáncům vysoké horní hranice výměry, jelikož jim podle mého názoru více než horní hranice vadil nízký přeměněný trest. Kdyby přepočítací klauzule změněna nebyla a došlo by pouze ke snížení horní hranice výměry, nemohl by být náhradní TOS ve výměře 150 dnů brán jako adekvátní trest za některé trestné činy. Příkladem může být trestný čin mučení a jiného nelidského a krutého zacházení, za který trestní zákoník v § 149 odst. 1 stanoví trest odnětí svobody od šesti měsíců do pěti let.

Změny, které přinesl nový trestní zákoník (výměra 50-300 hodin a nová úprava při přeměně trestu) jsou dle mého názoru vhodným kompromisem pro všechny. Nová právní úprava se mi proto jeví jako mnohem vhodnější než ta předcházející.

2.7 Přiměřená omezení a přiměřené povinnosti

V ustanovení § 63 tr. zák. je stanoveno, že po dobu trestu může soud pachateli uložit přiměřená omezení a přiměřené povinnosti, uvedené v § 48 odst. 4, směřující k tomu, aby

73 BARBOŘÍK, Michal. Trest obecně prospěšných prací - aktuální problémy a jejich řešení. *Trestní právo*, 2006, roč. 11, č. 5, s. 11.

74 HOSTAŠ, Jan. Několik poznámek k trestu obecně prospěšných prací. *Právní rozhledy*, 1999, roč. 7, č. 7, s. 425.

75 KUČHTA, Josef, VÁLKOVÁ, Helena, a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2005, s. 224.

76 HÁKOVÁ, Lucie, KOTULAN, Petr, ROZUM, Jan. Několik poznámek k trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*, 2005, roč. 10, č. 4, s. 12.

77 ZEŽULOVÁ, Jana, KABÁTOVÁ, Ivana. Několik poznámek k alternativnímu trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*, 1997, roč. 2, č. 6, s.12.

vedl řádný život; zpravidla mu též uloží, aby podle svých sil nahradil škodu (§ 63 odst. 2 tr. zák.). Jde-li o pachatele ve věku blízkém věku mladistvých, může soud uložit též některá z výchovných opatření uvedených v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže (§ 63 odst. 3 tr. zák.). Právní úprava OPP odkazuje na § 48 tr. zák., který upravuje podmíněné upuštění od potrestání s dohledem, v odstavci čtvrtém zmíněného paragrafu nalezneme demonstrativní výčet přiměřených omezení a povinností (písm. a) až k)). Judikatura výčet dále rozšiřuje i na zákaz rušit noční klid, pálit líh atd. (č. II/1967 Sb. rozh. tr.). Oproti bývalé právní úpravě zákonodárce vhodně přidal povinnost zdržet se neoprávněných zásahů do práv nebo právem chráněných zájmů jiných osob (písm. f), zdržet se požívání alkoholických nápojů nebo jiných návykových látek (písm. h), uhradit dlužné výživné nebo jinou dlužnou částku (písm. i), veřejně se osobně omluvit poškozenému, nebo mu poskytnout přiměřené zadostiučinění (písm. j, k).

Pojem „přiměřenost“ se vztahuje k tomu, aby odsouzený vedl řádný život, a dále k tomu, aby omezení a povinnosti byly přiměřené spáchanému trestnému činu. Jsou nepřipustná omezení či povinnosti, která by přesahovala zákonný účel uložení a byla by v rozporu s výchovných působením. Přiměřeným omezením nelze nahrazovat obsah některého druhu trestu, proto není žádoucí zdvojení přiměřeného omezení dle § 48 odst. 4 písm. e) (zdržet se návštěv nevhodného prostředí, sportovních, kulturních a jiných společenských akcí) s nově zavedeným trestem zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce.⁷⁸ Také ukládat omezení, které by sice mohlo přispět k převýchově, ale které nemá vztah ke spáchanému trestnému činu, není v souladu se zákonem (č. IV/1968 Sb. rozh. tr.). Příkaz k určitému konání se může vztahovat zejména ke spáchanému trestnému činu, např. řádně plnit vyživovací povinnost pro pachatele trestného činu zanedbání povinné výživy (§ 196 tr. zák.), podrobit se povinnému léčení pro pachatele trestného činu ohrožení pohlavní nemocí (§ 155 tr. zák.), atd. (č. II/1967 Sb. rozh. tr.). Omezení mohou mít formu zákazů (např. zákaz požívat alkoholické nápoje) nebo příkazů ke konání (např. řádně platit výživné).⁷⁹

Možnost uložení přiměřených omezení a povinností není specialitou českého trestního práva, obdobná úprava je i v jiných evropských zemích. Např. ve Francii pachatelé mohou být spolu s trestem OPP uloženy kromě obecných povinností i povinnosti speciální, jako například (ne)vykonávat určitou profesní činnost, podrobit se léčení, nahradit škodu, neřídít

78 ŠČĚRBA, Filip. Právní úprava nových alternativních trestů. *Bulletin advokacie*, 2009, č. 10, s. 89.

79 JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákon a trestní řád*. 25.vydání. Praha: Linde Praha, 2007, s. 85-86.

motorová vozidla, zákaz pobývat na určitých místech, zákaz nosit zbraň, povinnost nekontaktovat oběť trestného činu a další.⁸⁰ Zde můžeme spatřit určité odchylky, jelikož v České republice není možné jako přiměřené omezení uložit zákaz řízení motorových vozidel, zákaz dosavadního zaměstnání (č. II./1967 Sb. rozh. tr.), zákaz pobytu na určitém místě, apod.

V praxi soud přiměřená omezení a přiměřené povinnosti příliš neukládá, přestože jejich význam není zanedbatelný. Mají přispívat k odstranění příčin, podmínek nebo příležitostí k opětovnému spáchání trestného činu a mohou výrazně posílit výchovný prvek.⁸¹

2.8 Problematika souhlasu pachatele

V § 64 trestního zákoníku je mimo jiné uvedeno, že při ukládání trestu OPP přihlédně soud ke stanovisku pachatele. Ustanovení o stanovisku pachatele, které bylo do zákona doplněno novelou z roku 2001, přebírá z § 45a odst. 2 zák. č. 140/1961 Sb., v.z.p.p. beze změny. Od 1. ledna 2010 byl význam stanoviska posílen ustanovením § 314e odst. 3 tr. řádu.

Je vhodné, aby byl při ukládání trestu OPP brán zřetel na názor pachatele, současná právní úprava však umožňuje, aby byl trest uložen i pachateli, který s ním nesouhlasí.⁸² Povinný souhlas pachatele nebyl do právní úpravy přidán, i přes to, že ostatní evropské úpravy (např. francouzská, nizozemská, slovenská) souhlas pachatele jako podmínky uložení trestu OPP vyžadují.⁸³ Také ve Velké Británii a Švýcarsku je vyžadován souhlas odsouzeného, neboť se vychází z toho, že nucená práce by byla v rozporu s principem skutečné vůle odčinit bezpráví způsobené trestným činem.⁸⁴ Dle českého trestního zákoníku má soud pouze povinnost ke stanovisku pachatele přihlédnout. Je proto otázkou, do jaké míry je stanovisko respektováno.

Problematika souhlasu pachatele má několik aspektů - hledisko juristické a penitenciární.⁸⁵ Nejdříve se zaměřím na aspekt právní, který souvisí s problematikou nucené práce. Často je poukazováno na to, že absence souhlasu pachatele je v rozporu se zákazem

80 SUCHÝ, Oldřich, VÁLKOVÁ, Helena. Obecně prospěšné práce jako alternativa trestu odnětí svobody v mezinárodním srovnání. *Právní rozhledy*, 1996, roč. 4, č. 4, s. 153.

81 BARBOŘÍK, Michal. Trest obecně prospěšných prací - aktuální problémy a jejich řešení. *Trestní právo*, 2006, roč. 11, č. 5, s. 7.

82 JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 3. vydání. Praha: Linde Praha, 2008, s. 360.

83 BARBOŘÍK, Michal. Trest obecně prospěšných prací - aktuální problémy a jejich řešení. *Trestní právo*, 2006, roč. 11, č. 5, s. 9.

84 SUCHÝ, Oldřich, VÁLKOVÁ, Helena. Obecně prospěšné práce jako alternativa trestu odnětí svobody v mezinárodním srovnání. *Právní rozhledy*, 1996, roč. 4, č. 4, s. 152-155.

85 KARABEC, Zdeněk, ROZUM, Jan. K problematice souhlasu pachatele s uložením trestu obecně prospěšných prací. *Právní praxe*, 1998, roč. 46, č. 4, s. 227.

nucených prací. V Německu nebyl trest OPP zaveden jako samostatná sankce, právě s ohledem na zákaz nucené práce.⁸⁶ V rámci rozboru klíčových mezinárodních dokumentů o lidských právech upravujících zákaz nucených prací bych jako první zmínila Úmluvu č. 29 Mezinárodní organizace práce o nucené nebo povinné práci.⁸⁷ V ní je stanoveno, že nucená nebo povinná práce nezahrnuje práci ani službu, která se na osobě vymáhá v důsledku odsouzení, pokud se vykonává pod dohledem a kontrolou veřejného úřadu a pokud se osoba nepronajímá ani nedává k dispozici soukromým právnickým osobám. Vyžadování souhlasu není podle této úmluvy nutné, což je v souladu s českou právní úpravou trestu OPP.⁸⁸ Je ale na zvážení, zda umožnění výkonu OPP ve prospěch institucí není „dávání osoby k dispozici soukromým právnickým osobám“. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech⁸⁹ v článku 8 stanoví, že nucené práce nelze vztahovat na osoby, které jsou uvězněny na základě zákona, ani na osoby, které jsou podmíněně odsouzeny nebo podmíněně propuštěny z výkonu TOS. Souhlas pachatele je právní úpravou většinou požadován, také s ohledem na znění čl. 4 Evropské úmluvy o lidských právech o zákazu otroctví a nucené práce.⁹⁰

I česká právní úprava se vyjádřila k otázce nucených prací. Podle čl. 9 odst. 1 zák. č. 2/1993 Sb. (Listina základních práv a svobod) nikdo nesmí být podroben nuceným pracím nebo službám. Je zřejmé, že donucení k práci odporuje mezinárodním dokumentům, kterými je Česká republika vázána, i citovanému ústavnímu předpisu. V druhém odstavci Listiny jsou ale uvedeny výjimky a jednou z nich je, že za nucenou práci se nepovažují práce ukládané ve výkonu TOS nebo osobám vykonávajícím jiný trest nahrazující trest odnětí svobody. Trest OPP jako alternativa k TOS spadá pod tuto výjimku, ovšem kdyby soud ukládal OPP jako alternativu k jinému trestu (např. k peněžitému), byl by k uložení nutný souhlas pachatele.

Diskuze, zda OPP nejsou v rozporu s mezinárodními dokumenty zakazujícími nucenou práci, vedla zřejmě mnoho států k zakotvení souhlasu pachatele do právních úprav. Avšak ani zavedení souhlasu neodstranilo veškeré pochybnosti, neboť kritikové OPP argumentují právní irelevantností souhlasu z pohledu Úmluvy č. 29 Mezinárodní organizace práce, neboť souhlas byl učiněn pod hrozbou uložení jiného trestu.⁹¹ Možnost přeměny by

86 SUCHÝ, Oldřich, VÁLKOVÁ, Helena. Obecně prospěšné práce jako alternativa trestu odnětí svobody v mezinárodním srovnání. *Právní rozhledy*, 1996, roč. 4, č. 4, s. 152-155.

87 Přijata 28. června 1930 v Ženevě, ve znění Úmluvy č. 105/1957 O odstranění nucené práce.

88 BARBOŘÍK, Michal. Trest obecně prospěšných prací - aktuální problémy a jejich řešení. *Trestní právo*, 2006, roč. 11, č. 5, s. 9.

89 Přijatý Valným shromážděním OSN 16. prosince 1966, rezoluce č. 2200, XXI.

90 KUČHTA, Josef, VÁLKOVÁ, Helena, a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2005, s. 224.

91 ZEŽULOVÁ, Jana, KABÁTOVÁ, Ivana. Několik poznámek k alternativnímu trestu obecně prospěšných

jistě bylo možné považovat za určitý druh hrozby, donucující občana k práci. Někteří odborníci považují vyžádání předchozího souhlasu za dostatečnou překážku, aby práce mohly být chápány jako forma nucené práce. Řešením by bylo jasné vymezení, že trest OPP je trestní sankcí ukládanou osobě za spáchaný trestný čin. Z právního hlediska proto někteří autoři vyžadování souhlasu pachatele nepovažují za potřebné.⁹²

Druhým aspektem problematiky souhlasu pachatele je hledisko penitenciární. I když je trest OPP považován za alternativní sankci, je třeba, aby vedl k naplnění účelu trestu. I alternativní trest musí mít na odsouzeného pozitivní účinek, aby vedl řádný život, což předpokládá pozitivní motivaci. Z tohoto hlediska lze předchozí souhlas doporučit. Zde je třeba zmínit doporučení Rady Evropy členským státům řídit se principy zakotvenými v textu Evropských pravidel v oblasti společenských sankcí a opatření. Tato pravidla jsou pojímána jako paralela k Evropským vězeňským pravidlům a formují základní požadavky, ke kterým by mělo být přihlédnuto při zacházení s pachateli. Pro naši problematiku jsou důležitá pravidla č. 34-36, podle kterých před vynesemím rozsudku, který obsahuje sankce nespojené s TOS, by měl být získán pachatelův jasný, zřetelný souhlas, který nesmí vést ke zbavení odsouzeného jeho základních práv.⁹³

Jak již bylo výše nastíněno, existuje několik důvodů, svědčících pro vyžádání souhlasu. Prvním je obava, aby se použití OPP nedostalo do konfliktu se zákazem nucené práce. Druhý důvod vychází z požadavku respektování citelnosti trestu. Trest OPP totiž většinou záleží v manuálních pracích vykonávaných na očích veřejnosti, a některými pachateli by mohl být vnímat jako neodpovídající spáchanému trestnému činu.⁹⁴ Jako příklad přílišné citelnosti trestu si představuji situaci, kdy učitel, který spáchal trestný čin řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění, musí vykonat trest spočívající v úklidu veřejných prostranství v místě svého bydliště a pracoviště. Další (neprávní) důvod souvisí s výchovným účelem trestů. Absence souhlasu může ohrozit úspěšný průběh a tím i resocializační efekt trestu.⁹⁵ Podle Kaisera je hlavním důvodem pro vyžadování souhlasu to, že práci vykonávanou z donucení nelze pokládat za smysluplnou a účinnou. Smysl trestů lze naplnit teprve tehdy, když je pachatel ochoten se na výkonu aktivně podílet. V tomto se

prací. *Trestní právo*, 1997, roč. 2, č. 6, s. 11.

92 KARABEC, Zdeněk, ROZUM, Jan. K problematice souhlasu pachatele s uložením trestu obecně prospěšných prací. *Právní praxe*, 1998, roč. 46, č. 4, s. 228-229.

93 Tamtéž s. 229-230.

94 VANDUCHOVÁ, Marie. K novému trestu obecně prospěšných prací. *Právní praxe*, 1996, roč. 44, č. 7, s. 398.

95 SUCHÝ, Oldřich, VÁLKOVÁ, Helena. Obecně prospěšné práce jako alternativa trestu odnětí svobody v mezinárodním srovnání. *Právní rozhledy*, 1996, roč. 4, č. 4, s. 156.

kategorie trestů nápravné justice (zda patří i trest OPP, peněžitý trest však nikoli) odlišuje od trestů tradičních.⁹⁶

Dle některých názorů naopak zavedení souhlasu není nutné. Z hlediska naší právní úpravy právní důvod pro vyžadování souhlasu odpadá (čl. 9 odst. 2 LZPS). Dle mého názoru předchozí souhlas pachatele není třeba pro uložení OPP, považujeme-li ji za trestní sankci. Těžko si lze totiž představit právní úpravu, která by požadovala například souhlas s uložením TOS.⁹⁷ Přičemž odnětí svobody je významným zásahem do základního lidského práva na osobní svobodu. Dalo by se také namítnout, že k tomu, aby si soud utvořil představu o postoji pachatele zcela postačuje stanovisko. Zavedením povinného souhlasu by se totiž soudu odejmula možnost uložit trest OPP pachatelům, kteří s tímto trestem sice nesouhlasí, ale dle názoru soudu je to pro ně vhodný trest, jelikož by jeho výkonem například mohli získat pracovní návyk. Je samozřejmé, že u některých odsouzených (zejména bezdomovců), kteří před alternativními tresty preferují pobyt ve vězení, kde mají zajištěn nocleh a stravu, by nařízený trest OPP skončil přeměnou. Jiní odsouzení, kteří s tímto trestem původně nesouhlasili, by však mohli změnit postoj a bylo by dosaženo účelu trestu lépe než například (opakovaným) nepodmíněným TOS. Dalším argumentem proti zavedení souhlasu je i to, že k ostatním druhům alternativních trestů (např. peněžitému trestu) pachatelé také souhlas nedávají. Kdyby tomu tak bylo, soud by rozhodl pouze o vině a výměře a pachatel by si svým souhlasem či nesouhlasem rozhodoval o druhu trestu, což je zcela jistě absurdní. Přesto se ale spíše přikláním k názoru, že zavedení souhlasu pachatele by bylo vhodné do naší právní úpravy doplnit, jelikož bez pozitivní motivace pachatele ztrácí tento trest smysl.

96 KALMHOUT, M. Anton, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka. Realizace alternativních trestů, některé zkušenosti západoevropských zemí. *Právní rozhledy*, 1997, roč. 5, č. 12, s. 621-622.

97 ZEZULOVÁ, Jana, KABÁTOVÁ, Ivana. Několik poznámek k alternativnímu trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*, 1997, roč. 2, č. 6, s. 11.

3 Přeměna trestu OPP na trest odnětí svobody⁹⁸

Ustanovení upravující vlastní výkon trestu OPP bylo novým trestním zákoníkem upraveno tak, aby byl výkon efektivnější.⁹⁹ V případě zaviněného nevykonání zákonodárce zvolil konstrukci, že se trest přemění v nepodmíněný TOS, přestože v Minimálních standardních pravidlech pro nevězeňské tresty je uvedeno, že zrušení alternativního by nemělo nutně vést k rozhodnutí uložit TOS. Stejný závěr vyplývá z Doporučení č. R(92)16. Je třeba si uvědomit, že velké množství přeměn může vést namísto žádoucího snižování ukládaných TOS, k jejich zvyšování.¹⁰⁰ Obecně lze říci, že k přeměnám dochází zejména proto, že pachatelé zaujímají naprosto pasivní postoj, který nezmění ani upomínací dopisy či rozhovory.¹⁰¹ Z výše uvedeného vyplývá, že ukládání trestu nevhodným osobám je jedna z hlavních příčin častých přeměn trestu.¹⁰² Dle bernského modelového experimentu jsou nejproblémovější skupinou odsouzených bezdomovci, osoby drogově závislé, sociálně či jinak handicapované.¹⁰³

3.1 Důvody přeměny

V druhém odstavci § 65 tr. zák. je stanoveno, že jestliže pachatel v době od odsouzení do skončení výkonu trestu OPP nevede řádný život, vyhýbá se nástupu výkonu trestu, bez závažného důvodu poruší sjednané podmínky výkonu trestu OPP, jinak maří výkon trestu nebo zaviněně nevykonává ve stanovené době uložený trest, může soud přeměnit, a to i během doby stanovené pro jeho výkon, trest OPP v TOS a rozhodnout zároveň o způsobu jeho výkonu. Důvodem může být více z těchto skutečností, postačí však existence kterékoli z nich. Oproti dřívější úpravě byly skutečnosti, které vedou k přeměně, rozšířeny.

K tradičním důvodům přeměny patří nevedení řádného života. K řádnému vedení života patří i dodržování přiměřených omezení a povinností, a také byla-li podle sil odsouzeného uhrazena náhrada škody.¹⁰⁴ Neplnění pracovních povinností je samostatným

98 Dále jen „přeměna“

99 Důvodová zpráva k § 65 trestního zákoníku.

100 KALMHOUT, M. Anton, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka. Realizace alternativních trestů, některé zkušenosti západoevropských zemí. *Právní rozhledy*, 1997, roč. 5, č. 12, s. 624-625.

101 DRAŠTÍK, Antonín, HASCH, Karel, KABÁTOVÁ, Ivana. K výkonu trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*, 1999, roč. 4, č. 4, s. 21.

102 BARBOŘÍK, Michal. Trest obecně prospěšných prací - aktuální problémy a jejich řešení. *Trestní právo*, 2006, roč. 11, č. 5, s. 6.

103 SUCHÝ, Oldřich, VÁLKOVÁ, Helena. Obecně prospěšné práce jako alternativa trestu odnětí svobody v mezinárodním srovnání. *Právní rozhledy*, 1996, roč. 4, č. 4, s. 154-1555.

104 JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 379.

důvodem pro přeměnu, proto jejich plnění samo o sobě nestačí k závěru o vedení řádného způsobu života.¹⁰⁵ Pokud odsouzený nevedl řádný život, je na místě trest přeměnit bez ohledu na změnu jeho zdravotního stavu, která by odůvodňovala rozhodnutí o upuštění od výkonu trestu OPP dle § 340a odst. 1 tr. řádu (č. 42/2008-II Sb. rozh. tr.). Pokud odsouzený od právní moci rozsudku nevede řádný život, ale část z trestu vykonal, přeměnění se mu v nepodmíněný TOS zbytek nevykonaného trestu (č. 2/2005-I Sb. rozh. tr.). Takto může vzniknout i kuriózní situace, když odsouzený nevykoná jen několik hodin trestu OPP a následně by měl vykonat TOS pouze v rádech několika dnů. Mohla by nastat i situace, kdy odsouzený nerespektuje uložená přiměřená omezení a povinnosti, ale trest OPP celý odpracuje. V tomto případě není co přeměňovat, přestože důvod k přeměně je dán. Tato situace není žádoucí, jelikož i když omezení nebo povinnost nedodrží a pouze odpracuje trest, není možné ho potrestat. Řešením by mohla být francouzská právní úprava. Pokud zde odsouzený neplní podmínky výkonu alternativních trestů, je to posuzováno jako pohrdání soudem, což může být postihnuto jako samostatný trestný čin, za který lze uložit TOS.¹⁰⁶ Tato úprava se mi v daném případě jeví jako vhodná, protože trestá neplnění přiměřených omezení nebo povinností, což naše úprava za situace, že je trest OPP vykonán, nečiní.

Dalším tradičním důvodem pro přeměnu je fakt, že pachatel ve stanovené době zaviněně nevykoná uložený trest, to znamená, že trest nebyl vykonán vůbec, řádně nebo včas.¹⁰⁷ Zaviněně nevykonání zahrnuje zejména případy, kdy pachatel svévolně oddaluje výkon trestu, že je ohrožen výkon v uvedené lhůtě.¹⁰⁸ V tomto případě je nerozhodné, že ještě neuplynula jednorozční lhůta. Výše uvedené platí za předpokladu, že pachatel takto jedná „zaviněně“. To znamená, že zapříčinil nevykonání trestu vytvářením překážek, ačkoliv měl pro vykonání vytvořeny podmínky. O zavinění by se proto nejednalo, kdyby mu byly rozvrhnuty práce tak, že s ohledem na jejich sezónní charakter by je nebylo možné vykonat ve lhůtě jednoho roku. Pachatelovo zavinění by nebylo možné dovozovat ani v případě existence okolností, které odůvodňují odklad nebo přerušování výkonu trestu (§ 339 tr. řádu). Teorie dříve řadila pod tento důvod i vyhýbání se zahájení pracovní činnosti. V novém trestním zákoníku je však vyhýbání se nástupu výkonu trestu samostatným důvodem pro přeměnu. Pod zaviněně

105 DRAŠTÍK, Antonín, HASCH, Karel. Ještě k výkonu trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*, 1999, roč. 4, č. 5, s. 23.

106 KUČHTA, Josef, VÁLKOVÁ, Helena, a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2005, s. 224.

107 JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 379.

108 DRAŠTÍK, Antonín, HASCH, Karel, KABÁTOVÁ, Ivana. K výkonu trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*, 1999, roč. 4, č. 4, s. 18.

nevykonání uloženého trestu za účinnosti minulého trestního zákona byly naukou řazeny i situace, kdy odsouzený vykonával práce naprosto nekvalitně.¹⁰⁹ Tyto případy by dle mého názoru za současné právní úpravy mohly být podřazeny pod nový důvod přeměny – jiné maření výkonu trestu. Již podle označení se bude zřejmě jednat o určitou sběrnou kategorii, kterou budou soudy využívat u ojedinělých případů, na které se nevztahuje některý z ostatních důvodů. Posledním novým důvodem přeměny je situace, kdy pachatel bez závažného důvodu poruší sjednané podmínky výkonu trestu. Pod tímto si představuji, že nepracuje dle dohodnutého harmonogramu prací, například tím, že si časový harmonogram svévolně upravuje. Tyto příklady byly teorií dříve řazeny také pod zaviněné nevykonání trestu.¹¹⁰

Trestní zákoník rozšířil důvody přeměny ze dvou na pět důvodů, ale nejedná se o přidání zcela nových důvodů, které by zostřovaly trestní represi, ale pouze o jejich upřesnění, což je jistě v souladu s požadavkem určitosti právní normy. Na druhou stranu se v určitých případech důvody mohou překrývat a pro soud může být obtížné situaci správně zařadit. Bylo by proto žádoucí, aby situaci vyjasnila judikatura a nauka.

3.2 Lhůta jednoho roku a stanovená doba

V § 65 odst. 1 tr. zák. se hovoří se o „lhůtě jednoho roku“, ve které je odsouzený povinen trest vykonat. V odstavci druhém zase o „stanovené době“, ve které musí být trest vykonán, aby nedošlo k přeměně. Tyto pojmy je třeba od sebe odlišovat. Zákon se vymezením pojmu „stanovená doba“ nezabývá. V souvislosti s problematikou přeměny je klíčové usnesení ze dne 23.10.1998 sp. zn. 7 Tz 138/98 (č. 50/1999 Sb. rozh. tr.). Jedná se vlastně o první rozhodnutí, ve kterém Nejvyšší soud vykládal podrobněji problematiku OPP.¹¹¹

Stručně řečeno, stanovenou dobou je podle judikatury konkrétní časové vymezení délky prací institucí, pro kterou mají být práce vykonávány. Pouze v případě, že odsouzenému není doba takto vymezena, je „stanovenou dobou“ lhůta jednoho roku uvedená v § 65 odst. 1. tr. zák. (č. 50/1999-I. Sb. rozh. tr.). Doba jednoho roku je chápána jako nejzazší hranice, kdy ještě lze trest OPP vykonat, užije se jen v případě, že nebyl vymezen kratší časový úsek.¹¹² Harmonogram má zásadní postavení, neboť by bylo proti smyslu zákona, pokud by

109 DRAŠTÍK, Antonín, HASCH, Karel. Ještě k výkonu trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*, 1999, roč. 4, č. 5, s. 23.

110 Tamtéž s. 23.

111 Tamtéž s. 20.

112 JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 3. vydání. Praha: Linde Praha, 2008. s. 360.

odsouzený mohl harmonogram prací hned v počátku porušit a spoléhat na relativně dlouhou dobu jednoho roku, ve které by obec či instituce musela stále rozepisovat práci. Počátek lhůty jednoho roku je stanoven okamžikem, kdy bylo odsouzenému doručeno usnesení okresního soudu, které vymezuje druh a místo prací.¹¹³ Dle věty druhé § 65 odst. 1 tr. zák. se do lhůty jednoho roku nezapočítává doba, po kterou odsouzený nemohl práce vykonávat pro zdravotní nebo zákonné překážky, byl ve vazbě nebo vykonával TOS. Mezi tyto skutečnosti, jejichž doba se nezapočítává do lhůty jednoho roku od nařízení výkonu trestu OPP, již nepatří doba, po kterou se odsouzený zdržuje v cizině. V tomto jediném aspektu se právní úprava liší od té minulé (srov. § 45a odst. 3 zák. č. 140/1961 Sb., v.z.p.p.).

Lze shrnout, že pokud odsouzený, aniž mu bránila závažná překážka, přes výzvy nezačal v určené lhůtě trest vykonávat, jsou splněny podmínky pro řízení o přeměně trestu a je přitom nerozhodné, že zákonná roční lhůta dosud neuplynula (č. 50/1999-II. Sb. rozh. tr.). Před tímto klíčovým judikátem nebylo zcela jasné, zda soud může přeměnit trest i v případě, že neuplynula roční lhůta, neboť výklad a praxe soudů byl různý. Některé soudy totiž vyčkávaly na konec roční lhůty, jiné trest přeměňovaly již v průběhu této lhůty.¹¹⁴ Tato praxe nebyla žádoucí, proto je velkým přínosem, že je jasné stanoveno, že není nutno čekat na uplynutí lhůty jednoho roku. Nyní je možné reagovat na projevený negativní postoj pachatele a přikročit okamžitě k přísnějšímu prostředku, který by měl vést k jeho výchově – k trestu odnětí svobody. Prodlévání s přeměnou totiž výchovný účinek trestu snižuje.¹¹⁵

3.3 Vliv zahájeného řízení o přeměně na pokračování ve výkonu

Zahájení řízení o přeměně i nepravomocné rozhodnutí o přeměně nejsou sami o sobě překážkou pro pokračování ve výkonu trestu OPP. Z tohoto důvodu je povinností soudu v řízení zjišťovat, zda a v jakém rozsahu odsouzený ke dni rozhodnutí uložený trest vykonal (č. 50/1999-III. Sb. rozh. tr.). Soud kvůli probíhajícímu řízení o přeměně nemůže odvolat nařízení výkonu trestu OPP, nebo rozhodnout o dočasném přerušení jejich výkonu apod. Takové důsledky řízení o přeměně ze zákona nevyplývají a neřešení této problematiky v zákoně nelze nahradit výkladem, který by byl v neprospěch pachatele. Kdyby toto soud mohl

113 MACH, Viktor. Stručně k problematice ukládání a výkonu trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*, 1997, roč. 2, č. 10, s. 9-10.

114 HÁKOVÁ, Lucie, KOTULAN, Petr, ROZUM, Jan. Několik poznámek k trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*, 2005, roč. 10, č. 4, s. 12.

115 DRAŠTÍK, Antonín, HASCH, Karel, KABÁTOVÁ, Ivana. K výkonu trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*, 1999, roč. 4, č. 4, s. 19.

učinit, zejména u sezónních prací by přerušení výkonu mohlo vést k vážným komplikacím. Pokud tedy pachatel v době řízení pokračuje v provádění prací, soud nemá možnost mu v tom bránit. Stejně tak obci či instituci konání řízení o přeměně nebrání v přidělování prací odsouzenému. V této souvislosti lze uvést příklad, kdy se řízení o přeměně koná ex offo z důvodu, že odsouzený nevede řádný život, ale OPP přitom vykonává a obecní úřad nebo instituce mají zájem na tom, aby práce i nadále vykonával. I pokud se řízení o přeměně koná z iniciativy obecního úřadu či instituce, mohou odsouzenému provádění prací umožnit. Bude se jednat o situace, kdy obci či instituci vyvstane akutní potřeba provedení práce nebo je odsouzený přesvědčí o změně postoje.¹¹⁶

3.4 Započítání vykonaného trestu OPP do přeměněného TOS

V praxi může nastat situace (i když by neměla), že odsouzený vykoná trest až po pravomocném rozhodnutí o přeměně. V tomto případě je nutno rozhodnout dle analogie § 92 odst. 2 tr. zák. o započítání vykonaného trestu OPP do již přeměněného TOS, tak, že i započatá hodina vykonaného trestu OPP se počítá za jeden den odnětí svobody (č. 50/1999-IV. Sb. rozh. tr.). Ustanovení o započítání vykonaného trestu do uloženého trestu podle Krajského soudu v Ústí nad Labem nepřipadá v úvahu a je-li rozhodnuto o přeměně, nelze již výkon TOS odvrátit. Použití analogie o započítání trestu je však v daném případě zcela na místě. Nejde totiž o přípustění možnosti, že by odsouzený mohl kdykoliv výkon TOS odvrátit. V popsaném případě jde o řešení nedopatření vzniklého špatnou koordinací činnosti soudu a příslušného orgánu. Správně je pravomocné rozhodnutí o přeměně překážkou pro pokračování ve výkonu trestu a odsouzenému se výkon prací již neumožní. Pokud však dojde k situaci, že odsouzený nedopatřením vykonával trest OPP i po právní moci rozhodnutí o přeměně, je nutné připustit započtení. Opačný názor totiž odporuje principům trestního práva, jelikož odsouzený nesmí vykonat za stejný skutek trest dvakrát.¹¹⁷

3.5 Přepočtová klauzule

Při přeměně nevykonaného trestu OPP se postupuje podle pravidla uvedeného v § 65 odst. 2 tr. zák., dle kterého se každá i jen započatá jedna hodina (dříve dvě hodiny) nevykonaného trestu OPP počítá za jeden den odnětí svobody. Zpřísnění přepočtu působí na

¹¹⁶ DRAŠTÍK, Antonín, HASCH, Karel. Ještě k výkonu trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*, 1999, roč. 4, č. 5, s. 23-24.

¹¹⁷ Tamtéž s. 21-22.

odsouzeného, jelikož pro něho již nebude tak výhodné nechat si uložit trest OPP jen proto, že následnou přeměnou trestu docílí mnohem kratší doby nepodmíněného TOS.¹¹⁸ Přestože dochází ke zpřísnění úpravy, jeví se tento poměr stále jako mírný. Doba u přeměněného TOS může činit maximálně 300 dnů odnětí svobody (u mladistvého polovinu – § 26 odst. 1 ZSM), což u některých trestných činů nedosahuje ani dolní hranice sazby.¹¹⁹ Uložení trestu OPP v takové výměře, že při případné přeměně je TOS pod dolní hranicí trestní sazby stanovené pro daný trestný čin, není za splnění podmínek v § 38 odst. 1, 39, 62, 63 tr. zák. vyloučeno (č. 41/2002-III. Sb. rozh. tr.). Naopak je-li za trestný čin, s horní hranicí sazby TOS šest měsíců, ukládán trest OPP, může být výměra stanovena pouze tak, aby po případné přeměně celého trestu nebyla maximální výměra překročena (č. 9/2008 Sb. rozh. tr.). U těchto trestných činů by měl být ukládán trest OPP s maximální výměrou 182 hodin.

Přestože je přepočtová klauzule často kritizována, moc jiných možností přepočtu se nenabízí. Za úvahu by možná stál přepočet – za jednu zaviněně neodpracovanou hodinu dva dny nepodmíněného TOS. V tomto případě by maximální TOS mohl činit 600 dnů (přibližně jeden rok a osm měsíců), což by vzhledem k definici přečinů (všechny nedbalostní trestné činy a úmyslné trestné činy s horní hranicí TOS do pěti let) mohlo být přijatelné.

3.6 Prodloužení doby výkonu trestu

Pro případ méně závažných porušení režimu výkonu trestu OPP se umožňuje, aby soud nepřistoupil k přeměně v TOS, ale obdobně jako u podmíněného odsouzení (§ 81 odst. 1 tr. zák.) zpřísnil podmínky dalšího výkonu za účelem úspěšného dokončení výkonu trestu.¹²⁰ Jako drobnější porušení režimu si představuji například v malé míře porušení harmonogramu prací, zcela ojedinělé porušení uložených přiměřených omezení či povinností (jednorázové požití alkoholu) nebo osobní problémy, které nejsou takové intenzity, že by odůvodňovaly odklad či přerušování výkonu trestu dle § 339 odst. 3 tr. řádu, apod.

Dle § 65 odst. 3 tr. zák. soud může výjimečně vzhledem k okolnostem případu a osobě odsouzeného ponechat trest OPP v platnosti nebo prodloužit dobu výkonu trestu až o šest měsíců, i když odsouzený zaviněně přičinil k přeměně. Současně může nad odsouzeným stanovit dohled, dosud neuložená přiměřená omezení či povinnosti nebo u pachatelů ve věku

118 BARBOŘÍK, Michal. Trest obecně prospěšných prací - aktuální problémy a jejich řešení. *Trestní právo*, 2006, roč. 11, č. 5, s. 11.

119 JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 379-380.

120 Důvodová zpráva k § 65 trestního zákoníku.

blízkém mladistvých výchovná opatření. Změny reagují na praxi, v níž soudy ponechávaly trest OPP v platnosti i přesto, že již uplynula lhůta ke splnění. Tyto nové dodatečné podmínky, za nichž lze trest ponechat v platnosti, posilují výchovný prvek trestu.¹²¹ Dohledem zákonodárce zřejmě sledoval pomoc odsouzeným, kteří mají problémy s disciplínou nebo jim chybí pracovní návyky (zejména osoby ve věku blízkém mladistvým). Přínosem tohoto dohledu jsou větší pravomoci a účinnější kontrola probačních úředníků.

3.7 Postup orgánů při přeměně

Řízení o přeměně je svěřeno okresnímu soudu, v jehož obvodu odsouzený bydlí, tedy soudu jež nařídil výkon trestu. To platí i v případech, kdy je trest vykonáván mimo obvod okresního soudu bydliště, a také dojde-li k řízení o přeměně před nařízením výkonu. Dle § 340b odst. 1 tr. řádu o přeměně trestu rozhodne předseda senátu na návrh probačního úředníka pověřeného kontrolou nad výkonem trestu nebo na návrh obecního úřadu nebo instituce, nebo i bez takového návrhu (z úřední povinnosti – na základě vlastních poznatků nebo z podnětu jiných subjektů) ve veřejném zasedání. O těchto rozhodnutích předseda senátu vyrozumí středisko PMS v obvodu soudu, v němž je trest OPP vykonáván. Spolu s rozhodnutím o přeměně je rozhodnuto i o zařazení odsouzeného do příslušného typu věznice. Nelze nařídít výkon TOS do doby, než usnesení o přeměně nabude právní moci. Do právní moci rozhodnutí stále existuje trest OPP a nevzniká ani překážka jeho výkonu.¹²²

Přeměna trestu má i další důležitý význam. Dle § 62 odst. 2 tr. zák. totiž soud zpravidla nemůže OPP uložit, pokud byl v posledních třech letech trest OPP přeměněn na TOS. Tuto změnu hodnotím jako užitečnou, neboť za účinnosti minulé právní úpravy se trest OPP ukládal opakovaně, i když ho pachatel nevykonával a býval mu opakovaně přeměňován.

121 BARBOŘÍK, Michal. Trest obecně prospěšných prací - aktuální problémy a jejich řešení. *Trestní právo*, 2006, roč. 11, č. 5, s. 11.

122 DRAŠTÍK, Antonín, HASCH, Karel. Ještě k výkonu trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*, 1999, roč. 4, č. 5, s. 22-23.

4 Výkon trestu dle trestního řádu

4.1 Subjekty

V trestním právu snad neexistuje žádný jiný institut, při jehož uplatňování by bylo zapojeno takové množství subjektů. Účinnost trestu OPP je podmíněna jejich kvalitní kooperací a nedostatek plnění úkolů některého orgánu může prakticky znemožnit fungování trestu OPP. Na uplatňování se může podílet odsouzený, soud, okresní úřad, obec, instituce, zájmové sdružení občanů (dle § 338 odst. 1 tr. řádu), lékař či zdravotnické zařízení, státní zástupce, Policie ČR, obecní policie, advokát, opatrovník, poručník, orgán péče o dítě, rodina odsouzeného a v neposlední řadě probační úředníci.¹²³ O tom, že role a funkce Probační a mediační služby ČR je v rámci OPP nezastupitelná, svědčí i změny provedené novým trestním zákoníkem, který výrazně posílil její postavení. Užší spolupráce se soudem by měla vést k tomu, že trest OPP bude méně často ukládán nevhodným osobám, což přispěje k efektivnějšímu ukládání trestu a ke snížení počtu přeměn v TOS.¹²⁴ V době zavedení institutu OPP se potřeba speciálního subjektu (probační služby) nepředpokládala.¹²⁵ Probační a mediační služba byla zavedena až zákonem č. 257/2000 Sb., s účinností od 1. ledna 2001. Tímto byla výrazně posílena možnost kvalitního fungování alternativních trestů. Probační úředníci byli před tímto zákonem jen vyššími soudními úředníky, což s sebou přinášelo problémy. Dnes je probační pracovník sociálním pracovníkem, který s odsouzeným projednává okolnosti výkonu trestu, zjišťuje jeho zdravotní způsobilost, připravuje podklady o vydání rozhodnutí o druhu a místě výkonu, poskytuje informace právního a organizačního charakteru, napomáhá s řešením vzniklých problémů, dohlíží nad plněním povinností, podílí se na kontrole vykonávaných prací, vystupuje jako prostředník mezi soudy a orgány veřejné správy na straně jedné a pachatelem na straně druhé. V praxi se mnohokrát potvrdilo, že předpokladem úspěšného výkonu je včasné navázání kontaktu s klientem a kvalitní spolupráce s jednotlivými pracovišti. Nestačí pouze vytvořit odsouzeným pracovní podmínky, ale je potřebné podpořit je ve výkonu prací.¹²⁶ Pro úspěšný výkon trestu je důležité, aby si probační úředník získal důvěru klienta, což může výrazně napomoci i při řešení problémů.

123 VŮJTĚCH, Jan. Problematika součinnosti a spolupráce orgánů při uplatňování institutu obecně prospěšných prací. *Právní praxe*, 1998, roč. 46, č. 4, s. 236-237.

124 BARBOŘÍK, Michal. Trest obecně prospěšných prací - aktuální problémy a jejich řešení. *Trestní právo*, 2006, roč. 11, č. 5, s. 11-12.

125 ZEZULOVÁ, Jana, KABÁTOVÁ, Ivana. Několik poznámek k alternativnímu trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*, 1997, roč. 2, č. 6, s. 13.

126 KUBELKOVÁ, Martina, PILAŘ, Jiří. Obecně prospěšné práce: první zkušenosti. *Sociální politika*, 2000, č. 11, s. 8.

4.2 Výkon trestu

V rámci rekonstrukce trestního práva hmotného, je nově upraven i výkon trestu OPP (§ 335-340b tr. řádu), a to novelou trestního řádu, provedenou zákonem č. 41/2009 Sb.

Relativně samostatným prvkem výkonu trestu je příprava „přehledu o potřebě prací“. Dle § 338 odst. 2 tr. řádu obecní úřady a instituce své sdělují požadavky (a jejich změny) na vykonání obecně prospěšných prací středisku PMS, v obvodu okresního soudu, ve kterém mají být OPP prováděny. Důvodem je, aby středisko mělo průběžný přehled o potřebě prací v požadovaném obvodu, o čemž na žádost informuje soud. Požadavky obcí a institucí musí být dostatečně konkrétní, aby o nich mohl soud rozhodnout. Požadavek by dle Metodického návodu¹²⁷ měl obsahovat místo výkonu, druh a rozsah práce, možný termín provedení, předpokládaný počet pracovníků a další. Probační úředník by měl vždy zjišťovat i aktuální možnost výkonu vhodné práce, jelikož možnosti a požadavky se mění na základě ročních období, stavebního rozvoje v obci atd. V minulé právní úpravě se požadavky na provedení prací předávaly okresnímu úřadu, nikoli PMS.¹²⁸

4.2.1 Nařízení výkonu trestu

Před vynesením odsuzujícího rozsudku úředníci PMS mají zjišťovat stanovisko obviněného k možnému uložení trestu a získat o obviněném co nejkompletnější informace (o rodinných a sociálních poměrech, pracovních návycích, zdravotní a pracovní způsobilosti apod.). Za tímto účelem budou zpravidla kontaktovat obžalovaného, jeho rodinu a další subjekty.¹²⁹ Jedním z hlavních důvodů nevykonaných trestů OPP bylo v minulosti zejména to, že mezi soudem a PMS často (zejména při ukládání trestu OPP trestním příkazem) neprobíhala spolupráce před rozhodnutím soudu, kterým je uložen trest OPP. Soudy proto neměly o obviněném dostatek informací a neznaly ani jeho stanovisko.¹³⁰ S účinností od 1. ledna 2010 bylo do trestního řádu vloženo ustanovení § 314e odst. 3, na základě kterého trest OPP může být trestním příkazem uložen pouze po předchozím vyžádání si zprávy probačního úředníka, která obsahuje zjištění o možnostech výkonu trestu, o zdravotní způsobilosti obviněného, včetně jeho stanoviska k uložení.

127 Metodický návod pro okresní a obecní úřady k zajištění výkonu trestu obecně prospěšných prací, vydán 22. ledna 1996 Ministerstvem spravedlnosti po dohodě s Ministerstvem vnitra.

128 SUCHÝ, Oldřich, VÁLKOVÁ, Helena. Obecně prospěšné práce jako alternativa trestu odnětí svobody v mezinárodním srovnání. *Právní rozhledy*, 1996, roč. 4, č. 4, s. 156.

129 VŮJTĚCH, Jan. Problematika součinnosti a spolupráce orgánů při uplatňování institutu obecně prospěšných prací. *Právní praxe*, 1998, roč. 46, č. 4, s. 238.

130 BARBOŘÍK, Michal. Trest obecně prospěšných prací - aktuální problémy a jejich řešení. *Trestní právo*, 2006, roč. 11, č. 5, s. 9.

Soud, u kterého státní zástupce podal obžalobu, rozhoduje o uložení a výměře trestu. Jakmile se rozhodnutí, podle něhož se má vykonat trest OPP, stane vykonatelným, předseda senátu (resp. samosoudce) zašle jeho opis probačnímu úředníkovi (§ 336 odst. 1 tr. řádu). Podmínky výkonu trestu jsou s odsouzeným nejdříve projednány ve středisku PMS a následně s příslušným obecním úřadem nebo institucí. Probační úředník vyrozumí soud o výběru místa a typu práce.¹³¹ Ve svém návrhu vychází z potřeby výkonu prací v obvodu okresního soudu, ve kterém odsouzený bydlí, a přihlíží též k tomu, aby odsouzený vykonával trest co nejbližně svému bydlišti. Má-li být trest vykonáván mimo obvod okresního soudu, ve kterém odsouzený bydlí, je součástí návrhu probačního úředníka písemný souhlas odsouzeného s výkonem práce mimo tento obvod (§ 336 odst. 2, věta poslední, tr. řádu).

Dle § 336 odst. 2 tr. řádu je soudem, který po právní moci rozsudku rozhoduje o druhu a místě vykonávaného trestu OPP, okresní soud, který trest OPP uložil (nerozhoduje o tom již soud, v jehož obvodu se bude trest vykonávat). Stejný soud rozhoduje na návrh odsouzeného nebo probačního úředníka i o změně druhu a místa výkonu OPP (§ 336 odst. 5 tr. řádu). Jistým nedostatkem právní úpravy, je konstatování, že o druhu a místě rozhoduje okresní soud, který trest uložil. V praxi totiž může dojít k tomu, že trest uloží krajský soud (zejména na základě odvolání, ale i v první instanci dle § 17 odst. 1, 2 tr. řádu). V těchto případech je třeba použít obecné ustanovení o příslušnosti ve vykonávacím řízení (§ 315 odst. 2 tr. řádu). Dle tohoto ustanovení rozhodnutí související s výkonem trestů činí (není-li stanoveno jinak) soud, který ve věci rozhodl v prvním stupni. Tímto soudem může být výjimečně i soud krajský, rozhodoval-li ve věci v prvním stupni. Pokud ale rozhodovat až ve druhém stupni, učiní rozhodnutí soud okresní. Do budoucna by bylo vhodné z formulace § 336 odst. 2 tr. řádu vypustit slovo „okresní“.

Odsouzený nemůže soudem stanovené podmínky výkonu trestu svévolně měnit. Pokud tak učiní a vykoná práce v rozporu s rozhodnutím soudu (např. pro jiný než určený obecní úřad), nelze tyto práce pokládat za výkon nařízeného trestu OPP (R 2/05-II.). O rozhodnutí soudu o druhu a místě výkonu trestu (či jejich změně) vyrozumí soud po nabytí jeho právní moci středisko PMS v obvodu okresního soudu, ve kterém má být trest OPP vykonán, a zároveň pověří opatřením probačního úředníka činného v obvodu tohoto soudu kontrolou nad výkonem trestu OPP (§ 336 odst. 4 tr. řádu).

Konkretizovat průběh provádění prací náleží do kompetence obce či instituce a

¹³¹ MOTTLOVÁ, Jana. Zamyšlení nad výkonem trestu obecně prospěšných prací. *České vězeňství*, 2005, roč. 13, č. 1, s. 19.

odsouzený je musí respektovat. Je na odsouzeném, aby si uspořádal své osobní a pracovní činnosti tak, aby byly přizpůsobeny potřebám obce a instituce v určeném harmonogramu prací. Přesto by se z důvodů řádného výkonu nemělo jednat o nařizovací akt. Pokud se odsouzený ve lhůtě bezdůvodně nedostaví k výkonu trestu (nebo se dostavuje jen občas), práce vykonává lajdácky není povinností obcí a institucí mu takový „výkon“ umožnit.¹³²

Podle § 336 odst. 3 tr. řádu okresní soud v rozhodnutí o druhu a místě výkonu OPP odsouzeného poučí o jeho povinnosti dostavit se do 14 dnů od oznámení rozhodnutí na středisko PMS v obvodu okresního soudu, v němž má být trest vykonán. Zde budou s odsouzeným projednány podmínky výkonu trestu a bude poučen o své povinnosti dostavit se v den, který určí probační úředník, na obecní úřad či k instituci, za účelem nástupu výkonu trestu. Zároveň odsouzeného upozorní na následky nesplnění těchto povinností. Zákon blíže nestanoví, co má být obsahem projednání podmínek. Dle Metodického návodu by to mělo být seznámení odsouzeného s konkrétním místem výkonu práce, s obsahem práce, určení doby výkonu prací (maximálně jeden rok, v kratším termínu, pokud to povaha práce připouští), časový harmonogram (přitom by se mělo přihlídnout k možnostem odsouzeného s ohledem na zaměstnání, dopravu do místa výkonu práce a ke lhůtě jednoho roku), den nástupu, předání pracovních pomůcek, seznámení s osobou, která má práce na starosti, je-li to vhodné poučení o otázkách bezpečnosti a ochrany zdraví při práci apod.¹³³ Při projednání podmínek výkonu trestu, stanovení dne nástupu výkonu a při kontrole postupuje pověřený probační úředník v součinnosti s příslušným obecním úřadem nebo institucí (§ 336 odst. 6 tr. řádu).

4.2.2 Odklad a přerušování výkonu trestu, upuštění od výkonu

Pokud se odsouzený nedostaví k projednání podmínek výkonu trestu, neprovádí-li bez závažného důvodu práce, rozhodne soud, který výkon trestu nařídil, o odkladu nebo přerušování výkonu, anebo o upuštění od výkonu nebo o přeměně v TOS. Nyní se blíže zaměřím na tato rozhodnutí soudu. Z hlediska dosažení účelu trestu je nezbytné, aby byl trest vykonán co nejdříve po pravomocném uložení, maximálně ve lhůtě jednoho roku ode dne nařízení výkonu trestu OPP dle § 336 odst. 2 tr. řádu. Počátek a běh lhůty mohou ovlivnit rozhodnutí o odkladu nebo přerušování výkonu trestu, tato doba se totiž do lhůty jednoho roku nezapočítává (§ 339 odst. 5 tr. řádu). Předseda senátu usnesením, proti kterému je přípustná stížnost s odkladným

132 DRAŠTÍK, Antonín, HASCH, Karel. Ještě k výkonu trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*, 1999, roč. 4, č. 5, s. 24.

133 SOTOLÁŘ, Alexandr, PÚRY, František, ŠÁMAL, Pavel. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2000, s. 336-337.

účinkem (§ 339 odst. 6 tr. řádu), může na potřebnou dobu odložit či přerušit výkon trestu, jestliže z lékařských zpráv předložených odsouzeným nebo vyžádaných s jeho souhlasem vyplývá, že v důsledku přechodného zhoršení zdravotního stavu není odsouzený schopen trest vykonat (§ 339 odst. 1 tr. řádu), nebo pokud jde o těhotnou ženu či matku novorozeného dítěte na dobu jednoho roku po porodu (§ 339 odst. 2 tr. řádu), nebo pokud výkonu brání jiné důležité důvody (např. rodinné), a to i opakovaně, pokud celková doba nepřevyšší tři měsíce ode dne, kdy rozhodnutí, kterým byl tento trest uložen, nabylo právní moci (§ 339 odst. 3 tr. řádu). Dalším důvodem přerušení nebo odložení výkonu je povolání k výkonu vojenské činné služby dle § 340 odst. 1 tr. řádu. Pominou-li tyto důvody, předseda senátu odklad nebo přerušeni usnesením odvolá (§ 339 odst. 4 tr. řádu).¹³⁴

Předseda senátu usnesením, proti kterému je přípustná stížnost s odkladným účinkem (§ 340a odst. 2 tr. řádu), upustí od výkonu (před nástupem nebo v průběhu) trestu OPP nebo jeho zbytku, jestliže je odsouzený v důsledku změny svého zdravotního stavu dlouhodobě neschopen tento trest vykonat (§ 340a odst. 1 tr. řádu). Změna zdravotního stavu bude zpravidla vyvolána závažnou nevy léčitelnou chorobou, úrazem nebo nemocí s trvalým poškozením zdraví.¹³⁵ Rozhodnutí soudu je podmíněno změnou zdravotního stavu odsouzeného v porovnání se stavem, kdy byl trest uložen.¹³⁶ Po právní moci rozhodnutí o upuštění od výkonu trestu je třeba o tomto vyrozumět určený obecní úřad či instituci. Na odsouzeného se přitom hledí, jako by nebyl odsouzen.¹³⁷ Nedojde-li k upuštění od výkonu trestu nebo jeho zbytku dle § 340a tr. řádu, je pachatel povinen vykonat trest v celé výměře, podmíněné upuštění od výkonu ani podmíněné odložení výkonu trestu nepřipadá v úvahu.¹³⁸

O přeměně trestu OPP dle § 340b tr. řádu bylo pojednáno v předcházející kapitole. Obce ani instituce nemohou o odkladu či přerušeni výkonu trestu, o upuštění od výkonu trestu, nebo o přeměně trestu rozhodovat. Tato oprávnění přísluší výlučně soudu. Obci ani instituci rovněž nepřisluší vést s odsouzeným spory, které plynou například z toho, že odsouzený neprovádí práce. Na tuto skutečnost by měly jen upozornit probačního pracovníka v souladu s § 337 tr. řádu.¹³⁹ Probační úředník by měl odsouzeného seznámit s důsledky

134 SOTOLÁŘ, Alexandr, PÚRY, František, ŠÁMAL, Pavel. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1.vydání. Praha: C.H. Beck, 2000, s. 324-325.

135 Tamtéž s. 325.

136 JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 958-959.

137 KACAFÍRKOVÁ, Marcela. Obecně prospěšné práce. *Právo a rodina*, 2001, č. 4, s. 11.

138 SOTOLÁŘ, Alexandr, PÚRY, František, ŠÁMAL, Pavel. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1.vydání. Praha: C.H. Beck, 2000, s. 325.

139 Tamtéž s. 337.

porušování podmínek. Výstraha by měla v případech ojedinělého nebo sice opakovaného, ale méně závažného porušení výkonu, předcházet podání návrhu na přeměnu.¹⁴⁰ Vyskytnou-li se při výkonu problému, probační úředník musí zjistit jejich důvod a učinit opatření k nápravě.¹⁴¹ Dle § 337 tr. řádu probační úředník soudu bez odkladu sdělí, kdy odsouzený trest vykonal a vyhotoví závěrečnou zprávu, ve které shrne průběh prací.¹⁴²

4.3 Kontrolní systém

Vyhovující kontrolní systém má mimořádný význam. Nedostatečná kontrola může mít velmi závažné následky, jelikož může umožnit odsouzenému nespravedlivě vyváznout z trestu nevykonáním prací, což může vést v nedůvěru veřejnosti v trest OPP. Z této situace pochopitelně nemá prospěch ani obec nebo instituce, které následně mohou přestat hlásit pracovní příležitosti, neboť trest mohou považovat spíše za zátěž než za pomoc.¹⁴³ Dozor nad odsouzeným nemusí být soustavný, osvědčily se namátkové kontroly a „práce v úkolu“.¹⁴⁴ Je na zvážení, zda je vhodnější ponechání volných pravidel k samostatnému iniciativnímu řešení problémů nebo naopak stanovení podrobných pravidel, která jednotně upraví postupy subjektů, což může být vhodnější zejména tam, kde není dostatek zkušeností s výkonem tohoto alternativního trestu.¹⁴⁵ U mladistvého je potom nutné provádět kontrolu ve zvýšené míře, jelikož mu zpravidla chybí pracovní návyky. Vhodná je v těchto případech i spolupráce s kurátory pro mládež na okresních úřadech a s rodiči.¹⁴⁶

140 SOTOLÁŘ, Alexandr, PÚRY, František, ŠÁMAL, Pavel. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2000, s. 329-333.

141 MOTTLOVÁ, Jana. Zamyšlení nad výkonem trestu obecně prospěšných prací. *České vězeňství*, 2005, roč. 13, č. 1, s. 19.

142 BARBOŘÍK, Michal. Trest obecně prospěšných prací - aktuální problémy a jejich řešení. *Trestní právo*, 2006, roč. 11, č. 5, s. 9.

143 VŮJTĚCH, Jan. Problematika součinnosti a spolupráce orgánů při uplatňování institutu obecně prospěšných prací. *Právní praxe*, 1998, roč. 46, č. 4, s. 239-240.

144 KUBELKOVÁ, Martina, PILAŘ, Jiří. Obecně prospěšné práce: první zkušenosti. *Sociální politika*, 2000, roč. 26, č. 11, s. 8.

145 VŮJTĚCH, Jan. Problematika součinnosti a spolupráce orgánů při uplatňování institutu obecně prospěšných prací. *Právní praxe*, 1998, roč. 46, č. 4, s. 241.

146 KUBELKOVÁ, Martina, PILAŘ, Jiří. Obecně prospěšné práce: první zkušenosti. *Sociální politika*, 2000, roč. 26, č. 11, s. 8.

5 Příčiny a řešení problémů trestu OPP

Trest OPP byl zaveden na nátlak samospráv obcí, které si od tohoto trestu slibovaly vyřešení problému s úpravou obcí, úklidem veřejných prostranství, apod.¹⁴⁷ Praxe ale sebou přinesla řadu problémů, jejich příčin je přitom celá řada. Dle mého názoru je jednou z nich negativní přístup některých obcí, který už se ale snad podařilo v mnoha případech překonat. Některé obce neměly o umístění a práci pachatelů zájem. Důvodem bylo i zajištění dohledu nad pachateli po pracovní době. Ze zákona vyplývá, že jde o výkon OPP ve volném čase odsouzeného, to znamená spíše v odpoledních hodinách (zvláště pokud je odsouzený zaměstnaný). Potíže mohou nastat i se zjišťováním, zda odsouzený provedl práce sám. Obci je v důsledku jedno, kdo uložené hodiny práce skutečně odpracuje – zda samotní pachatelé, jeho rodinný příslušník či zaplacená osoba.¹⁴⁸ Řešením je provádění efektivnější kontroly výkonu včetně větší pravomoci obcí a institucí v oblasti kontroly.¹⁴⁹ Obec také musí odsouzené vybavit pracovními pomůckami a zajistit jejich předávání. Problém rovněž nastává, když odsouzený utrpí úraz. Obce si od trestu OPP slibovaly úsporu finančních prostředků při údržbě obcí, ale následně zjistily, že nejde o ziskovou činnost. Objevovaly se i názory, že alternativní tresty jsou trestem spíše pro obce než pro pachatele.¹⁵⁰ Některé jiné obce zdůvodňují svůj negativní postoj k institutu OPP kromě výše uvedeného i špatnými zkušenostmi s výkonem civilní služby, nespolehlivostí odsouzených, obavou z kriminálního chování klientů,¹⁵¹ nedostatky vhodných pracovních míst, či neznalostí právní úpravy.¹⁵²

Problematický je i postoj některých odsouzených, kteří jsou zprvu spokojeni s tímto druhem trestu, jelikož ho mohou vykonat na svobodě, ale později vymýšlejí záminky, aby jeho výkon odložili. Takoví odsouzení, jejichž trest bývá nakonec přeměněn, otráví svým přístupem i některé (dříve pozitivně naladěné) obce.¹⁵³ Řešením by mohlo například být prohloubení možnosti ukládat odborné práce, ukládání práce jen pachatelům, kteří jsou ochotni trest vykonat či rychlejší přeměny ze strany soudů.¹⁵⁴

147 ČAPEK, Miroslav. K trestu obecně prospěšných prací. *Soudce*, 2000, roč. 2, č. 10, s. 3-4.

148 Tamtéž s. 4.

149 BARBOŘÍK, Michal. Trest obecně prospěšných prací - aktuální problémy a jejich řešení. *Trestní právo*, 2006, roč. 11, č. 5, s. 10-11.

150 ČAPEK, Miroslav. K trestu obecně prospěšných prací. *Soudce*, 2000, roč. 2, č. 10, s. 4.

151 DRAŠTÍK, Antonín, HASCH, Karel, KABÁTOVÁ, Ivana. K výkonu trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*, 1999, roč. 4, č. 4, s. 20.

152 BARBOŘÍK, Michal. Trest obecně prospěšných prací - aktuální problémy a jejich řešení. *Trestní právo*, 2006, roč. 11, č. 5, s. 10.

153 TUZAR, Vladislav. Ještě k trestu obecně prospěšných prací. *Soudce*, 2001, roč. 3, č. 1, s. 15-16.

154 BARBOŘÍK, Michal. Trest obecně prospěšných prací - aktuální problémy a jejich řešení. *Trestní právo*, 2006, roč. 11, č. 5, s. 10-11.

6 Peněžitý trest

6.1 Obecná charakteristika

Peněžitý tresty jsou nejčastější, nejlevnější a nejméně náročnou formou alternativy krátkodobých TOS.¹⁵⁵ Mohli bychom je zařadit do kategorie trestů nespojených s bezprostředním uvězněním. Hlavní podstatou této skupiny trestů je omezení svobody pachatele, u peněžitého trestu se jedná o omezení svobody nakládat s finančními prostředky.¹⁵⁶ Peněžitý trest je hlavní typ trestní sankce postihující majetek. Někdy se o něm hovoří jako o hlavním trestu budoucnosti, přestože se jedná o trest tradiční. I přes určité nedostatky je totiž nadějnou trestněprávní sankcí, která může přispět ke kontrole kriminality. Peněžitý trest může být velmi účinný z hledisek generální i individuální prevence.¹⁵⁷

Mezi peněžitý tresty v širším smyslu bývají řazeny pokuty (peněžitý trest), denní pokuty, odškodnění poškozeného a konfiskace věci.¹⁵⁸ V našem právním řádu bychom sankci podobnou peněžitému trestu – pokutu, našli i v zákoně č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění novel a také v celé řadě dalších právních předpisů, které sankcionují oblast správních deliktů (stavební zákon, zákon o státní památkové péči apod.).¹⁵⁹ Tato práce se bude věnovat pouze trestněprávnímu institutu peněžitého trestu.

6.2 Podmínky uložení

Od počátku zavedení se podmínky, za kterých bylo možné uložit peněžitý trest, měnily. Formulace se ustálila až po novele z roku 1990, i když nový trestní zákoník také provedl určité změny. Dle § 67 odst. 1 tr. zák. bude přicházet v úvahu uložení zejména za trestné činy majetkové povahy (pachatel získal nebo se snažil získat pro sebe nebo pro jiného majetkový prospěch úmyslným trestným činem). Pro uložení je rozhodující forma zavinění (úmyslný trestný čin) a zjištěný motiv činu. Obě podmínky musí být splněny současně. Majetkovým prospěchem je nejen přírůstek na majetku, ale také to, když nenastane jeho úbytek, ke kterému by jinak došlo (např. zkrácení daně či poplatku - § 240 tr. zák., neodvedení daně a pojistného - § 241 tr. zák.). Ustanovení § 67 odst. 2 tr. zák. umožňuje i

155 REPÍK, Bohumil. K niektorým problémom trestných sankcií pri rekodifikácii trestného práva hmotného. *Právo a zákonnosť*, 1991, roč. 39, č. 2, s. 93.

156 KALMHOUT, M. Anton, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka. Realizace alternativních trestů, některé zkušenosti západoevropských zemí. *Právní rozhledy*, 1997, roč. 5, č. 12, s. 621.

157 NOVOTNÝ, Oto. Alternativy uvěznění (K problematice reformy trestněprávních sankcí v ČR). *Právní praxe*, 1993, roč. 40, č. 2, s. 71-72.

158 REPÍK, Bohumil. K niektorým problémom trestných sankcií pri rekodifikácii trestného práva hmotného. *Právo a zákonnosť*, 1991, roč. 39, č. 2, s. 93.

159 JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 128.

postih trestných činů, které nebyly spáchány úmyslně, anebo těch úmyslných bez zjištěné pohnutky. Není přitom vyloučeno, aby byly současně splněny podmínky pro uložení peněžitého trestu podle § 67 odst. 1 tr. zák. i § 67 odst. 2 tr. zák.¹⁶⁰ Uložení dle § 67 odst. 2 písm. a) tr. zák. je možné, je-li peněžitý trest výslovně uveden u skutkové podstaty ve zvláštní části trestního zákoníku. Poslední možností je situace, kdy soud odsuzuje pachatele za přečin a shledá uložení peněžitého trestu dostatečným. V tomto případě není pro nepodmíněný TOS vzhledem k povaze a závažnosti přečinu, osobě a poměrům pachatele důvod (§ 67 odst. 2 písm. b) tr. zák.). Dřívější právní úprava nerozlišovala, zda se jedná o podmíněný či nepodmíněný TOS.

Jsou-li dány podmínky pro uložení, musí se soud v trestním příkazu či rozsudku zabývat tím, zda postačí samotné uložení peněžitého trestu, anebo je třeba vedle něho uložit i další trest. Ve všech případech může být peněžitý trest uložen buď jako samostatný, anebo v kombinaci s jinými druhy trestů nespojenými s odnětím svobody. Ustanovení § 53 odst. 1 tr. zák. výslovně vylučuje možnost uložení peněžitého trestu vedle trestu propadnutí majetku. Jejich účinky by se totiž zbytečně kumulovaly.¹⁶¹ Jako samostatný může být dle § 67 odst. 3 tr. zák. peněžitý trest uložen pouze tehdy, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba. Toto zjištění je třeba v rozsudku konkrétně zdůvodnit (R II/1967). V ustanovené § 67 odst. 3 tr. zák. se jedná o ještě přísnější podmínku než v § 67 odst. 2 písm. b) tr. zák., jelikož musí postačovat samostatný účinek peněžitého trestu nejen bez nepodmíněného TOS, ale i bez jakéhokoliv jiného mírnějšího druhu trestu. Není ovšem vyloučeno současné uložení ochranného opatření.¹⁶² Samostatný peněžitý trest bude zřejmě stačit u pachatelů dosud bezúhonných, kteří spáchali méně závažný (zejména nedbalostní) delikt.¹⁶³

U některých přečinů je ve skutkové podstatě výslovně dovoleno uložit peněžitý trest, ačkoliv by jej bylo možné uložit i na základě ustanovení § 67 odst. 2 písm. b) tr. zák. Mezi tyto přečiny (které často nejsou motivovány zjištěností, ale mohou být) patří například únos dítěte a osoby stížená duševní poruchou (§ 200 odst. 1 tr. zák.), svádění k pohlavnímu styku (§ 202 odst. 1 tr. zák.), neoprávněný zásah do práva k domu, bytu nebo k nebytovému

160 SOTOLÁŘ, Alexandr, PÚRY, František, ŠÁMAL, Pavel. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2000, s. 340.

161 Tamtéž s. 342-343.

162 Tamtéž s. 342.

163 RIZMAN, Stanislav, SOTOLÁŘ, Alexandr, ŠÁMAL, Pavel. K problematice alternativních trestů. *Trestní právo*, 1997, roč. 2, č. 7-8, s. III.

prostoru (§ 208 odst. 1, 2 tr. zák.) a další. Doplněním peněžitého trestu do výčtu trestů ve skutkové podstatě bylo umožněno uložit v závislosti na konkrétních okolnostech případu vedle nepodmíněného TOS i trest peněžítý, což by bylo pouze na základě ustanovení § 67 odst. 2 písm. b) tr. zák. vyloučeno.¹⁶⁴ Peněžítý trest (bez TOS) může být i trestem úhrnným nebo souhrnným, i v případě, že za některý ze sbíhajících se trestných činů je stanoven ve zvláštní části trestní zákoníku jen TOS, jsou-li splněny podmínky v § 67 odst. 2 písm. b) tr. zák. Při ukládání souhrnného trestu ale nesmí být porušena zásada o nepřipustnosti uložit mírnější trest, než který byl uložený dřívějším rozsudkem (§ 43 ods. 2 tr. zák.)- R 58/1991.

Peněžítý trest soud naopak neuloží, pokud je zřejmé, že by byl nedobytný (§ 68 odst. 6 tr. zák.). Jinak řečeno, peněžítý trest má být uložen jen v takové výměře, v jaké je dobytý. Náležitě zjištění osobních, výdělkových a majetkových poměrů pachatele je podmínkou pro stanovení konkrétní výměry trestu, tak i pro rozhodnutí, zda je možné v daném případě vůbec trest uložit.¹⁶⁵ V této souvislosti je třeba uvážit povahu majetku, odměny za práci, podnikatelské a jiné příjmy, i závazky obviněného (zejména rozsah vyživovací povinnosti a povinnosti k náhradě škody, které mají přednost před zaplacením peněžitého trestu dle § 344 odst. 1 tr. řádu - R 22/1977-II.). Neúplné zjištění těchto okolností by totiž mohlo vést k uložení nedobytného trestu, od jehož výkonu by následně muselo být dle § 344 odst. 1 tr. řádu upuštěno. Jelikož sama nedobytnost není důvodem k nařízení výkonu náhradního TOS, pachatel by vlastně zůstal nepotrestán, což je zcela jistě nežádoucí.¹⁶⁶ V tomto případě by se dalo uvažovat o možnosti výkonu OPP namísto uloženého peněžitého trestu, který se stal nedobytným (blíže viz. podkapitola „Náhradní trest odnětí svobody“).

6.3 Vymezení okruhu trestných činů

Výše jsem zmínila, za jaké trestné činy je možné peněžítý trest uložit dle trestního zákoníku. Nyní uvedu, za které trestné činy je peněžítý trest nejvhodnějším prostředkem k dosažení účelu trestu dle nauky a nakonec zhodnotím, za které trestné činy byl peněžítý trest uložen nejčastěji v letech 2003 a 2008.

Z § 67 odst. 1, 2 tr. zák. vyplývá, že peněžítý trest sice není určen jen pro postih pachatelů majetkových trestných činů, ale je vhodným prostředkem k dosažení účelu trestu

¹⁶⁴ Důvodová zpráva k § 67 až 69 trestního zákoníku.

¹⁶⁵ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, s. 485.

¹⁶⁶ SOTOLÁŘ, Alexandr, PÚRY, František, ŠÁMAL, Pavel. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2000, s. 344.

zejména pro pachatele těchto trestných činů (trestné činy hospodářské, obecně nebezpečné a proti majetku). Jedná se o situace, kdy byl pachatel motivován snahou o získání neoprávněného majetkového prospěchu, anebo negativním vztahem k ochraně a nedotknutelnosti cizího majetku (např. vandalismus). Hlavní funkcí trestu v těchto případech bude možnost postihnout majetkový prospěch z trestné činnosti, který nebylo možné odčerpát propadnutím věci, povinností k náhradě škody apod. Příkladem by mohlo být poškozování spotřebitele (§ 253 tr. zák.) či úplatkářství (§ 331 až 334 tr. zák.).

Peněžitý trest může mít své opodstatnění i za postih nemajetkových trestných činů, k jejichž spáchání pachatel potřebuje finanční prostředky. Zde vystupuje do popředí zábranná funkce peněžitého trestu, kdy jsou pachateli odčerpány finanční prostředky, které by mohly být použity k další trestné činnosti. Jako příklad nám mohou posloužit tzv. drogové trestné činy (§ 283 a násl. tr. zák.) či kuplířství (§ 189 tr. zák.).¹⁶⁷

Dle nauky je peněžitý trest nejvhodnější sankcí u majetkových trestných činů a trestných činů, k jejichž spáchání potřebuje pachatel finanční prostředky. V praxi je ale situace jiná (*příloha č. 3*). V roce 2008 byl z celkového počtu 5307 peněžitých trestů nejčastěji (v 2734 případech) uložen za trestný čin ohrožení pod vlivem návykové látky (§ 274 tr. zák., trestný čin obecně nebezpečný). U 1120 odsouzených byl tento druh trestu uložen za spáchání trestného činu řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění (dnes součást trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání - § 337 tr. zák., tedy trestný čin proti pořádku ve věcech veřejných). Až na třetím místě se jednalo o trestný čin majetkové povahy – krádež (§ 247 tr. zák.), a to jen u 243 odsouzených. Mezi deseti nejčastějšími trestnými činy nalezneme i další trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných (výtržnictví - § 358 tr. zák., maření výkonu úředního rozhodnutí - § 337 tr. zák.), trestné činy proti životu a zdraví (ublížení na zdraví - § 145 tr. zák.) a konečně i trestné činy proti majetku (poškození cizí věci - § 228 tr. zák., zpronevěra - § 206 tr. zák.).¹⁶⁸

Výše uvedené závěry potvrzuje i statistika počtu uložených peněžitých trestů za trestné činy dle jednotlivých hlav v roce 2008. Nejčastěji byl tento trest uložen pachatelům trestných činů hrubě narušujících občanské soužití (v 2980 případech) a trestných činů obecně nebezpečných (v 1146 případech). Pouze v 557 případech se jednalo o pachatele trestných činů proti majetku.¹⁶⁹

167 RIZMAN, Stanislav, SOTOLÁŘ, Alexandr, ŠÁMAL, Pavel. K problematice alternativních trestů. *Trestní právo*, 1997, roč. 2, č. 7-8, s. III.

168 Statistická ročenka kriminality – rok 2009.

169 Statistická ročenka kriminality – rok 2009.

Stejně jako u trestu OPP jsem pro srovnání vyhledala statistiku trestných činů v roce 2003 (*příloha č. 4*). Nejčastěji byl peněžitý trest uložen pachatelům trestných činů maření výkonu úředního rozhodnutí (u 579 odsouzených z celkového počtu 2941 odsouzených), krádeže (313 odsouzených) a výtržnictví. Mezi deseti nejčastějšími trestnými činy byly (na rozdíl od roku 2008) zastoupeny i trestné činy podvodu, podílnictví a úvěrového podvodu.¹⁷⁰ V zásadě tedy k výraznějším změnám ve skladbě trestných činů nedošlo. Jedním z rozdílů je, že v roce 2003 bylo v první desítce více trestných činů proti majetku než o pět let později.

6.4 Výměra

6.4.1 Denní pokuty

Pokud bychom chtěli vytvořit definici institutu denních pokut, mohli bychom například říci, že denní pokutou se rozumí peněžitý trest odvozený od denních příjmů pachatele. Systém denních sazeb byl poprvé zaveden v roce 1921 ve Finsku. Následně se osvědčil i ve Švédsku, Dánsku, Německu, Rakousku, Francii a některých dalších zemích západní Evropy.¹⁷¹ Trest denních pokut byl silně podporován například Moderním hnutím iniciovaným Franzem von Lisztem a Mezinárodní kriminalistickou společností.¹⁷² Přestože byl skandinávský model denních pokut navrhován některými autory již před mnoha lety,¹⁷³ byl tento institut u dospělých pachatelů zaveden až od 1. ledna 2010.

6.4.2 Výměra

S postupem let bylo nutné spolu s nárůstem mezd měnit i výměru peněžitého trestu. Až do poloviny roku 1990 bylo možné pachateli uložit trest ve výměře od 500 Kčs do 50.000 Kč. Novelou z roku 1990 byla dolní i horní hranice zvýšena na 2000 Kčs a 1.000.000 Kčs. Po novele z roku 1993 zákonodárce zvýšil horní hranici na pětinasobek. Porovnáme-li tedy horní hranici výměry v 1. polovině roku 1990 s horní hranicí o pět let později zjistíme, že se zvýšila stonásobně, což je zajisté mnohem větší zvýšení než nárůst mezd. I přes zvyšování dolní i horní hranice výměry, byl peněžitý trest v minulosti aplikován v relativně malých dávkách. Například v 1. polovině roku 1992 činila průměrná částka jen 4.138 Kč.¹⁷⁴ Rozpětí výměry

170 Statistická ročenka kriminality – rok 2004.

171 RIZMAN, Stanislav, SOTOLÁŘ, Alexandr, ŠÁMAL, Pavel. K problematice alternativních trestů. *Trestní právo*, 1997, roč. 2, č. 7-8, s. VIII.

172 KALMHOUT, M. Anton, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka. Realizace alternativních trestů, některé zkušenosti západoevropských zemí. *Právní rozhledy*, 1997, roč. 5, č. 12, s. 621.

173 NOVOTNÝ, Oto. Právní stát a trestní právo. *Právo a zákonnost*, 1991, roč. 39, č. 1, s. 23.

174 NOVOTNÝ, Oto. Alternativy uvěznění (K problematice reformy trestněprávních sankcí v ČR). *Právní praxe*, 1993, roč. 40, č. 2, s. 72.

bylo poměrně široké, aniž by zákonodárce podrobněji propracoval vodítka pro jeho aplikaci.¹⁷⁵ Velké rozpětí trestní sazby ale umožňovalo značnou diferenciaci výměry a dovolovalo dostatečně citelný postih tam, kde pro to byly předpoklady. Již předcházející trestní zákon zdůrazňoval ohled na osobní a majetkové poměry pachatele. Osobními poměry je třeba rozumět zejména věk, rodinné poměry, zdravotní stav, povolání, možnost pracovního uplatnění v daném místě a čase apod. Majetkové poměry zahrnují stav pachatelových aktiv a pasiv a jeho výdělkové poměry.¹⁷⁶

Trestní zákoník z roku 2009 přinesl v oblasti výměry výrazné změny. Do té doby byl systém denních sazeb možný jen u mladistvých pachatelů.¹⁷⁷ Podstatou denních sazeb je vyjádření povahy a závažnosti činu počtem denních sazeb, přičemž za každý den musí být uhrazena určitá peněžní částka stanovená na základě pečlivého hodnocení majetkových poměrů pachatele.¹⁷⁸ Zavedení systému denních sazeb hodnotím velmi kladně, jelikož se díky němu může trest stát pro pachatele i veřejnost průhlednější.¹⁷⁹ V minulé právní úpravě totiž nebylo z celkové výše peněžitého trestu patrné, jak závažný byl spáchaný čin a jak výši trestu ovlivnily osobní a majetkové poměry pachatele. Druhou velkou předností je větší spravedlnost denních sazeb. Tu se pokusím demonstrovat na následujícím příkladě. Dva spolupachatelé stejnou měrou naplnili svým jednáním skutkovou podstatu trestného činu krádeže. Soud u nich nyní stanoví stejný počet denních sazeb, čímž zhodnotí stejnou závažnost skutku. Zcela odlišně však soud určí výši jedné sazby (jeden spolupachatel pobírá minimální mzdu, druhý má nadprůměrný výdělek). Nový postup je mnohem spravedlivější, jelikož rozdílná výše trestu působí přibližně stejně citelný zásah do majetku u osob s odlišnými majetkovými poměry.

Obecně je postup vyměřování peněžitého trestu je upraven v § 68 tr. zák. Soud určí v rozmezí od 20 do 730 počet celých denních sazeb dle závažnosti a povahy trestného činu. Následně určí výši jedné denní sazby - od 100 Kč do 50.000 Kč (§ 68 odst. 2 tr. zák.), čímž zohlední osobní a majetkové poměry pachatele. Vychází především z čistého příjmu, který pachatel má nebo by mohl mít při náležitém využití svých schopností průměrně za jeden den

175 JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 25. vydání. Praha: Linde, 2007, s. 76.

176 SOTOLÁŘ, Alexandr, PÚRY, František, ŠÁMAL, Pavel. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2000, s. 343-344.

177 JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 97.

178 Důvodová zpráva k § 67 až 69 trestního zákoníku.

179 JESCHECK, H. H. K reformě obecné části československého trestního práva z hlediska právně srovnávacího. *Právník*, 1992, roč. 131, č. 1, s. 26.

(§ 68 odst. 3 tr. zák.). Příjmy pachatele, jeho majetek a výnosy z něj mohou být stanoveny i odhadem soudu (§ 67 odst. 4 tr. zák.), což se uplatní v případě, kdy pachatel v době ukládání trestu nepracuje, nebo v důsledku jeho postoje není možné jeho skutečný denní příjem zjistit.¹⁸⁰ Po vynásobení počtu a výše denních sazeb dostaneme výměru peněžitého trestu. Minimální výše je 2.000 Kč (jako v minulé právní úpravě), maximální 36.500.000 Kč, čímž byla horní hranice navýšena více než sedminásobně. Výměra přitom není omezena hodnotou majetku získaného posuzovanou trestnou činností. Lze postihnout i majetek, který pachatel nabyl poctivou prací (R 51/1988-I.). Výměra je nepřekročitelná, nemůže být snížena ani zvýšena mimo rámec rozpětí sazby uvedené v § 68 odst. 1, 2 tr. zák. (R 4/1967). Při konkrétní výši trestu se zohlední kritéria soudní individualizace dle § 39 odst. 1 tr. zák.¹⁸¹

Peněžitý trest může být uložen a zaplacen pouze v českých korunách (§ 13, § 16 odst. 1, zák. č. 6/1993 Sb., o České národní bance, ve z.p.p.). Zaplacené částky připadají státu (§ 68 odst. 7 tr. zák.), do jeho majetku přechází zaplacením v hotovosti nebo bezhotovostním převodem. Je-li trest placen ve splátkách (§ 68 odst. 5 tr. zák. nebo § 342 odst. 1 písm. b) tr. řádu), přechází do majetku státu každá splátka samostatně po zaplacení.¹⁸²

6.5 Splátky

Jak již bylo řečeno, systém denních pokut je třeba chápat jako nový způsob vyměrování celkové částky peněžitého trestu a není s ním nutně spojeno placení ve formě jednotlivých termínovaných splátek. Mnohdy se může jevit potřebným spojit způsob výpočtu i způsob placení ve splátkách, což je nejučinnější z hlediska účelu i výkonu trestu.¹⁸³ V možnosti úhrady trestu ve splátkách můžeme spatřovat významný projev zásady humanismu,¹⁸⁴ a také usnadnění vykonatelnosti peněžitého trestu. Přestože nový způsob stanovení konečné částky peněžitého trestu zohledňuje osobní a majetkové poměry pachatele, mohlo by i tak uhrazení trestu v celé výši způsobit nepřiměřený zásah do majetkových poměrů pachatele. Příkladem může být situace, kdy osoba s velmi nízkým příjmem spáchá závažnější trestný čin. Soud takovému pachateli stanoví například počet denních sazeb na 700

180 Důvodová zpráva k § 67 až 69 trestního zákoníku.

181 KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, s. 485.

182 SOTOLÁŘ, Alexandr, PÚRY, František, ŠÁMAL, Pavel. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2000, s. 346.

183 KUČTA, Josef, VÁLKOVÁ, Helena, a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2005, s. 243.

184 KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, s. 486.

a výši jedné sazby na 150 Kč, čímž je uložen peněžitý trest ve výši 105.000 Kč.

Podle § 68 odst. 5 tr. zák. může soud (má-li za to, že od pachatele nelze kvůli jeho osobním a majetkovým poměrům očekávat, že peněžitý trest ihned zaplatí v celé výši) stanovit, že trest bude zaplacen v přiměřených měsíčních splátkách. Tato možnost byla do trestního zákona vložena novelou v roce 1990. Jako sankci za případné opoždění s dílčí splátkou může soud stanovit, že výhoda splátek odpadá.¹⁸⁵

Rozhodnutí o povolení splátek musí být již ve výroku rozsudku, jelikož zvážení možnosti uložení trestu ve splátkách je součástí úvah o tom, zda a v jaké výši bude peněžitý trest uložen. Pokud v rozsudku ustanovení o povolení splátek dle § 68 odst. 5 tr. zák. chybí, může odsouzený po právní moci rozsudku v rámci vykonávacího řízení požádat o povolení splátek za podmínek § 342 odst. 1 písm. b) tr. řádu. Tyto postupy je nutné od sebe odlišovat. Na rozdíl od § 342 odst. 1 písm. b) tr. řádu není rozhodnutí soudu dle § 68 odst. 5 tr. zák. vázáno na důležité důvody a není limitováno jednoroční lhůtou pro zaplacení.¹⁸⁶

6.6 Náhradní trest odnětí svobody

Sankcí za (i částečné) nezaplacení v patnáctidenní lhůtě je výkon náhradního trestu (či jeho části) dle § 344 odst. 2, 3 tr. řádu.¹⁸⁷ Náhradním TOS zákonodárce pojišťuje reálnost výkonu peněžitého trestu,¹⁸⁸ který je s ohledem na osobní a majetkové poměry dobytý, ale odsouzený uložený trest nezaplatí a zbavuje se majetku, z kterého by trest mohl být zaplacen, majetek ukrývá (nebo tak činí jiné osoby z jeho podnětu), záměrně a bezdůvodně jedná tak, aby majetku nenabýval (nepracuje, stále mění zaměstnání), nebo se chystá na delší dobu odjet do ciziny, takže by trest nemohl být zaplacen, přestože prostředky k zaplacení má (R 4/88). Naopak nedobytnost, která by byla zjištěna až ve vykonávacím řízení, má za následek upuštění od výkonu (§ 344 odst. 1 tr. řádu) a výkon náhradního trestu se nenařídí.¹⁸⁹ Stanovení náhradního TOS je obligatorní součástí rozhodnutí, jímž je ukládán peněžitý trest. Soud ale náhradní TOS nestanoví, uloží-li v rámci souhrnného trestu peněžitý trest ve stejné výši, v jaké mu byl uložen dřívějším rozsudkem, jehož výrok o trestu se ruší, pokud byl peněžitý trest

185 JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 97.

186 SOTOLÁŘ, Alexandr, PÚRY, František, ŠÁMAL, Pavel. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2000, s. 343.

187 JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 98.

188 KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, s. 486.

189 SOTOLÁŘ, Alexandr, PÚRY, František, ŠÁMAL, Pavel. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2000, s. 345.

uložený dřívějším rozsudkem již vykonán (č. 22/2001 Sb. rozh.).

Od 31.8.1965 ukládal-li soud peněžitý trest, stanovil pro případ, že by výkon trestu mohl být zmařen, náhradní TOS až na jeden rok, od poloviny roku 1990 až na dva roky. Tato hranice zůstala nezměněna i po novele trestního zákona (a trestního řádu) č. 152/1995 Sb., ale soud stanovil náhradní TOS pro případ, že by ve stanovené lhůtě nebyl vykonán, což je přísnější dikce. Předchozí formulace byla často kritizována, jelikož důkazy, že by výkon peněžitého trestu mohl být odsouzeným zmařen, se opatřovaly obtížně.¹⁹⁰ Novelizací došlo k odstranění úvah, zda chování odsouzeného nasvědčuje, že již dochází k maření výkonu peněžitého trestu.¹⁹¹ Toto však popírá znění § 344 odst. 2 tr. řádu, které bylo od 1. ledna 2010 změněno. Na základě tohoto ustanovení totiž nařídí soud výkon náhradního TOS nebo jeho části (pokud trest nebyl zaplacen a nepřichází v úvahu upuštění či odložení výkonu, ani povolení splátek) je-li zjevné, že by výkon trestu mohl být zmařen. Do trestního řádu se tedy dostala formulace „*mohl být zmařen*“, která byla jako nevhodná vypuštěna z trestního zákona novelou z roku 1995. Rozdílné podmínky pro náhradní TOS v trestním zákoníku a trestním řádu se mi jeví jako nevhodné, doporučovala bych proto formulaci v § 344 odst. 2 tr. řádu „je-li zjevné, že by výkon trestu mohl být zmařen“ v trestním řádu změnit, aby byla v souladu s ustanovením § 69 odst. 1 tr. zák. („nebyl vykonán“). Současně s nařízením výkonu náhradního TOS soud rozhodne o způsobu jeho výkonu a o zařazení odsouzeného do některého ze čtyř typů věznice (§ 56 odst. 2 tr. zák.). Po pravomocném nařízením náhradního TOS se již postupuje podle obecných ustanovení o výkonu TOS.¹⁹²

Nový trestní zákoník v ustanovení § 69 odst. 1 zvedl s ohledem na zvýšení horní hranice peněžitého trestu i sazbu náhradního TOS na dvojnásobek, až na 4 léta (byl-li však peněžitý trest uložen trestním příkazem, náhradní TOS nesmí ani s uloženým TOS přesahovat jeden rok - § 314e odst.4 tr. řádu). Náhradní TOS nesmí spolu s uloženým TOS přesáhnout horní hranici trestní sazby stanovené pro daný trestný čin ve zvláštní části. Je-li hranice nižší než čtyři roky, náhradní TOS ji nesmí převyšovat.¹⁹³

Na rozdíl od trestu OPP, kde je pro náhradní TOS určena jasná přepočítací klauzule (§ 65 odst. 2 tr. zák.), u peněžitého trestu přesný přepočet chybí. Konkrétní výměru náhradního

190 NOVOTNÝ, Oto. Alternativy uvěznění (K problematice reformy trestněprávních sankcí v ČR). *Právní praxe*, 1993, roč. 40, č. 2, s. 72.

191 ŠÍDOVÁ, Dagmar. Výkon náhradního trestu odnětí svobody. *Právní rozhledy*, 1998, roč. 6, č. 8, s. 410.

192 SOTOLÁŘ, Alexandr, PÚRY, František, ŠÁMAL, Pavel. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2000, s. 345.

193 KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, s. 486.

trestu určí soud dle obecných zásad pro výměru trestu (§ 39 tr. zák.). Přihlédne zejména k výši trestu, aby náhradní trest pobízela odsouzeného k zaplacení.¹⁹⁴

Někteří autoři již delší dobu propagovali myšlenku zavedení obecně prospěšné práce jako alternativy k náhradnímu TOS.¹⁹⁵ Obdobná alternativa existuje v našem trestním právu u mladistvých pachatelů (§ 27 odst. 5 ZSM). Zaplacení peněžitého trestu nebo jeho nevykonaný zbytek bude u mladistvých nahrazen výkonem obecně (či společensky) prospěšné činnosti. Nejedná se však přímo o výkon trestního opatření OPP. Obecně nemožnost odvrátit v České republice výkon náhradního TOS vykonáním OPP oslabuje alternativní povahu peněžitého trestu, de lege ferenda proto někteří autoři navrhovali obdobnou úpravu, jako je ve SRN, kde je vykonáním OPP náhradní trest vyřízen.¹⁹⁶ Tuto možnost zákonodárce zvažoval při pracích na novém trestním zákoníku, ale nakonec do osnovy zapracována nebyla. Důvodem bylo, že uložení trestu OPP by mělo být zvažováno s ohledem na § 62 a násl. a zejména § 68 odst. 6 tr. zák. prioritně před uložením peněžitého trestu, a také s ohledem na možnou vysokou výměru trestu, která by byla obtížně nahraditelná výkonem OPP.¹⁹⁷ Osobně se mi na první pohled jeví zavedení OPP jako alternativy k TOS jako dobrá myšlenka, ovšem myslím, že v praxi by s tímto vznikaly problémy a snížila by se autorita peněžitého trestu. Někteří pachatelé by mohli spoléhat na to, že pokud nezaplatí, bude jim ještě dána možnost trest si odpracovat a oddalovali by tím samotný výkon trestu. Také by tím pachatelům byla dána možnost rozhodnout si sami o svém trestu, což má příslušet výhradně soudu. Svou (ne)aktivitou by si totiž odsouzený zvolil buď zaplacení peněžitého trestu, nebo následný výkon OPP, či případný TOS. Zcela jistě by také nastaly problémy s určováním přepočítacího mechanismu – z určité částky na počet hodin OPP. Zde by se mi jako vhodné řešení jevil přepočet, který by vycházel pouze z počtu denních sazeb (§ 68 odst. 1 tr. zák.), který zohledňuje povahu a závažnost trestného činu. Obecně tedy nejsem přívržencem alternativy OPP k náhradnímu TOS u peněžitého trestu, za předpokladu, že soud správně zhodnotí všechny okolnosti případu a na základě toho vybere správný druh a výši trestu. Zajímavým by se ale jevílo zavedení možnosti výkonu OPP namísto uloženého peněžitého trestu v případě, že se po uložení stane peněžitý trest nedobytným a pachatel by zůstal zcela nepotrestán (§ 344 odst. 1 tr. řádu).

194 SOTOLÁŘ, Alexandr, PÚRY, František, ŠÁMAL, Pavel. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2000, s. 346.

195 NOVOTNÝ, Oto. Alternativy uvěznění (K problematice reformy trestněprávních sankcí v ČR). *Právní praxe*, 1993, roč. 40, č. 2, s. 72.

196 SOTOLÁŘ, Alexandr, PÚRY, František, ŠÁMAL, Pavel. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2000, s. 347-348.

197 Důvodová zpráva k § 67 až 69 trestní zákoník.

Důsledkem toho, že v našem právním řádu nelze uložený náhradní TOS vykonat OPP, je i menší role PMS u peněžitého trestu než u trestu OPP nebo u podmíněného odsouzení. Činnost PMS může být u peněžitého trestu v trestním řízení využita například při zjišťování stanoviska obžalovaného k uložení peněžitého trestu (zejména o jeho platební schopnosti). Při zajišťování výkonu může probační úředník poskytovat pomoc při problémech a kontrolovat platby v případě splátek. Je-li však uložen samostatný peněžitý trest, pravidelný kontakt probačního úředníka s odsouzeným se nepředpokládá, při problémech by ale měl být schopen poskytnout odsouzenému kvalifikovanou pomoc.¹⁹⁸

6.7 Fikce neodsouzení

Právní úprava tzv. fikce neodsouzení se od zavedení peněžitého trestu do našeho právního řádu měnila. Novela trestního zákona z roku 1991 umožnila poprvé zahlazení ze zákona, uplynutím doby jednoho roku, aniž by o tom musel rozhodnout soud, a to bez ohledu na formu zavinění.¹⁹⁹ Od novely z roku 1993 je režim zahlazení odsouzení upraven diferencovaně, v závislosti na formě zavinění (na rozdíl od trestu OPP - § 65 odst. 4 tr. zák.). Pokud byl peněžitý trest uložen za přečin spáchaný z nedbalosti (na formě nezáleži), uplatní se režim v § 69 odst. 2 tr. zák. K zahlazení dojde v ex lege, jakmile byl trest vykonán nebo bylo od výkonu trestu pravomocně upuštěno.²⁰⁰ Je-li možné spáchat trestný čin úmyslně i z nedbalosti, použije se § 69 odst. 2 tr. zák. pouze u nedbalostní alternativy. Pokud byl peněžitý trest uložen za úmyslný trestný čin, soud zahladí odsouzení, vedl-li odsouzený po výkonu nebo prominutí trestu anebo po promlčení jeho výkonu řádný život nepřetržitě po dobu nejméně jednoho roku (dříve tři roky) - § 105 odst. 1 písm. e) tr. zák. K zahlazení dojde v tomto případě až rozhodnutím soudu (ex decreto).²⁰¹ V případě, že byl peněžitý trest uložen vedle podmíněného TOS, obecně prospěšných prací či zákazu činnosti, účinky fikce nastávají až poté, co jsou splněny i podmínky pro vznik fikce u ostatních trestů.²⁰²

198 SOTOLÁŘ, Alexandr, PÚRY, František, ŠÁMAL, Pavel. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2000, s. 349.

199 JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 25. vydání. Praha: Linde, 2007, s. 77.

200 KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 486.

201 Tamtéž s. 486.

202 JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 384.

7 Výkon peněžitého trestu

7.1 Nařízení výkonu

Peněžitý trest je vykonán okamžikem, kdy byl odsouzeným v celé výměře, na výzvu a ve lhůtě zaplacen.²⁰³ Pokud odsouzený podal žádost o odklad výkonu či o povolení splátek, dříve, než byl vyzván k zaplacení, nejdříve se o těchto žádostech rozhodne.²⁰⁴

Od 1. ledna 2010 je v § 341 tr. řádu nově stanoveno, že jakmile se stal vykonatelným rozsudek, podle něhož je odsouzený povinen zaplatit, vyzve předseda senátu (samosoudce) odsouzeného, aby jej zaplatil do patnácti dnů, a upozorní ho, že jinak bude zaplacení vymáháno. Společně s touto změnou bylo vložen i nový § 343 tr. zák., dle kterého předseda senátu nařídí, aby byl peněžitý trest vymáhán, nezaplatí-li jej odsouzený do patnácti dnů poté, co byl k zaplacení vyzván, nebo do patnácti dnů poté, co mu bylo oznámeno rozhodnutí, jímž povolený odklad nebo povolené splácení byly odvolány, nebo do uplynutí doby, na kterou byl výkon odložen (§ 343 odst. 1 tr. řádu). Dříve bylo v § 341 tr. řádu uvedeno, že předseda senátu odsouzeného současně s výzvou k zaplacení upozorní, že jinak bude nařízen výkon náhradního TOS. Vymáhat peněžitý trest bylo možné již před rokem 1995, ale jelikož byla tato praxe kritizována, po novele č. 152/1995 Sb. se nezaplacení peněžitého trestu již občanskoprávní exekucí nevymáhalo a soud neměl možnost zvolit alternativně vymáhání zaplacení trestu ani za situace, kdy by bylo možné předpokládat, že by exekuce byla úspěšná.²⁰⁵ Nové znění § 341 a § 343 tr. řádu se však k vymáhání vrací. Podle mého názoru je nová úprava z ekonomického hlediska vhodnější, jelikož umožňuje vymoci pro stát peněžitý trest, což je výhodnější než platit pobyt odsouzeného ve vězení v případě výkonu náhradního TOS. Na druhou stranu ale nová úprava vyvolává rozpaky, když opětovně zavádí úpravu, která byla v minulosti jako nevhodná zrušena. Následkem bude narušení autority peněžitého trestu, jelikož pachatel bude spoléhat na to, že i když nezaplatí, náhradnímu TOS se vyhne, jelikož nejprve bude provedeno (zdlouhavé) vymáhání. Z finančních důvodů bude stát k vymáhání trestu zřejmě využívat občanskoprávní výkon rozhodnutí (§ 251 a násl. zák. č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád) před nákladnější exekucí. Bude jistě zajímavé sledovat, jak se vymáhání peněžitého trestu osvědčí v praxi tentokrát.

203 JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 960.

204 SOTOLÁŘ, Alexandr, PÚRY, František, ŠÁMAL, Pavel. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2000, s. 346.

205 Tamtéž s. 345.

Ustanovení § 343 odst. 2 tr. řádu pamatuje i na poškozeného, když nově stanoví, že peněžitý trest smí být vymáhán jen za předpokladu, že tím nebude zmařeno uspokojení přiznaného nároku poškozeného na náhradu škody. Již na základě judikatury (R 22/1977-II) musí být při ukládání peněžitého trestu dána přednost náhradě škody. Pokud by majetkové poměry odsouzeného umožňovaly zaplatit pouze náhradu škodu, peněžitý trest se kvůli nedobytnosti neuloží. Pokud by ale poškozený do tří měsíců od právní moci rozsudku, nepřikročil k vymáhání škody, může být trest vymáhán bez ohledu na jeho nárok (§ 343 odst. 2, věta druhá tr. řádu).

7.2 Odklad výkonu, povolení splátek

Z důvodů odstranění přílišných tvrdostí, může předseda senátu na žádost odsouzeného z důležitých důvodů odložit usnesením výkon trestu nebo povolit splácení (§ 342 odst. 1 písm. a), b) tr. řádu). Pominou-li však důvody pro odložení nebo nedodrží-li odsouzený bez závažného důvodu splátky, může předseda senátu povolení odkladu nebo splátek odvolat (§ 342 odst. 2 tr. řádu). Povolit splátky je oprávněn pouze předseda senátu (samosoudce) v trestním řízení. Pověřený pracovník soudu k tomu oprávněn není (R 5/1974).

Činnost obviněného (příp. jeho obhájce) by se v této fázi řízení měla soustředit na předložení důkazů, které odůvodňují odklad či povolení splátek. Je-li platební neschopnost odsouzeného pouze krátkodobá, bude vhodnější odklad výkonu trestu, je-li naopak delšího trvání, budou pro odsouzeného vhodnější splátky. Tyto způsoby řešení platební neschopnosti lze kombinovat. Je nutné si uvědomit, že výkon trestu lze odložit jen po dobu tří měsíců a zaplatit trest ve splátkách je nutné do jednoho roku ode dne, kdy rozsudek nabyl právní moci. Proto lze-li již v nalézacím řízení předpokládat uložení peněžitého trestu ve výši, kterou není odsouzený schopen najednou uhradit, je vhodné nejpozději v hlavním líčení navrhnout zaplacení ve splátkách dle § 68 odst. 5 tr. zák., jelikož v tomto případě jednorozční lhůta neplatí.²⁰⁶ Pokud se ale odsouzený stane dlouhodobě neschopným zaplatit, mohlo by připadat v úvahu místo rozhodnutí dle § 342 odst. 1 písm. a), b) tr. řádu upuštění od výkonu trestu.²⁰⁷

206 SOTOLÁŘ, Alexandr, PÚRY, František, ŠÁMAL, Pavel. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2000, s. 348.

207 SOTOLÁŘ, Alexandr, PÚRY, František, ŠÁMAL, Pavel. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2000, s. 345.

7.3 Upuštění od výkonu

Zákon umožňuje upustit od výkonu celého peněžitého trestu (nebo jeho zbytku). Stejně jako u výkonu náhradního trestu, o tom rozhoduje senát (samosoudce) soudu, který ve věci rozhodoval v prvním stupni, v neveřejném zasedání, formou usnesení.²⁰⁸ Rozhodnutí je možné za situace, kdy se peněžitý trest stane nedobytným až po jeho uložení (nedobytnost zjištěná až ve vykonávacím řízení).²⁰⁹ Podmínkou je, že se odsouzený v důsledku okolností na jeho vůli nezávislých stal dlouhodobě neschopným peněžitý trest zaplatit nebo by výkonem trestu byla vážně ohrožena výživa nebo výchova osoby, o jejíž výživu nebo výchovu je odsouzený podle zákona povinen pečovat (§ 344 odst. 1 tr. řádu). Od výkonu však nelze upustit například jen proto, že obviněný ze svého platu podporuje rodinu své družky, pokud k jejím dětem zákonnou vyživovací povinnost nemá (R 32/67). Důvodem k upuštění od výkonu není ani to, že se někdo jiný zavázal za odsouzeného zaplatit peněžitý trest a neučinil tak (B 1/75-16). Důvody k upuštění od výkonu mohou být dány například za situace zásadní změny majetkových poměrů, zejména pokud odsouzený nezaviněně ztratil výdělek (R 5/1974), pokud byl poškozen majetkovým trestným činem či v důsledku přírodní pohromy, anebo těžkého onemocnění, které je spojeno s trvalou pracovní neschopností.²¹⁰

7.4 Odvrácení výkonu

Na rozdíl od trestu OPP je u peněžitého trestu výslovně stanoveno (§ 344 odst. 3 tr. řádu), že odsouzený může kdykoliv odvrátit výkon náhradního trestu (nebo jeho poměrné části) tím, že peněžitý trest zaplatí. O tom, jakou část náhradního trestu je třeba vykonat, rozhodne předseda senátu (samosoudce). K účinkům odvrácení postačí zaplacení i jen části uloženého trestu. Nelze vyloučit ani situaci, kdy odsouzený projeví snahu o zaplacení až v době, kdy je náhradní trest již vykonáván (srov. R 25/2000). V tomto případě předseda senátu zruší usnesení o nařízení náhradního trestu a upustí od jeho výkonu nebo nově rozhodne, jakou část náhradního trestu odsouzený vykoná. O propuštění odsouzeného nebo o nové (kratší) délce trestu vyrozumí věznici.²¹¹

208 JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 960.

209 SOTOLÁŘ, Alexandr, PÚRY, František, ŠÁMAL, Pavel. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2000, s. 345.

210 Tamtéž s. 345.

211 ŠÍDOVÁ, Dagmar. Výkon náhradního trestu odnětí svobody. *Právní rozhledy*, 1998, roč. 6, č. 8. s. 410.

8 Negativa peněžitého trestu

Mezi nevýhody peněžitého trestu patří zejména to, že nepostihuje pouze pachatele trestného činu, ale i jeho rodinu. Peněžitý trest představuje výjimku ze zásady, že trest představuje osobní újmu pachatele.²¹² Ovšem i další druhy trestů postihují v určité míře i jiné osoby než pachatele. Podstatou každé trestněprávní sankce je totiž určitá újma, kterou často pociťuje například i rodina odsouzeného.²¹³ Kromě rodiny však mohou být peněžitým trestem postiženy i další osoby, vůči kterým má pachatel závazky (včetně samotného poškozeného). Někteří autoři proto často poukazují na to, že mnozí odsouzení jsou velmi zadlužení a může proto docházet ke konkurenci s nároky obětí. Problémem může být i situace, kdy za odsouzeného peněžitý trest zaplatí třetí osoba.²¹⁴ Takové jednání si lze přestavit například ze strany rodičů pachatele, což je zcela v rozporu se zmiňovanou zásadou, že trest má představovat osobní újmu pachatele. Přesto lze takovému počínání třetích osob s citovou vazbou na pachatele zabránit jen těžko a případné potrestání těchto osob se mi nejeví jako vhodné řešení.

Jako další negativní rys peněžitého trestu byla často uváděna intenzivní závislost peněžitého trestu a jeho citelnost na majetkových poměrech pachatele, jelikož ty se mohou u různých osob lišit.²¹⁵ Toto negativum nový trestní zákoník z velké části odstranil zavedením institutu denních sazeb.

Nedostatkem peněžitého trestu je i fakt, že v případě zmaření jeho výkonu nastupuje náhradní TOS, se kterým jsou spojeny všechny nevýhody krátkodobých nepodmíněných TOS, o kterých již bylo pojednáno v úvodu této práce.²¹⁶

212 JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 382-383.

213 RIZMAN, Stanislav, SOTOLÁŘ, Alexandr, ŠÁMAL, Pavel. K problematice alternativních trestů. *Trestní právo*, 1997, roč. 2, č. 7-8, s. II.

214 NOVOTNÝ, Oto. Alternativy uvěznění (K problematice reformy trestněprávních sankcí v ČR). *Právní praxe*, 1993, roč. 40, č. 2, s. 72.

215 RIZMAN, Stanislav, SOTOLÁŘ, Alexandr, ŠÁMAL, Pavel. K problematice alternativních trestů. *Trestní právo*, 1997, roč. 2, č. 7-8, s. VIII.

216 SOTOLÁŘ, Alexandr, PÚRY, František, ŠÁMAL, Pavel. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2000, s. 339.

9 Mladiství pachatelé

Požadavek, aby trestání mladistvých bylo upraveno odlišně od trestání dospělých a zaměřeno primárně na výchovný účel, vedl k přijetí zvláštního samostatného zákona č. 218/2003 Sb., který upravuje trestní odpovědnost a sankcionování mladistvých.²¹⁷

9.1 Trestní opatření OPP

Novelou trestního zákona č. 152/1995 Sb. se umožnilo ukládat trestní opatření OPP (§ 26 odst. 1 ZSM) také mladistvým pachatelům. Právě u nich se nejvíce uplatní výchovný účinek a další přednosti OPP.²¹⁸ Opatření OPP lze uložit mladistvému, tedy osobě starší patnácti let, v některých státech (např. Anglie) je možné uložit tuto sankci jen osobě starší šestnácti let. Tento rozdíl není až tak markantní, ale pokud by přece jen v budoucnosti došlo ke snížení hranice trestní odpovědnosti na čtrnáct let, bylo by třeba vyřešit otázku, zda není nutné stanovit dosažení určitého věku pachatele pro výkon tohoto trestního opatření.²¹⁹

Okruh trestných činů, za které lze trestní opatření OPP uložit, je stejný jako u dospělých pachatelů, a tedy dosti široký. Pokud by však došlo k omezení okruhu trestných činů, umím si představit, že by mladistvému mohlo být uloženo trestní opatření OPP i v případech, kdy u dospělých alternativní trest nebude přicházet v úvahu.

Hlavní rozdíl oproti dospělým pachatelům spočívá ve výměře. Horní hranice sazby nesmí převyšovat polovinu horní hranice stanovené v trestním zákoně (§ 26 odst. 1 ZSM), mladistvému se tedy OPP ukládají v omezené výměře od 50 do 150 hodin. V době zavedení tohoto institutu bylo možné OPP uložit mladistvým ve stejné výměře, jako dospělým pachatelům, čímž byla zcela popírána specifická odlišnost této věkové kategorie.²²⁰ Stejná výměra byla vysvětlována spíše přehlédnutím než záměrem zákonodárce.

OPP ukládané mladistvému nesmí vzhledem ke své povaze nebo okolnostem, za kterých jsou vykonávány, ohrožovat zdraví, bezpečnost nebo mravní vývoj mladistvých (§ 26 odst. 1 ZSM). Stejně jako trestní zákoník ani ZSM nevyžaduje souhlas mladistvého s

217 NOVOTNÝ, Oto. Alternativy uvěznění (K problematice reformy trestněprávních sankcí v ČR). *Právní praxe*, 1993, roč. 40, č. 2, s. 72.

218 SOTOLÁŘ, Alexandr, PÚRY, František, ŠÁMAL, Pavel. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2000, s. 318.

219 ZEZULOVÁ, Jana, KABÁTOVÁ, Ivana. Několik poznámek k alternativnímu trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*, 1997, roč. 2, č. 6, s. 14.

220 Tamtéž s. 13.

uložením OPP (soud pouze musí zjistit jeho stanovisko a přihlídnout k němu).²²¹ Právní úprava v ustanovení § 26 odst. 1 ZSM umožňuje i kumulaci opatření a stanoví, že soud pro mládež může vedle trestního opatření OPP uložit i vhodná výchovná opatření (§ 15-20 ZSM).

Někteří autoři se domnívali, že by bylo vhodnější dát OPP u mladistvých spíše podobu ambulantní sankce než podobu trestního opatření.²²² Zákonodárce se s tímto vypořádal tak, že povinnost bezplatně vykonat prospěšnou činnost ve svém volném čase je možné stanovit v rámci trestního opatření OPP (§ 26 ZSM), i v rámci výchovného opatření (§ 18 odst. 1 písm. c) ZSM) i tak, že zaplacení peněžitého opatření nebo jeho zbytku lze nahradit výkonem obecně prospěšné činnosti v rámci probačního programu (§ 27 odst. 4 ZSM).²²³ Dle § 18 odst. 3 ZSM vykonání tohoto výchovného opatření OPP lze uložit jen tak, aby nenarušovalo přípravu na budoucí povolání mladistvého, nebo výkon povolání či zaměstnání, a to na dobu nejvýše čtyř hodin denně, osmnácti hodin týdně a šedesáti hodin celkem. Stanovení maximálního počtu hodin denně, týdně i celkem je velmi podobné právní úpravě trestu OPP v Rakousku u dospělých pachatelů.²²⁴ U samotného trestního opatření OPP stanovení maximálního počtu hodin na den, týden či měsíc chybí. U osob mezi patnáctým a osmnáctým rokem věku je třeba si uvědomit, že navštěvují školu nebo již pracují. De lege ferenda by proto bylo vhodné z tohoto důvodu a s ohledem na psychickou a fyzickou zátěž zvážit stanovení maximálního počtu odpracovaných hodin na den, týden či měsíc.

9.2 Peněžité opatření

Do výčtu trestních opatření (§ 24 odst. 1 ZSM), které lze mladistvému za spáchání přečinu uložit, patří i peněžité opatření (§ 27 ZSM) a peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu (§ 28-30 ZSM). U mladistvého je totiž možné (na rozdíl od dospělých) podmíněně odložit nejen odnětí svobody, ale i peněžité opatření.²²⁵ Při pracích na novém trestním zákoníku bylo původně uvažováno i o podmíněném uložení peněžitého trestu u dospělých pachatelů. Tato možnost, kterou kromě ZSM znají i některé zahraniční úpravy (např. rakouská či francouzská), byla u nás po rozpravě rekodifikační komisí odmítnuta jako

221 JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, str. 460.

222 ZEZULOVÁ, Jana, KABÁTOVÁ, Ivana. Několik poznámek k alternativnímu trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*, 1997, roč. 2, č. 6, s. 14.

223 KUČHTA, Josef, VÁLKOVÁ, Helena, a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2005, s. 239.

224 SUCHÝ, Oldřich, VÁLKOVÁ, Helena. Obecně prospěšné práce jako alternativa trestu odnětí svobody v mezinárodním srovnání. *Právní rozhledy*, 1996, roč. 4, č. 4, s. 155.

225 JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 461.

nevhodná u dospělých pachatelů (vhodnější se jeví podmíněný TOS nebo použití odklonů).²²⁶

Peněžité opatření se ukládá mladistvému za stejných podmínek jako dospělým, ovšem jen je-li mladistvý výdělečně činný nebo jeho majetkové poměry uložení dovolují (§ 27 odst. 1 ZSM). U mladistvých byla možnost uložit peněžité opatření formou denních sazeb (§ 27 odst. 2, 3 ZSM) dříve než u dospělých pachatelů. Rozdíl spočívá v rozmezí sazeb (od 10 do 365), přičemž jedna denní sazba činí nejméně 100 Kč a nejvíce 5.000 Kč. Celková výměra může činit minimálně 1.000 Kč a maximálně 1.825.000 Kč, horní hranice je tedy oproti dospělým dvacetinásobně nižší. Před 1. lednem 2010 byly u mladistvých dva způsoby stanovení výše peněžitého opatření. Prvním způsobem byla výměra od 1.000 Kč do 500.000 Kč a druhým stanovení trestu formou denních sazeb, byl-li mladistvý výdělečně činný s přihlédnutím k jeho dennímu výdělků, a to ve výši od 100 Kč do 1000 Kč na den po dobu 5 až 500 dnů (celkem nejméně 500 Kč a nejvíce také 500.000 Kč). Od 1. ledna 2010 byla sice horní hranice více než trojnásobně zvýšena, náhradní trestní opatření odnětí svobody však zůstalo maximálně jeden rok (§ 27 odst. 4 ZSM). I mladistvý může výkon náhradního trestního opatření odvrátit tím, že peněžité opatření zaplatí (§ 344 odst. 3 tr. řádu).²²⁷ Na rozdíl od dospělých ustanovení § 27 odst. 5 ZSM umožňuje, aby soud po právní moci rozhodnutí o uložení peněžitého opatření a po vyjádření mladistvého rozhodl, že zaplacení nebo nevykonaný zbytek bude nahrazen výkonem obecně prospěšné činnosti v rámci probačního programu nebo nově i společensky prospěšnou činností v rámci výchovné povinnosti.

Druhým trestním opatřením je peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu. K jeho aplikaci zákon vyžaduje splnění jedné ze dvou alternativních podmínek. První je, že vzhledem k osobě mladistvého, zejména s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a prostředí, ve kterém žije a pracuje, a k okolnostem případu se má důvodně za to, že účelu trestního opatření bude dosaženo i bez jeho výkonu (§ 28 odst. 1 písm. a) ZSM). Druhou možností odložení výkonu opatření je situace, kdy soud přijme záruku za nápravu mladistvého a vzhledem k výchovnému vlivu toho, kdo záruku nabídl, má důvodně za to, že účelu trestního opatření bude dosaženo i bez jeho výkonu (§ 28 odst. 1 písm. b) ZSM). Zákon se dále v § 29 poměrně podrobně zabývá zkušební dobou, jejíž horní hranice je tři roky. Následující paragraf se věnuje rozhodnutí o osvědčení a fikci osvědčení, která se uplatní, pokud mladistvý nemá vinu na tom, že soud rozhodnutí o osvědčení do jednoho roku neučinil.

²²⁶ Důvodová zpráva k § 67 až 69 trestního zákoníku.

²²⁷ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 461.

10 Srovnání se slovenskou právní úpravou

Ze všech evropských zemí, které ve svých právních řádech mají zakotven trest obecně prospěšných prací a peněžitý trest, jsem si zvolila pro bližší rozbor slovenskou právní úpravu. Trestní politika České i Slovenské republiky má společné kořeny, proto mě zajímalo, jakým směrem se ubírá vývoj institutů OPP a peněžitého trestu u našich sousedů a zda naleznu mezi českou a slovenskou úpravou rozdíly. Z důvodů rozsahu diplomové práce se v této kapitole budu věnovat jen srovnání hmotněprávnímu a odhlédnu do procesních aspektů těchto trestů.

10.1 Trest povinné práce

Trest OPP je obsažen v § 54 a 55 slov. tr. zák. č. 300/2005 Z.z., a to pod názvem trest povinné práce, který umožňuje vykonat trest odsouzeným, u kterých by uložení jiného trestu představovalo nepřiměřený zásah do práv v porovnání se závažností spáchaného trestného činu. Současné uložení s TOS je stejně jako v České republice vyloučeno. Podmínky výkonu trestu povinné práce upravuje zákon č. 528/2005 Z.z., o výkonu trestu povinnej práce. I na Slovensku je odsouzený povinen vykonat trest ve svém volném čase bez nároku na odměnu (§ 55 odst. 3 slov. tr. zák.). Není možné, aby trest za odsouzeného vykonala jiná osoba. Jedná se totiž o represivní opatření, které má být újmou na konkrétních právech pachatele.²²⁸

V § 54 slov. tr. zák. se dočteme, že na rozdíl od české úpravy trest povinné práce může soud uložit jen se souhlasem pachatele. Následně je zde stanoveno, že výměru trestu určí soud v rozpětí od 40 do 300 hodin, za předpokladu, že okolnosti případu nebo poměry pachatele neumožňují mimořádné snížení trestu.²²⁹ Základní výměra trestu je tedy srovnatelná s naší novou úpravou. Slovenský trestní zákon ale umožňuje na základě § 38 slov. tr. zák. v konkrétním případě navýšit dolní hranici (pokud převažuje poměr přitěžujících okolností, při opětovném spáchání zločinu či zvláště závažného zločinu) nebo naopak snížit horní hranici (převažují-li polehčující okolnosti). Kromě těchto modifikací horní a dolní hranice v rámci rozmezí 40-300 hodin, je ale možné uložit trest i mimo tyto mantinely, a to na základě ustanovení o mimořádném snížení a zvýšení trestu (§ 39 a násl. slov. tr. zák.). Tedy na rozdíl od naší právní úpravy, která umožňuje mimořádně snížení či zvýšení trestu jen u trestu odnětí svobody (§ 58, 59 tr. zák.), na Slovensku je možné modifikovat trestní sazby u kteréhokoliv trestu, který to svoji povahou umožňuje.²³⁰ Mezi podmínky uložení trestu patří i to, že soud

228 ČENTÉŠ, Jozef a kol. *Trestný zákon s komentárom, ve znení zák. č. 650/2005 Z.z.*. Žilina: Eurokódex, 2006, s. 102-103.

229 Tamtéž s. 102.

230 Tamtéž s. 79.

odsuzuje pachatele za přečin, u kterého horní hranice TOS nepřesahuje pět let. V České republice mohou být OPP uloženy také za přečin, ale i pachatelům trestných činů s možným TOS vyšším než pět let (u nedbalostních trestných činů). Rozdíl spočívá také v přepočtové klauzuli. Slovenský soud přemění trest na TOS tak, že za každé dvě hodiny nevykonané práce nařídí jeden den nepodmíněného TOS (§ 55 odst. 4 slov. tr. zák.). Před účinností nového trestního zákoníku byla česká úprava stejná, dnes je pro pachatele méně výhodná.

Stejně jako v České republice trest musí odsouzený vykonat do roku od jeho nařízení. Rozdíl v právních úpravách spočívá ve výčtu dob, které se nezapočítávají do doby výkonu trestu pro překážky na straně odsouzeného. Ve slovenském trestním zákoníku je to doba dočasné práceneschopnosti, doba ve které mu práce nebyla určena, výkon povinné vojenské služby, pobyt v cizině, ve vazbě nebo ve výkonu TOS v jiné věci (§ 55 odst. 1 slov. tr. zák.). I na Slovensku mohou být pachateli uloženy přiměřené omezení nebo povinnosti. Jejich rozsah je ponechán na úvaze soudu, jen demonstrativně je uvedena povinnost nahradit škodu. Trest povinné práce lze uložit každému pachateli s výjimkou osob, které jsou dlouhodobě práceneschopné nebo invalidní. Zákon tak zabezpečuje reálnou možnost výkonu trestu, který by byl u uvedených osob těžko realizovatelný.²³¹ Analogií této úpravy je § 64 tr. zák., podle kterého soud při ukládání trestu přihlédne ke zdravotní způsobilosti pachatele a trest neuloží, je-li pachatel zdravotně nezpůsobilý k soustavnému výkonu práce.

Soud může upustit od výkonu trestu, pokud se odsouzený v době výkonu trestu ne z vlastní viny stal trvale práceneschopným, invalidním nebo z jiných závažných důvodů (odsouzený se stará o osobu, která je trvale odkázaná na jeho pomoc). Dle komentáře k § 55 odst. 5 slov. tr. zák. se jedná o okolnosti, které znemožňují nebo podstatně ztěžují výkon trestu. Srovnatelné ustanovení bychom našli v trestním řádu (§ 340a odst. 1 tr. řádu). Problematickým se ale jeví formulace „ne z vlastní viny“. Při striktním dodržování zákona by to mohlo pro pachatele, který se stal práceneschopným z vlastní viny (například porušením předpisů o silničním provozu či předpisů o bezpečnosti práce), znamenat nařízení výkonu náhradního TOS, což je pro něho nepřiměřeně přísné. Formulace českého trestního zákoníku („v důsledku okolností na jeho vůli nezávislých“) se mi proto jeví jako vhodnější.

Lze shrnout, že hlavním rozdílem je, že na Slovensku je zákonnou podmínkou pro uložení trestu souhlas pachatele. Dalším významným rozdílem je přepočtová klauzule při přeměně trestu OPP na trest odnětí svobody. V tomto případě se mi zdá vhodnější naše právní

231 ČENTĚŠ, Jozef a kol. *Trestný zákon s komentárom, ve znení zák. č. 650/2005 Z.z.*. Žilina: Eurokódex, 2006, s. 103

úprava, jelikož slovenská úprava je dle mého názoru pro pachatele příliš benevolentní. Nový trestní zákoník České republiky se oproti tomu minulému v něčem slovenské právní úpravě přiblížil (snížil horní hranici výměry) a v něčem se naopak odlišil (přepočtová klauzule).

10.2 Peněžitý trest

Peněžitý trest je upraven v § 56-57 slov. tr. zák. Uloží se zejména pachatelům trestných činů proti majetku a daňových trestných činů. Lze ho uložit samostatně nebo vedle jiného trestu (s výjimkou trestu propadnutí majetku).²³² Mezi podmínkami uložení ve slovenském trestním zákoně chybí ustanovení, že je možné peněžitý trest uložit, pokud trestní zákon uložení tohoto trestu dovoluje ve zvláštní části (§ 67 odst. 2 písm. a) tr. zák.).

Po zavedení eura je výměra od 160 do 331 930 eur (částky byly přepočítány a zaokrouhleny z původních 5 000 Sk až 10 000 000 Sk).²³³ Maximální výměra je oproti naší (36,5 miliónů Kč) mnohem mírnější. Také na Slovensku je možné rozhodnout o zaplacení trestu ve splátkách, které musí být splaceny do jednoho roku. Roční lhůta u nás platí jen u splátek dle § 342 odst. 1 písm. b) tr. řádu, slovenská úprava je proto pro odsouzeného méně výhodná. Vykonaný peněžitý trest se započítává do nového peněžitého trestu, který byl pachateli uložen za stejný skutek, nebo do tohoto trestu, pokud byl uložený jako trest souhrnný nebo úhrnný (§ 56 ods. 4 slov. tr. zák.). Jedná se o uplatnění zásady „ne bis in idem“.²³⁴ Tento princip platí i v našem trestním právu. Peněžitý trest soud neuloží, jestli by se tím zmařila možnost náhrady škody, způsobené trestným činem (§ 56 odst. 5 slov. tr. zák.). Toto ustanovení v našem trestním zákoníku chybí, ale rovněž platí na základě judikatury. Pro případ, že by výkon trestu mohl být úmyslně zmařen, stanoví soud náhradní TOS až na pět let (o rok více než u nás, přestože horní hranice výměry je mnohem nižší). Dikce „mohl být úmyslně zmařen“ byla do novely trestního zákona v roce 1995 součástí právní úpravy i u nás, ale jako nepříliš vhodná byla změněna.

Slovenská právní úprava je té naší velice podobná. Hlavním rozdílem je neexistence denních sazeb (dokonce ani u mladistvých) a nižší maximální výměra.

232 ČENTÉŠ, Jozef a kol. *Trestný zákon s komentárom, ve znení zák. č. 650/2005 Z.z.* Žilina: Eurokódex, 2006, s. 104.

233 čl. 1 slovenského zákona č. 498/2008 Z.z., ktorým sa menia zákony v oblasti trestného práva v súvislosti so zavedením meny euro v Slovenskej republike.

234 ČENTÉŠ, Jozef a kol. *Trestný zákon s komentárom, ve znení zák. č. 650/2005 Z.z.* Žilina: Eurokódex, 2006, s. 105.

11 Statistické údaje o ukládání trestu OPP a peněžitého trestu

Z tabulky v příloze č. 5 vyplývá, že přes počáteční obtíže došlo k zakotvení trestu OPP i v praxi a počet ukládaných trestů OPP začal narůstat, ovšem nejprve bez toho efektu, že by klesal i počet krátkodobých nepodmíněných TOS. Přitom od zavedení tohoto trestu se očekávalo zejména odlehčení přetížením věznicím. Přelom nastal až v roce 2002.²³⁵ Tento rok bylo poprvé uloženo více trestů OPP než nepodmíněných TOS. Od tohoto roku nepodmíněný trest tvoří stabilně mezi třinácti až patnácti procenty ze všech uložených trestů. V roce 2002 bylo možné pozorovat největší pokles nepodmíněných trestů a naopak největší nárůst trestu OPP. Hlavní příčinou ale nebyl ani tak fakt, že se trest OPP osvědčil v praxi, ale novela trestního zákona a trestního řádu provedená zákonem č. 265/2001 Sb. Novela výrazně posílila význam alternativ k TOS zejména tím, že vyloučila možnost uložit nepodmíněný TOS trestním příkazem, což mělo velký vliv na volbu druhu trestu. Touto novelou došlo také k omezení možnosti ukládat TOS u méně závažných deliktů. Bylo stanoveno, že u trestných činů s horní hranicí trestní sazby odnětí svobody nepřevyšující tři roky (předtím jeden rok), je možné uložit nepodmíněný TOS jen za předpokladu, že vzhledem k osobě pachatele uložení jiného trestu zjevně nepovede k dosažení účelu trestu.²³⁶ Novela rovněž umožnila ukládat trest OPP jako alternativu nejen k trestu odnětí svobody, ale i k jiným trestům. V mnoha případech, kde by byl dříve uložen nepodmíněný TOS, se po novele uloží trest OPP. To je sice v souladu s účelem tohoto alternativního trestu (snížování vězeňské populace) ale na druhou stranu to sebou přináší i řadu problémů. Často docházelo k opakovanému ukládání trestu OPP odsouzeným, kteří tento druh trestu předtím nevykonali. Často byl trest OPP v rozporu se zákonem ukládan nad maximální výměru. Tyto nezákonné trestní příkazy pak musely být Nejvyšším soudem ČR zrušeny. Při velkém nárůstu odsouzených k trestu OPP dochází také k potížím s výkonem, neboť obce nejsou schopny přidělovat práci.²³⁷

Od roku 2002 byl trest OPP ukládan přibližně ve stejném počtu, v roce 2005 však došlo ke snížení počtu uložených trestů (o téměř 1500 uložených trestů OPP oproti roku 2002). Od roku 2005 je trest OPP ukládan v rozmezí od jedenácti do dvanácti tisíc, ale v poměru ke všem uloženým trestům došlo ke snížení z dvaceti procent (rok 2002) na necelých

235 BARBOŘÍK, Michal. Trest obecně prospěšných prací - aktuální problémy a jejich řešení. *Trestní právo*, 2006, roč. 11, č. 5, s. 4.

236 HÁKOVÁ, Lucie, KOTULAN, Petr, ROZUM, Jan. Několik poznámek k trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*, 2005, roč. 10, č. 4, s. 10.

237 Zpráva o analýze a vyhodnocení účinnosti novely trestního řádu č. 265/2001 Sb. ve vztahu k soudnímu řízení, zpracovalo trestní kolegium Nejvyššího soudu ČR.

patnáct procent (rok 2008). Pro lepší představu vývoje ukládání trestu OPP v porovnání s nepodmíněným TOS v letech 1996 až 2008 nám slouží graf (*příloha č. 6*).

Co se týče statistiky peněžitého trestu (*přílohy č. 5, 6*), jeho největší rozmach byl v letech 1986-1990. V tomto období byl ukládán přibližně patnácti procentům odsouzených. Rok 1990 byl zlomový, do té doby měl počet uložených peněžitých trestů vzrůstající tendenci, od roku 1990 pak jeho počet (i podíl ze všech trestů) začal klesat. Vůbec k největšímu poklesu v uplynulých třinácti letech došlo v roce 1998, a to o téměř polovinu případů oproti roku 1997. V dalších letech byl peněžitý trest ukládán přibližně stejnému počtu odsouzených. K většímu nárůstu (o téměř 2000 případů) došlo v roce 1997. Vliv novel trestního zákona zde není příliš patrný. Bude zajisté zajímavé sledovat, jak se počet uložených peněžitých trestů vyvine v důsledku změn, které přinesl nový trestní zákoník. Zejména zavedení systému denních sazeb by mělo přispět k častějšímu a efektivnějšímu využívání peněžitého trestu.²³⁸

Co se týká vzájemného vztahu OPP a peněžitého trestu, v prvních letech byly OPP ukládány v mnohem menší míře než peněžitý trest. Poprvé byly tyto dva alternativní tresty uloženy ve srovnatelné výši v roce 1999. Od tohoto roku zaznamenal trest OPP téměř raketový vzestup, zatímco peněžitý trest byl stále ukládán zhruba stejnému počtu pachatelů. Dle některých autorů zaujímá ve většině evropských států dominantní postavení TOS a peněžitý trest.²³⁹ V našich podmínkách to ale dnes není přesné, jelikož trest OPP je v současné době ukládán dvakrát častěji než trest peněžitý. Zajímavá je ale tendence nárůstu peněžitého trestu a naopak poklesu trestu OPP v letech 2007 a 2008. Bude jistě zajímavé sledovat, zda se tento trend projeví i v letech následujících. Oba tyto tresty mají být zejména alternativou k nepodmíněnému TOS, neměly by se vzájemně nahrazovat. Ani ze statistiky nevyplývá, že by důvodem ne příliš častého ukládání peněžitého trestu bylo zavedení trestu OPP. Peněžitý trest měl totiž klesající tendenci dlouho před zavedením trestu OPP.

Účelem by nemělo být ukládat alternativní tresty za každou cenu, ale vždy zvážit, zda je trest pro konkrétního pachatele vhodný. To je nutné zejména proto, aby se zabránilo častým přeměnám, neboť tím není dosahováno snižování vězeňské populace. Určité změny v počtech ukládaných trestů se dají očekávat možná i díky nově zavedeným alternativním trestům, které ale zřejmě nebudou mít zpočátku na skladbu trestů příliš velký vliv.

238 JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 2. vydání. Praha: Linde Praha, 2006, s. 367.

239 KALMHOUT, M. Anton, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka. Realizace alternativních trestů, některé zkušenosti západoevropských zemí. *Právní rozhledy*, 1997, roč. 5, č. 12, s. 621.

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo co nejlépe popsat problematiku peněžitého trestu a trestu OPP jako alternativních trestů, které sebou přináší řadu výhod. Jejich přednosti pro odsouzeného spočívají především v tom, že nevykonává trest ve vězeňských prostorách, ale zůstává v prostředí přirozených sociálních vazeb. Primárním cílem všech alternativních trestů je redukce nepodmíněných TOS. Přestože jsou některé alternativní tresty úspěšně aplikovány, nepřispívají ve větší míře ke snižování počtu TOS. Tresty vykonávané ve společenství dle hrubého odhadu představují jen v 50-60 % případů skutečnou náhradu za TOS.²⁴⁰ V ostatních případech jsou nové alternativní tresty ukládány místo dosavadních alternativních trestů (zejména podmíněného odsouzení). Příčin, proč se nedaří ve větší míře nahrazovat TOS, je celá řada. Alternativní tresty jsou stále vnímány jako alternativa, jež je podřízena skutečnému trestu – TOS. Alternativní tresty jsou často považovány za určitou laskavost, a proto jsou ukládány pachatelům, kteří žijí více méně spořádaným životem. Problematické skupiny pachatelů (drogově závislí, bezdomovci, apod.) jsou většinou posíláni do vězení, kde dochází k negativním změnám ve složení vězeňské populace. Následkem je snížení efektivity TOS.²⁴¹

Přestože je naše legislativa poměrně pokroková a disponuje velkým množstvím alternativních trestů, patří Česká republika s počtem vězeňské populace na 100 000 obyvatel na jedno z předních míst v Evropě. Problémem je zejména nedostatečné materiální a personální zabezpečení a konzervatismus justičního systému. Řešením proto dle některých názorů není na prvním místě zdokonalování právní úpravy, ale spíše zaměření na její naplňování v praxi.²⁴² K účinnějšímu výkonu trestu by dle mého názoru přispělo i několik praktických změn. Například by bylo užitečné častěji ukládat přiměřené povinnosti a přiměřená omezení, neboť mohou posílit výchovný prvek. Rovněž by bylo vhodné zajistit provádění efektivnější kontroly. Za vhodný způsob kontroly považuji například práci v úkolu či namátkové kontroly. Nedostatečná kontrola může umožnit odsouzenému nespravedlivě vyvážnout z trestu nevykonáním prací.²⁴³ V neposlední řadě je třeba připomenout, že pro efektivní fungování alternativních trestů je potřeba vytvářet dostatečné materiální a personální zabezpečení. Problémy alternativních trestů by pomohlo vyřešit i stanovení rozumného

240 KALMHOUT, M. Anton, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka. Realizace alternativních trestů, některé zkušenosti západoevropských zemí. *Právní rozhledy*, 1997, roč. 5, č. 12, s. 624.

241 Tamtéž s. 625.

242 SOTOLÁŘ, Alexandr, PÚRY, František, ŠÁMAL, Pavel. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2000, s. 15.

243 VÚJTĚCH, Jan. Problematika součinnosti a spolupráce orgánů při uplatňování institutu obecně prospěšných prací. *Právní praxe*, 1998, roč. 46, č. 4, s. 240.

poměru pro přeměnu a experimentální vyzkoušení před zavedením nového alternativního trestu. U tohoto bodu bych se krátce zastavila. Problémy s výkonem nových alternativních trestů v České republice v praxi souvisí často s tím, že před zavedením nového institutu neprobíhá experimentální vyzkoušení. Z tohoto důvodu je přijímána právní úprava, která není schopna obsáhnout všechny problémy, které se vyskytnou až při samotné realizaci.²⁴⁴ Z experimentů je přitom možné dovodit zajímavé závěry o řešení vzniklých problémů. Například na základě holandského experimentu byly za nejčastější příčiny selhání při trestu OPP označeny osobní problémy pachatele (nedostatek motivace, disciplíny), nevhodnost práce, nevyhovující pracovní klima a nedostatky v kontrolní činnosti probačních úředníků.²⁴⁵

Nyní bych se blíže zaměřila na nedostatky a návrhy jejich řešení u trestu OPP. Jelikož byl i tento institut zaveden bez experimentálního vyzkoušení, počáteční právní podoba nebyla bez chyb. Praxe nedostatky právní úpravy odhalila a zákonodárce na ně z velké části reagoval. První větší změny přinesla novela č. 265/2001 Sb., druhou větší etapu novelizace přinesl nový trestní zákoník. První změny institutu, provedené z důvodů snahy o lepší využití trestu v praxi, které přinesla zmíněná novela, můžeme shrnout takto: OPP již mohou být alternativou ke kterémukoliv trestu, práci již není nutné vykonávat pouze u obcí, pachateli mohou být uloženy i přiměřené povinnosti, byla stanovena povinnost soudu přihlédnout ke stanovisku pachatele a vloženo ustanovení, co se nezapočítává do lhůty jednoho roku. Další množství změn přinesl nový trestní zákoník. Trest OPP se od 1. ledna 2010 neuloží u pachatele, kterému byl v předcházejících třech letech přeměněn na trest odnětí svobody, byla otevřena možnost výkonu i kvalifikovaných prací, horní hranice výměry byla snížena na 300 hodin, rozšířil se výčet jednání odsouzeného, které mohou vést k přeměně, změnila se přepočítací klauzule při přeměně trestu, trest OPP lze ponechat v platnosti nebo prodloužit dobu výkonu, i když odsouzený zavinil příčinu k přeměně a další.

Přestože mnoho vytýkaných nedostatků bylo provedenými změnami odstraněno, de lege ferenda bych zákonodárci doporučila zvážit několik problematických okruhů. První se týká zavedení souhlasu pachatele, který pro uložení trestu OPP sice není třeba, považujeme-li ho za trestní sankci, ale existují i důvody neprávní, na jejichž základě by souhlas do naší právní úpravy měl být v budoucnosti zaveden. Bez aktivního zapojení pachatele ztrácí alternativní trest OPP smysl. Rovněž bych doporučila zvážit okruh trestných činů, za jejichž

244 KUCHTA, Josef, VÁLKOVÁ, Helena, a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2005, s. 244.

245 SUCHÝ, Oldřich, VÁLKOVÁ, Helena. Obecně prospěšné práce jako alternativa trestu odnětí svobody v mezinárodním srovnání. *Právní rozhledy*, 1996, roč. 4, č. 4, s. 154.

spáchání lze trest uložit. Současná právní úprava umožňuje uložení pachatelům všech přečinů, přitom u některých není trest OPP dle mého názoru dostačující. Při přeměně ani případný maximální TOS ve výměře 300 dnů, na pachatele trestných činů s horní hranicí až pěti let (nebo i více u nedbalostních trestných činů) nemůže působit odstrašujícím dojmem. De lege ferenda bych také doporučila zjišťovat pracovní kvalifikaci pachatele, která by byla ve větší míře využita při ukládání druhu práce. Jako vhodným se mi jeví umožnění výkonu OPP i ve prospěch jednotlivců (např. osob nemohoucích), za předpokladu souhlasu těchto osob, neboť i zde sledávám obecný zájem. Bude zřejmě nutné i vhodněji upravit odpovědnost za škodu způsobenou při výkonu a zvážit otázku zavedení pojistného.²⁴⁶ U mladistvých pachatelů by bylo vhodné zavést maximální počet odpracovaných hodin denně, týdně a měsíčně.

Peněžitý trest také prošel od svého zavedení vývojem. Mezi největší změny provedené novým trestním zákoníkem považuji zavedení systému denních sazeb, které spočívají ve větší transparentnosti peněžitého trestu, jelikož na konečnou výši trestu mají vliv dva faktory – závažnost trestného činu a majetkové poměry pachatele. V souvislosti s tím byla horní hranice výměry navýšena více než sedminásobně a rovněž sazba náhradního TOS se zvedla na dvojnásobek. Další velkou změnou je vymáhání peněžitého trestu místo okamžitého výkonu náhradního TOS, v případě, že trest nebyl zaplacen. Jako vhodné by se mi také jevílo zvážit možnost výkonu OPP namísto uloženého peněžitého trestu v případě, že se po uložení stane peněžitý trest nedobytným a pachatel by zůstal zcela nepotrestán (§ 344 odst. 1 tr. řádu).

Dle závěrů zpráv Rady Evropy bylo od roku 1976 do trestních systémů zavedeno více než dvacet alternativních trestů, mnoho z nich má ale vliv na pokles vězeňské populace jen nepatrný. Peněžitý trest a trest OPP jsou však i přes zmíněné nedostatky vedle podmíněného trestu skutečnými a nejvyužívanějšími alternativami k nepodmíněnému TOS.²⁴⁷

246 MALINOVÁ, Kateřina. Náhrada škody způsobené při výkonu trestu obecně prospěšných prací. *Právní praxe*, 1998, roč. 46, č. 4, s. 241-243.

247 KALMHOUT, M. Anton, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka. Realizace alternativních trestů, některé zkušenosti západoevropských zemí. *Právní rozhledy*, 1997, roč. 5, č. 12, s. 622-623.

Seznam použitých zdrojů

Monografie:

- ČENTÉŠ, Jozef a kol. *Trestný zákon s komentářem, ve znění zák. č. 650/2005 Z.z.* Žilina: Eurokódex, 2006. 624 s.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část.* 2.vydání. Praha: Linde Praha, 2006. 823 s.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část.* 3.vydání. Praha: Linde Praha, 2008. 831 s.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné.* 1. vydání. Praha: Leges, 2009. 896 s.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákon a trestní řád.* 25.vydání. Praha: Linde Praha, 2007. 1086 s.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákon a trestní řád.* 26.vydání. Praha: Linde Praha, 2008. 1135 s.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou.* 1. vydání. Praha: Leges, 2009. 1216 s.
- KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část.* 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009. 834 s.
- KUČHTA, Josef, VÁLKOVÁ, Helena, a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky.* 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2005. 544 s.
- SOTOLÁŘ, Alexandr, PÚRY, František, ŠÁMAL, Pavel. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi.* 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2000. 468 s.
- ŠČERBA, Filip. *Výběrová bibliografie článků z trestního práva 1997-2005.* Praha: Linde Praha, 2006. 239 s.

Odborné časopisy:

- BARBOŘÍK, Michal. Trest obecně prospěšných prací - aktuální problémy a jejich řešení. *Trestní právo*, 2006, roč. 11, č. 5, s. 4-12.
- ČAPEK, Miroslav. K trestu obecně prospěšných prací. *Soudce*, 2000, roč. 2, č. 10, s. 3-4.
- DIBLÍKOVÁ, Simona, KARABEC, Zdeněk, MACHÁČKOVÁ, Radka. Krátkodobé tresty odnětí svobody. *Právní praxe*, 2000, roč. 48, č. 7, s. 432-441.

- DRAŠTÍK, Antonín, HASCH, Karel, KABÁTOVÁ, Ivana. K výkonu trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*, 1999, roč. 4, č. 4, s. 16-21.
- DRAŠTÍK, Antonín, HASCH, Karel. Ještě k výkonu trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*, 1999, roč. 4, č. 5, s. 20-24.
- HÁKOVÁ, Lucie, KOTULAN, Petr, ROZUM, Jan. Několik poznámek k trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*, 2005, roč. 10, č. 4, s. 9-14.
- HANÁK, Václav. Sazba trestu obecně prospěšných prací a jeho přeměna v trest odnětí svobody. *Právní praxe*, 1998, roč. 46, č. 4, s. 231-236.
- HOSTAŠ, Jan. Několik poznámek k trestu obecně prospěšných prací. *Právní rozhledy*, 1999, roč. 7, č. 7, s. 425-426.
- JESCHECK, Hans-Heinrich. K reformě obecné části československého trestního práva z hlediska právně srovnávacího. *Právník*, 1992, roč. 131, č. 1, s. 16-30.
- KACAFÍRKOVÁ, Marcela. Obecně prospěšné práce. *Právo a rodina*, 2001, č. 4, s. 9-11.
- KALMHOUT, M. Anton, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka. Realizace alternativních trestů, některé zkušenosti západoevropských zemí. *Právní rozhledy*, 1997, roč. 5, č. 12, s. 620-626.
- KARABEC, Zdeněk, ROZUM, Jan. K problematice souhlasu pachatele s uložením trestu obecně prospěšných prací. *Právní praxe*, 1998, roč. 46, č. 4, s. 227-230.
- KOTULAN, Petr. K pojmu obecné prospěšnosti při ukládání trestu obecně prospěšných prací. *Právní praxe*, 1998, roč. 46, č. 4, s. 222-227.
- KUBELKOVÁ, Martina, PILAŘ, Jiří. Obecně prospěšné práce: první zkušenosti. *Sociální politika*, 2000, roč. 26, č. 11, s. 8.
- MACH, Viktor. Stručně k problematice ukládání a výkonu trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*, 1997, roč. 2, č. 10, s. 9-10.
- MALINOVÁ, Kateřina. Náhrada škody způsobené při výkonu trestu obecně prospěšných prací. *Právní praxe*, 1998, roč. 46, č. 4, s. 241-243.
- MOTTLOVÁ, Jana. Zamyšlení nad výkonem trestu obecně prospěšných prací. *České vězeňství*, 2005, roč. 13, č. 1, s. 19.
- NOVOTNÝ, Oto. Alternativy uvěznění (K problematice reformy trestněprávních sankcí v ČR). *Právní praxe*, 1993, roč. 40, č. 2, s. 66-74.

- REPÍK, Bohumil. K niektorým problémom trestných sankcií pri rekodifikácii trestného práva hmotného. *Právo a zákonnosť*, 1991, roč. 39, č. 2, s. 84-95.
- RIZMAN, Stanislav, SOTOLÁŘ, Alexandr, ŠÁMAL, Pavel. K problematice alternatívnych trestů. *Trestní právo*, 1997, roč. 2, č. 7-8, s. I-XII.
- SUCHÝ, Oldřich, VÁLKOVÁ, Helena. Obecně prospěšné práce jako alternativa trestu odnětí svobody v mezinárodním srovnání. *Právní rozhledy*, 1996, roč. 4, č. 4, s. 151-156.
- ŠÍDOVÁ, Dagmar. Výkon náhradního trestu odnětí svobody. *Právní rozhledy*, 1998, roč. 6, č. 8, s. 410.
- ŠČĚRBA, Filip. Právní úprava nových alternativních trestů. *Bulletin advokacie*, 2009, č. 10, s. 86-90.
- TUZAR, Vladislav. Ještě k trestu obecně prospěšných prací. *Soudce*, 2001, roč. 3, č. 1, s. 15-16.
- VANDUCHOVÁ, Marie. K novému trestu obecně prospěšných prací. *Právní praxe*, 1996, roč. 44, č. 7, s. 397-401.
- VŮJTĚCH, Jan. Problematika součinnosti a spolupráce orgánů při uplatňování institutu obecně prospěšných prací. *Právní praxe*, 1998, roč. 46, č. 4, s. 236-241.
- ZEZULOVÁ, Jana, KABÁTOVÁ, Ivana. Několik poznámek k alternativnímu trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*, 1997, roč. 2, č. 6, s. 9-14.

Právní předpisy:

- Listina základních práv a svobod, vyhlášená předsednictvem České národní rady dne 16.2.1992 jako součást ústavního pořádku České republiky (č. 2/1993 Sb.), ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.
- Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).
- Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů.
- Slovenský zákon č. 300/2005 Z.z., trestný zákon, v znení neskorších predpisov.
- Slovenský zákon č. 498/2008 Z.z., ktorým sa menia zákony v oblasti trestného práva v

súvislosti so zavedením meny euro v Slovenskej republike.

- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Internetové prameny:

- <http://portal.justice.cz>
- <http://www.pmscr.cz>

Ostatní:

- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 23.10. 1998, sp. zn. 7 Tz 138/1998, Sběrka soudních rozhodnutí a stanovisek, 1999, NS ČR, s. 176 – 179.
- Metodický návod pro okresní a obecní úřady k zajištění výkonu trestu obecně prospěšných prací vydán 22. ledna 1996 Ministerstvem spravedlnosti po dohodě s Ministerstvem vnitra.
- Zpráva o analýze a vyhodnocení účinnosti novely trestního řádu č. 265/2001 Sb. ve vztahu k soudnímu řízení, zpracovalo trestní kolegium Nejvyššího soudu ČR.
- Důvodová zpráva k zákonu č. 152/1995 Sb. – novela trestního zákona, trestního řádu a zákona o Policii ČR.
- Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Shrnutí

Tato diplomová práce je zaměřena na analýzu trestu obecně prospěšných prací a peněžitého trestu. Jedná se o alternativní tresty, které mají oproti krátkodobým trestům odnětí svobody mnoho výhod- jsou více efektivní a levnější.

Hlavní cílem této práce bylo provést rozbor platné právní úpravy, zhodnotit změny, které přinesl nový trestní zákoník a formulovat podněty ke zdokonalení právní úpravy. První část diplomové práce se věnuje obecné charakteristice alternativních trestů. Zbytek textu je zaměřen na právní úpravu trestu obecně prospěšných prací a peněžitého trestu. Součástí práce je srovnání trestů se slovenskou právní úpravou, která má s tou naší společné kořeny. Pozornost je věnována i mladistvým pachatelům. Teorie je doplněna i o statistické údaje o ukládání trestů v České republice. Celá práce vyústila ve formulaci podnětů ke zdokonalení právní úpravy.

Trest obecně prospěšných prací byl zaveden do českého právního řádu bez experimentálního vyzkoušení, a proto měl řadu nedostatků. Mnoho z nich se snažil odstranit i nový trestní zákoník (snížil horní hranici výměry, změnil přepočtovou klauzuli při přeměně trestu, umožnil ponechat trest v platnosti nebo prodloužit dobu jeho výkonu, atd.). De lege ferenda bych přesto doporučila ještě další změny. Bylo by vhodné zúžit okruh trestných činů, za jejichž spáchání lze tento trest uložit. Užitečný by byl výkon trestu obecně prospěšných prací i ve prospěch jednotlivců a zjišťování pracovní kvalifikaci pachatele. Také by bylo vhodné změnit úpravu odpovědnosti za škodu a v praxi klást větší důraz na efektivní kontrolu při výkonu trestu.

Největší změnou v rámci peněžitého trestu bylo zavedení systému denních sazeb, které přinesly větší transparentnost tohoto trestu. Do budoucna bych u peněžitého trestu navrhovala vhodněji upravit otázky výkonu trestu. Zajímavá by byla i možnost výkonu obecně prospěšných prací namísto peněžitého trestu, který se stal nedobytným.

Hlavním cílem alternativních trestů je pokles nepodmíněných trestů odnětí svobody. Mnoho alternativních trestů tento účel neplní. Trest obecně prospěšných prací a peněžitý trest jsou ale (i přes nedostatky) skutečné a nejvyužívanější alternativy ke krátkodobým trestům odnětí svobody.

Summary

This thesis focuses on the analysis of the community service and money penalty as an alternative to unconditional sentence of imprisonment. Alternative punishments have a variety of advantages, they are useful and cheaper than a short-term confinement. The main aim of this thesis was to analyse the actual legal form, assess changes which the new criminal code brought and to define proposals which would improve the legal form.

The first part of the thesis deals with the common characteristic of alternative punishments and the other part focuses on the legal form of the community service and money penalty. A part of the thesis confront these punishments with the Slovak legal form which is very close to the Czech one. The attention is also given to juvenile offenders. The thesis contains also statistical data about sentencing of community service and money penalty in the Czech Republic and forms proposals to improve the legal form.

Community service was introduced to the Czech system of law without testing and that is why there were a lot of imperfections. It was tried to put aside shortcomings by the new criminal code (the upper limit of punishment was reduced, rate clause by modification of community service to confinement was changed, it was possible to leave the punishment in force or to lengthen the time of execution of a punishment, etc.). Despite of the fact I would recommend some other changes. The number of crimes, for which could someone be sentenced, should be lowered. It would also be useful to enable the execution of a punishment on behalf of individuals and to check the competence of an offender. Also the adjustment of liability for damage should be changed. In practice it would be convenient to accentuate an efficient check-up while execution of a punishment.

The biggest change by the money penalty was introducing the system of day rates which brought more transparency to this punishment. By the money penalty I would recommend to make up the question of the execution of a punishment. It would also be interesting to do community service instead of money penalty which became uncollectible.

The main aim of alternative penalties is to lower the unconditional sentence of imprisonment. Many of these alternative penalties do not fulfil this purpose. Community service and money penalty are (despite shortcomings) real and the most exploited alternatives to the short-term sentence of imprisonment.

Seznam klíčových slov

alternativa k nepodmíněnému trestu odnětí svobody = alternative to unconditional sentence of imprisonment

alternativní tresty = alternative penalties (punishments)

denní sazby (pokuty) = daily penalty

krátkodobý trest odnětí svobody = short-term sentence of imprisonment

nápravná justice = restorative justice

obecně prospěšné práce = community service (works)

peněžitý trest = money penalty

tresty (opatření) vykonávané ve společenství = community sanctions (community based sanctions and measures)

Přílohy

Příloha č. 1

Trestné činy²⁴⁸ podle četnosti v roce 2008	Počet odsouzených k trestu OPP
§ 247 - Krádež	2855
§ 180d - Řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění	2525
§ 201 - Ohrožení pod vlivem návykové látky	1205
§ 213 - Zanedbání povinné výživy	931
§ 202 - Výtržnictví	591
§ 250b - Úvěrový podvod	438
§ 171 - Maření výkonu úředního rozhodnutí	409
§ 238 - Porušování domovní svobody	348
§ 221 - Ublížení na zdraví	237
§ 250 - Podvod	232
§ 248 - Zpronevěra	208
§ 257 - Poškození cizí věci	150
§ 249 - Neoprávněné užívání cizí věci	136
§ 257b - Poškození cizí věci	103

Zdroj: Ministerstvo spravedlnosti ČR

²⁴⁸ Dle trestního zákona č. 40/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

Příloha č. 2

Trestné činy²⁴⁹ podle četnosti v roce 2003	Počet odsouzených k trestu OPP
§ 247 - Krádež	4734
§ 171 - Maření výkonu úředního rozhodnutí	1327
§ 213 - Zanedbání povinné výživy	1275
§ 238 - Porušování domovní svobody	862
§ 202 - Výtržnictví	826
§ 250 - Podvod	729
§ 221 - Ublížení na zdraví	501
§ 250b - Úvěrový podvod	440
§ 248 - Zpronevěra	369
§ 249 - Neoprávněné užívání cizí věci	292
§ 251 - Podílnictví	183
§ 201 - Ohrožení pod vlivem návykové látky	178
§ 257 - Poškození cizí věci	131
§ 155 - Útok na veřejného činitele	122

Zdroj: Ministerstvo spravedlnosti ČR

²⁴⁹ Dle trestního zákona č. 40/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

Příloha č. 3

<u>Trestné činy²⁵⁰ podle četnosti v roce 2008</u>	<u>Počet odsouzených k peněžitému trestu</u>
§ 201 - Ohrožení pod vlivem návykové látky	2734
§ 180d - Řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění	1120
§ 247 - Krádež	243
§ 202 - Výtržnictví	190
§ 171 - Maření výkonu úředního rozhodnutí	158
§ 224 - Ublížení na zdraví	82
§ 257 - Poškození cizí věci	71
§ 221 - Ublížení na zdraví	65
§ 238 - Porušování domovní svobody	44
§ 248 - Zpronevěra	42

Zdroj: Ministerstvo spravedlnosti ČR

250 Dle trestního zákona č. 40/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

Příloha č. 4

<u>Trestné činy²⁵¹ podle četnosti v roce 2003</u>	<u>Počet odsouzených k peněžitému trestu</u>
§ 171 - Maření výkonu úředního rozhodnutí	579
§ 247 - Krádež	313
§ 202 - Výtržnictví	263
§ 201 - Ohrožení pod vlivem návykové látky	217
§ 221 - Ublížení na zdraví	179
§ 250 - Podvod	134
§ 238 - Porušování domovní svobody	90
§ 251- Podílnictví (zrušeno)	70
§ 248 - Zpronevěra	66
§ 250b - Úvěrový podvod	52
§ 155 - Útok na veřejného činitele	43

Zdroj: Ministerstvo spravedlnosti ČR

251 Dle trestního zákona č. 40/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

Příloha č. 5

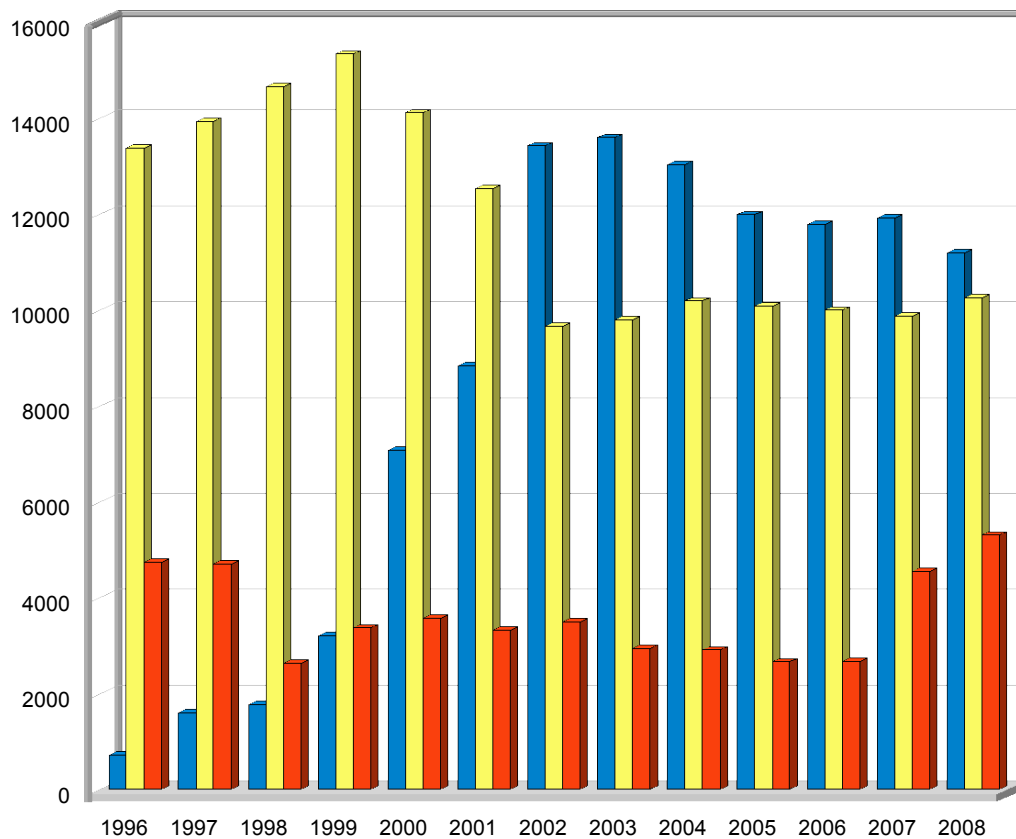
Statistika ukládání nepodmíněného TOS, trestu OPP a peněžitého trestu

Rok	Počet NEPO trestů	Podíl ze všech trestů	Počet trestů OPP	Podíl ze všech trestů	Počet peněžitých trestů	Podíl ze všech trestů
1989	18284	31,7%	-	-	8992	15,5%
1990	5687	30,1%	-	-	3153	16,7%
1991	8261	29,5%	-	-	3369	12,0%
1992	7430	23,9%	-	-	3551	11,4%
1993	8244	23,4%	-	-	4591	13,1%
1994	11126	21,4%	-	-	5648	10,9%
1995	12552	22,8%	-	-	4978	9,1%
1996	13375	23,1%	725	1,3%	4734	8,2%
1997	13933	23,3%	1600	2,7%	4703	7,9%
1998	14656	27,1%	1776	3,3%	2634	4,9%
1999	15340	24,5%	3215	5,1%	3370	5,4%
2000	14114	22,3%	7084	11,2%	3571	5,6%
2001	12533	20,8%	8835	14,7%	3324	5,5%
2002	9659	14,8%	13424	20,6%	3500	5,4%
2003	9797	14,8%	13592	20,6%	2941	4,4%
2004	10192	14,9%	13031	19,0%	2913	4,3%
2005	10078	14,9%	11990	17,7%	2663	3,9%
2006	9997	14,4%	11787	17,0%	2678	3,9%
2007	9871	13,0%	11921	15,7%	4552	6,0%
2008	10255	13,5%	11193	14,8%	5307	7,0%

Zdroj: Ministerstvo spravedlnosti ČR

Příloha č. 6

Graf vývoje ukládání trestu OPP a peněžitého trestu v letech 1996 až 2008

1. sloupec: trest obecně prospěšných prací

2. sloupec: nepodmíněný trest odnětí svobody

3. sloupec: peněžitý trest

Zdroj: Ministerstvo spravedlnosti ČR